

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

1193

E 28

1193
p. 28

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK LEIDEN

01254080

ALGEMEENE GRONDEN
DER
NEDERDUITSCHER
TAAL- EN SPELKUNDE.

ALGEMEENE GRONDZEN

DE

NEDERDUISSCHE

TAALEN IN SEFTIENDE

ALGEMEENE GRONDEN
DER
NEDERDUITSCHÉ
TAAL- EN SPELKUNDE,

*Gevolgd naar de Rudimenta, uitgegeeven door
de Bataafsche Maatschappij: Tot nut van
't Algemeen.*

T W E E D E D R U E .

**T. AMSTELDAM, bij
J. VAN DER BURGH en Zoon,
Boekverkoopers, op 't Water.
1803.**

NEE
LETTER.

ALPHABETISCH GEBONDEN

DEEL

NEDERDUITSCH

TAAL- en SPEELKUNDE

Gegeven naar de Redactie, uitgegeven door
de Koninklijke Akademie van Wetenschappen
te Amsterdam.

—————
T W E N T I G
—————

TE WETEN
J. VAN DER BURGH
Hoevehoop, van Wier.
1808.

VOORBERICHT.

V A N D I E

Van dit werkje een tweede druk noodzaaklijk geworden zijnde, heb ik (daartoe verhoed) mij wel willen verledigen, om zooveel mij mogelijk was, en met de gereed gebleven zijnde borden des vorigen druks overeenkwam, eenige veranderingen, vermeerderingen, en daar het noodig was, verbeteringen te vervaardigen; daar het mij toefcheen dat den af- trek binnen weinige maanden, een goed en gunstig onthaal aanduidde, en dus het werkje (in zo verre men daadover kan oordeelen) niet ongeſchikt in de ſcholen kan genoemd worden.

In het Voorbericht des eerſten druks legt de Schrijver, de gegeevene aanleiding tot, en de regeling van dit werkje bloot, en wil den leerling het BEVATLIJKE ONDERWIJS door den Werkzaam H. WESTER te gelijk met dit boekje in handen geeven; hoe- wel men beter doet dit nuttig werkje alyoorens hen te leeren kennen en begrijpen; daar ieder Onderwijzer beſeſſe dat kinderen die reeds onderwijs in taal- en ſpelkunde hebben gehad, en de zulken alleen deze GRONDEN enz. in handen behooren te hebben, alcer zij zich met winst in dezelyen kunnen oefenen.

Wat nu het eigenlyk gebruik van dit werkje aan- gaat, daaryan vind ik geheel onnoodig iet te mel- den, daar ieder die de jeugd onderwijst, voor zich zekere regelen heeft die hij volgt, en een boek is dus alleen eene handleiding waaruit men onderwijst; te meer daar hetzelye niets nieuws ten aanzien der zaak

zaak waar over het handelt; maar alleen met opzigt der inrichting des voordragts, in zich bevat.

Dat onderwijzers hetzelfde goedkeuren, en onderwijzelingen uit hetzelfde veel nuttigs haalen en dus den arbeid daaraan besteed, van eene gewenschte uitwerking zij, is mijn wensch, en zoude de eenige belooning zijn waarmede ik mij konde vleijen.

P. H. IJSERMAN.

Amsteldam,
Maart 1803.

de... (faint text at the top of the page)

O P D R A G T

A A N D E

ONDERWIJZERS DER JEUGD

I N O N S V A D E R L A N D .

Aan U WAARDE MANNEN! draag ik de Vruchten van mijnen arbeid op. Streelen zoude het mij, bijaldien uw besluit ware, om van denzelven in uwe Schoolen, en daar gij onderwijst, gebruik te maaken.

Vooroordeelen zullen hoop ik van U geene overweeging, geen beraad, noch geene gunstige beslissing verbannen. Het zal mij steeds veraangenaamen, wanneer ik door uw welwikkend doorzigt, mijne fouten mag zien verbeteren; ook dan zou ik U en mij stof tot onderzoek, redenen tot naspooring (die altijd van nut zijn) gegeven hebben.

Ge.

Gemak voor mij zelven, en ook (slaag ik hierin) dat gemak aan U Geëerde Beroepgepooten! te verschaffen; ziet daar de eenige beweegredenen, die mij tot schrijven aanzetteden.

T O A R D E S C H R I J V E R .

A A N D E

G O U D E W I J N E R S D E R J E U G D

I N O N S V A D E R L A N D .

An U WAARDE MANNEN! draag ik de wenschen van mijnen arbeid op. Ziekenzucht, die het mij, bijgleden uw bestint ware, om van denzelfden in uwe Schoolen, en daar zij onbedwist, gebruik te maken.

Voorbedachten zullen hoop ik van U geene overweging, geen brand, noch geene gans-tige bestelling verbannen. Het zal mij steeds verbandgenamen, wanneer ik door uw wel-wikkend doortje, mijne formen mag zien ver-beteren; ook aan zou ik U en mij stof tot onderzoek, redenen tot afspooring (die altijd van mij zijn) gegeven hebben.

Ge.

I N H O U D.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de Spraakkunst.

- §. 1. Over de *Spraakkunst* in het algemeen. Bladz. 1
§. 2. Vervolg. 3
§. 3. Vervolg. 4

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over de Woordgronding.

- §. 1. Over de *Woordgronding* in het algemeen. 5
§. 2. Over de Geslachten, en Getallen in het algemeen. 5
§. 3. Over de *Naamvallen* in het algemeen. 8
§. 4. Over de *Lidwoorden*. 10
§. 5. Over de *Zelfstandige Naamwoorden*. 13
§. 6. Voorbeelden van de verbuiging der *Zelfstandige Naamwoorden*. 15
§. 7. Over de *Bijvoeglijke Naamwoorden* in 't algemeen, en derzelve verbuiging. 18
§. 8. Over de trappen van *vergelijking*. 21
§. 9. Over de *Voornaamwoorden*, en derzelve verdeling. 24
§. 10. Over de verbuiging der *Voornaamwoorden*. 26
§. 11. Aanmerkingen op de verbuiging der *Voornaamwoorden*. 28
§. 12. Over de *Werkwoorden* in het algemeen. 30
§. 13. Over de *Hulpwerkwoorden*. 32

*
§. 14.

I N H O U D.

§. 14. Vervolg van de Werkwoorden, over de WIJZEN.	Bladz. 33
§. 15. Over de TIJDEN en PERSOONEN.	34
§. 16. Nadere aanmerkingen over de vervoeging der Werkwoorden	35
§. 17. Vervoeging, of Tijdvoeging van de Werk- woorden VERTELLEN en STRAFFEN.	36
§. 18. Vervoeging, of tijdvoeging van de Werk- woorden <i>Bidden</i> en <i>Haaten</i>	39
§. 19. Vervoeging der Lijdende Werkwoorden.	42
§. 20. Over de Onzijdige en wederkeerige Werk- woorden.	45
§. 21. Over de Onperfoonlijke Werkwoorden	48
§. 22. Aanmerkingen op de Werkwoorden in 't algemeen.	48
§. 23. Over de Deelwoorden.	50
§. 24. Van de onveranderlijke Taaldeelen en van het Bijwoord afzonderlijk.	52
§. 25. Van de Voorzetsfels, Voegwoorden en Tuschenwerpsels.	53
§. 26. Ontleding.	55

DER DE HOOFDSTUK.

Over de plaatsing, en het gebruik der Letters.

§. 1. Over de Letter A.	57
§. 2. Over de Letters B en I	59
§. 3. Over de Letters O en U	61
§. 4. Over de dubbele IJ en EI.	62
§. 5. Vervolg der voorige §.	64
§. 6. Over de Medeklinkers in het algemeen, en over de Letters B, P, D en T in het bijzonder.	66
§. 7.	67

- §. 7. Vervolg der voorgaande §. Bladz. 68
- §. 8. Hier volgt nu nog eene aanwijzing van het bijzondere en verschillende gebruik van D D en T T, in de vervoeging der Werkwoorden. 70
- §. 9. Over de Letters G en CH, V en F en inzonderheid over het onderscheid tusschen G, en CH. 71
- §. 10. Over de Letters S en Z. 73
- §. 11. Over de Uitheemische Letters, C, Q, X en Y, en over de Spelling van P H, T H R H en T I E. 74

VIERDE HOOFDSTUK.

Over de Spelling.

- §. 1. Algemeene Regelen der Spelling. 76
- §. 2. Vervolg. 77
- §. 3. Vervolg. 80
- §. 4. Aanwijzing van het rechte gebruik van sommige woorden wier betekenis verschillend; doch wier uitspraak bijna gelijk zijn. 81
- §. 5. Vervolg. 81
- §. 6. Vervolg. 82
- §. 7. Over het gebruik der Hoofdletters. 83
- §. 8. Eenige Vraagen over de Woordgronding. 84
- §. 9. Nog eenige Vraagen betrekkelijk de Letteren en de Spelling. 85

V I J F

Over de *W*oordvoeging.

§. 1.	Over de Woordvoeging in het algemeen.	Bladz. 88
§. 2.	Over de beheersching der woorden, of wel over het onderscheidene gebruik van den eersten en van den vierden Naamval in het algemeen; en van de Lidwoorden <i>de</i> <i>den</i> en <i>der</i> in het bijzonder.	89
§. 3.	Over het gebruik van <i>de</i> , <i>den</i> , <i>des</i> , <i>een</i> , <i>eene</i> .	90
§. 3.	Over de woordjes, <i>eenes</i> , <i>eener</i> , <i>van eenen</i> , <i>van eene</i> , <i>gene</i> , en <i>geen</i> .	92
§. 5.	Over het onderscheidene gebruik van de woorden, <i>mij</i> , <i>mijn</i> , <i>mijne</i> , en <i>mijnen</i> .	94
§. 6.	Over het gebruik van de woorden, <i>U</i> , <i>uw</i> , <i>uwe</i> , en <i>uwen</i> .	95
§. 7.	Over het onderscheid tusschen de woordjes, <i>hem</i> en <i>zich</i> , <i>hun</i> en <i>hen</i> .	96
§. 8.	Over de woorden <i>als</i> en <i>dan</i> .	97
§. 9.	Over de <i>heestekenen</i> .	98
	Verlof en Slot.	100
18		104

N A S C H R I F T .

Bladz. 72. Reg. 8. Aan de linkerzijde staat het woord *toegt*. Heigene Bladz. 72. Reg. 8 aan de rechterzijde met rocht moet verwisseld worden. — Zijnde *toegt* een reis van *toogen*, hij *toog* op, afkonstig.

ALGEMEENE GRONDEN
DER
NEDERDUITSCHER
TAAL-EN SPELKUNDE.

—•••••—
EERSTE HOOFDSTUK.

§. 1.

Over de Spraakkunst in 't algemeen.

De Nederduitſche Spraakkunst onderricht ons, om de Nederduitſche Taal wel te kennen, in haaren bijzonderen aart, en voornaamlijk naar het tegenwoordige gebruik.

Om na eene taal goed te kennen, indet men twee zaaken weeten, als: 1. goed spellen en leezen naar den rechten klank, 2. goed ſchrijven naar den aart, de eigenschap en de bijzondere betekenis der woorden.

Tot het spellen en leezen wordt vereiſcht:

1. De kennis der Letteren,
2. De ſamenvoeging van Letteren, tot Lettergreepen, en dezen wederom tot Woorden, en
3. De Woorden duidlijk te kunnen leezen en begrijpen.

Wij gebruiken in onze taal de volgende 22 Letteren;

Hoofdletters:

ABDEFGCHHIKLMNOPRSTUVWZ.

Gemeene Letters:

a b d e f g c h h i k l m n o p r s t u v w z.

A

Hoofd-Schrijffletters:

A B D E F G C H I J K L M
N O P R S T U V W Z.

Gemeene Schrijffletters:

a b d e f g c h i k l m n o p r s t u v w z.

De C, Q, X en Y zijn uitheemschen, welken men in onze taal door overneeming, doch te onrecht, plagt te gebruiken; daar zij in alle woorden, die zuiver Nederduitsch zijn, zeer wel kunnen gemist worden.

Tuschen de i en j is geen wesenlijk onderscheid, men onderscheidt haar alleen door het uithaalen der staart van de laatste.

Het samenvoegen van Letteren tot Lettergreepen, en van Lettergreepen tot woorden, of het eigenlijk spelen en lezen, wordt in daartoe vervaardigde boekjes der Maatschappij TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, en in anderen, daartoe geschikt, met behulp van een vlijtig onderwijs, den kinderen duidlijk geleerd.

Dan om onze taal goed en naar de algemeene aangenomene regelen te schrijven, wordt meer naauwkeurigheid en tijd vereischt. Men lette

1. Om geen meer of mindere Letters in de woorden te plaatsen als er moeten zijn, en op de afleiding, en bijzondere betekenis van eenstaandende woorden, naauwkeurig acht te slaan.

2. Om de *verbuiging* en *vervoeging* regelmatig en zoo veel mogelijk zich zelve gelijkblijvend te weeten. En ten

3. De woorden op eene duidlijke en sierlijke wijze tot eenen zin weeten te schikken; zonder dat is het onmogelijk, dat wij eenen anderen of een ander ons goed kan verstaan.

Vervolg.

Men verkrijgt een goed denkbeeld, aangaande het juiste spellen der woorden, door de Letters in *Klinkers* en in *Medeklinkers* te verdeelen, en dezen laatsten wederom in *zachtén* en in *scherpen*.

Klinkletters zijn zulke letters, die zonder behulp van andere letters kunnen uitgesproken worden; maar op zich zelve klinken, en de hoofdklank aan de woorden geeven, zonder de welken geen woord kan uitgesproken of verstaan worden; en zijn vijf, als:

A, E, I, O en U

De Y, geene Letter onzer taal zijnde, kan hier intgeene aanmerking komen, even misn als de J, welke eene dubbele letter is, en dus geen recht tot het klinkerschap hebben kan; want dit doende zoude men alle de samenvoegingen van klinkers, als klinkers moeten aanneemen.

Medeklinkers zijn zulke letters, die met behulp der opgenoemde klinkers worden uitgesproken, en alleen de vereischte uitspraak, door een zeker bijgeluid, dat zij met de samenvoeging der klinkers hebben, aan het woord, of de woorden geeven. Zij zijn: b, d, f, g, ch, h, k, l, m, n, p, r, s, t, v, w, z, waarvan b, d, g, v en z zacht zijn.

In tegenoverstelling van p, t, ch, f en s, welke scherp zijn.

Men verdeelt de letters ook wel naar de bijzondere deelen van den mond, waarop zij den meesten nadruk maaken, en welke deelen onontbeerlijk voor de uitspraak zijn. Zoo zijn dan, b, f, m, p, v en w, *Lipletters*.

d, l, n, r, t, *Tongletters*;

ch, en k, *Keelletters*,

de h is eene letter door een enkel gebiaas gehoord wordt.

s en z, *Tandletters*.

Deze Letters maaken, door de samenvoeging, Lettergreepen en Woorden.

§ 3.

Vervolg.

Wanneer men twee of drie onderscheidene klinkers samenvoegt, verkrijgt men een gemengd geluid, en deze samenvoeging maaken *Twee- en Drieklanken* uit, zijnde de

Tweeklanken:

ai, au, ei, eu, ie, ob, ou, ui, aai, aau, eeu, ooi.

— Dezelfen ontdekken wij, om slechts een voorbeeld van ieder op te noemen, in de woorden:

Mai, Paulus, rein, leunen, niet, hoed, koud, busten, fraai, slaauw, leeuw, modi.

Hier voelen wij duidelijk, dat deze woorden klinken, even als ware er eene gemengde Letter, die den klank aan de woorden gaf, het gene men ook ontdekt bij de

Drieklanken:

oei en *seu*, in de volgende woorden voorkomende: *foei, moei, nieuw.*

De *Tweeklanken*, al is 't dat zij drie *klinkers* hebben, en niet uit drie onderscheidene klinkletters bestaan, zijn geene *Drieklanken*, daar toch het verschil van eenen *drieklank* is, dat denzelven uit drie verschillende klinkers moet samengesteld worden, zo zijn dan: *aai, aau, eeu* en *ooi* maar *Tweeklanken*, daar ons gehoor duidelijk iets anders ontwaart, dan bij *oei* in *foei*, en bij *seu* in *nieuw*.

Het gebruik leert ons, door dagelijks oefenen, het spellen, schrijven en uitspreken der *Twee- en Drieklanken* zeer gemakkelijk.

Wat de verdere Spelling betreft, daar van zal in 't vervolg nader gehandeld worden; want daartoe behoort eene toereikende kennis van de *Woordgronding*.

T W E E D E H O O F D S T U K .

§. 1.

Over de Waardgronding in 's algemeen.

Waardgronding is de beschrijving van de algemeene *Taaldeelen*.

Taaldeelen zijn de onderscheidene soorten van woorden, waar uit eene Taal is samengesteld.

In onze taal gebruikt men tien soorten van woorden, die men noemt:

1. Lidwoorden,	6. Deelwoorden,
2. Zelfstandige Naamwoorden,	7. Bijwoorden,
3. Bijvoeglijke Naamwoorden,	8. Voorzetsels,
4. Voornaamwoorden,	9. Voegwoorden, en
5. Werkwoorden,	10. Tusschenwerpsels.

De zes eersten zijn *veranderlijk*; de vier laatste zijn *onveranderlijk*.

De *veranderlijken* blijven niet altijd in hun geheel; maar veranderen naar maate dat men spreekt, en op welke betrekking dat de personen en zaaken door woorden uitgedrukt, op andere personen of zaaken staan. — Zoo blijven de woorden *geeven*, *geschenk*, *groot* niet altijd *geeven*, enz. als men van een voorwerp of meer voorwerpen spreekt of schrijft, b. v. Hij *geeft* mij dat *groot geschenk*.

Zij *geeven* mij die *grootte geschenken*.

Dan dit zal nader, met aanwijzing van het *hoe* en *waarom*, blijken, als ook dat de vier overigen onveranderlijk zijn.

§. 2.

Over de Geslachten, en Getallen in het algemeen.

Alle veranderlijke woorden worden verbogen, bij de verbuiging derzelve moet men vooral drie zaaken in acht neemen; als: 1. het *Geslacht*, 2. het *Getal*, en 3. den *Naamval*.

Geslachten zijn er drie, te weeten: het *Manlijk*, het *Vrouwlijk* en het *Onzijdige Geslacht*.

Het (*) *Geflacht* is eene zekere toëigening, welke men aan Zelfstandige Naamwoorden geeft, die wij bij de 5. § nader zullen leeren kennen, en waardoor het met het zelfde is, of men de woordjes *de, den, het, een, eene, eenen* Lidwoorden zijn, voor die woorden plaatst, welken zekere voorwerpen te kennen geven; want wij gevoelen iets aanstootliks, wanneer deze plaatsing niet wel gericht is, b. v.:

Het Vader heeft *den* Kind lief.

Het Dochter der Man schreef aan *den* Moeder.

Evenwel zij u de *Lidwoorden* niet altijd in staat om het onderscheid der Geslachten te doen kennen; men heeft eenige kenmerken, waar aan men zien kan van welk geslacht een woord is: deze kenmerken vindt men aan den uitgang der woorden. — In de *Spraakunst* van E. VAN BOLHUIS, bladz. 17, vindt men

(*) Elk Zelfstandig Naamwoord heeft een *Geflacht*, waar naar men dan de *Lidwoorden*, *Bijvoeglijke Naamwoorden*, *Voornaamwoorden* en *Deelywoorden*, zo die er voor komen, plaatsen moet. Er zijn ook Zelfstandige Naamwoorden, die twee Geslachten hebben, dit, hoe vreemd het schijnen möge, is een bijzonder eigen onzer taal. De reden daarvan valt in de daad moeilijk te bepaalen. De vernuftige gedachte van TEN KATE zal misfelien hier eenig licht kunnen bijzetten: het gebruik der oude tijden, (toen het schrijven meer onbekend ware,) was, dat men gedenkwaardige dingen door opgerichte zuilen, tekenen, gedaanten, gezangen en prentverbeeldingen vereeuwigde. Men vertoonde de zaaken als zekere personen, en daar door ontstonden, naar zijnen dunkt, het man- en vrouwlijk geslacht der Naamwoorden, terwijl anderen, die onder geene persoonsverbeelding zijn voorgesteld geworden, onzijdig bleeven.

De Taalverandering, die de woorden harder en zachter maakte, was misfelien oorzaak (daar zeker de ouden een hard woord onder eene manlijke, en een zacht woord onder eene vrouwlijke gedaante verbeeldden) dat men nu den klank der woorden aan het gehoor toetste, en naar maate der bevinding dezelve in geslachten voorstelde. En daar men aan den klank van sommige woorden, op den zwaarsten toets, verlegen staat het geslacht te bepaalen, is dit veelligt ook eene ontmoeting der ouden geweest, daar sommigen dan het woord tijd manlijk plaatsien, plaatsien misfelien dan anderen het vrouwlijk. — En veelligt zo met veele andere woorden.

er verscheidenen. — Echter is het het beste, dat men het Werkje, getiteld: *Rhapsodie van Nederduitsche Taalkunde*, door J. PIETERSON, geduurig inzie, dan leert men dit als van zelve; want het is eene noodzaaklijkheid, om de *Gefachten* wel te weeten, en hier op dient men naauwkeurig te letten, zoo als het vervolg zal doen zien.

Getallen zijn er twee: het *enkelvoudige* en het *meervoudige* getal. — *Enkelvoudig* en *Meervoudig* zijn woorden in de *Spraakkunst* gebruikbaar.

Wanneer een woord slechts éenen persoon of ééne zaak aanduidt, dat woord heet dan enkelvoudig, b. v. *man*, *vrouw*, *kind*, *boom*, *huis* enz. — Men noemt het meervoudig, als het meer dan eenen persoon of eene zaak betekent, b. v. *mannen*, *vrouwen*, *kinderen*, *boomen*, *huizen* enz.

De uitgangen der meervoudige getallen van woorden, in het enkelvoudige getal, zijn bijkans in onze taal allen dezelfden, en gaan op *n*, *en*, *s*, *ers* en *eren* uit. Zie hier eenige voorbeelden.

Enkelvoudig.

de belofte,
het einde,
de gedachte,

Enkelv.

mensch,
taal,
huis,
schuur,

Enkelv.

appel,
tafel,
hamer,
sleutel,

Enkelv.

kind,
rind,

Meervoudig op n.

de beloften,
de einden,
de gedachten,

Meerv. op en.

menschen,
taalen,
huizen,
schuuren.

Meerv. op s.

appels,
tafels,
hamers,
sleutels.

Meerv. op ers.

kinders,
runders.

Enkely.

lied,
hoen,
ei,

Meerv. op *eren*:

liederen,
hoenderen,
eieren.

In de meervoudige woorden veranderen ook somwilen de letters, waarop zij in het enkelvoudige uitgaan, als:

brief,
neef,
lijf,
huis,
muis,

brieven,
neeven,
lijven,
huizen,
muizen.

Woorden wier laatste medeklinker oorspronkelijk dubbel is, verdubbelen die tot het meerv. als:

pad,
bed,
pen,

padden,
bedden,
pennen,

§. 3.

Over de Naamvallen in 't algemeen.

De *Naamvallen*, waar door de Verbuiging (*Declinatio*) geschiedt, zouden eigenlijk de verschillende uitgangen der Zelfstandige Naamwoorden zijn, en als zoodanig genomen, zoude men slechts een getal van drie Naamvallen behouden.

Dan door Naamvallen de onderscheidene gevallen, gelegenheden en betrekkingen, waarin personen, of zaken, door woorden betekend, gesteld worden, verstaande, dan brengt men dierzelfver getal tot zes, welken dan zijn en genoemd worden:

1. *de Werker*, van wien men getuigt dat hij iets doet, is, of wordt,
2. *de Eigenaar*, dien men iets toeëgent,
3. *de Ontvanger*, dien men aanmerkt als iets gegeven,
4. *de Lijder*, die de werking ondergaat,
5. *de Toehoorder*, dien men aanspreekt, en
6. *de Derver*, dien men aanmerkt als iets ontloomen.

De eerste Naamval and woordt op de vraag *wie? wat?*

De tweede op de vraag *wiens? wier? welcher?*

De derde op de vraag *aan wien? aan wat? waar
aan? waar? waarheen?*

De vierde op de vraag *wien? wat?*

De zesde op de vraag *van wien? van wat? aan
waar? waar van daan? waar door?*

Deze volgende verklaring vooronderstellen wij, kan men den Naamvallen geeven, wanneer men dezelve tot zes brengt.

In den eersten Naamval, komt de persoon, of de zaak, als werkende of als lijdende; wordende, zijnde voor, naar dat het werkwoord bedrijvend of lijdend is, als: *de man wordt bemind, het kind leert zeer vlijtig.*

De tweede Naamval wijst de betrekking aan, die tuschen twee Zelfstandige Naamwoorden plaats heeft, zoo dat het een' eene bezitting van het andere is, wijders aantoonende de plaats, den tijd, als ook de stof waar uit iets is genomen, als: *het vengster van het huis, de vrucht van den boom, de lepel van zilver, de tijding van gister, enz.*

In den derden Naamval komt de Persoon of de zaak voor als iets ontvangende, zo dat deze Naamval vermeerdering na het voorwerp aanduidt, als: *hij geeft het aan den Vader, ik gaa na de Kerk.*

De derde Naamval duidt ook eene welwillendheid aan, van het eene op het andere voorwerp, ook eene nadering: *ik schrijf hem een' brief, ik raak de tang.*

De vierde Naamval is het voorwerp van werking, zoo dat in dezen Naamval de persoon of zaak, waar van men spreekt, welke men bedoelt, waar van gesproken is, of welke men bedoeld heeft, eene bewerking ondergaat, als: *hij klooft het hout, hij heeft het hout gekloofd.* De vierde Naamval is ook wanneer iets ter bewerking of ter uitvoering aan iets wordt gegeven, overgelaaten, aanbevoelen, als: *Kinderen! eert uwe Moeder, men moet den Bijbel leezen, Meester! ik beveel u het kind.*

De vijfde Naamval is wanneer een persoon of eene zaak aangesproken wordt, als: *Volken! hoort mij! o Sted! wat vervalt gij!*

De zesde Naamval komt in de rede voor, wanneer een persoon of eene zaak afneemt, of als afgenomen beschouwd is, of wordt, b. v. *bedien u van eene tafel, hij nam twee schilderijen van den muur, hij heeft mij van het pak ontlast, ik joeg hem uit het huis.*

Men kan nu de woorden *wie, wat, wiens, wier, aan wien, wien, van wien*, enz. op de onderscheidene Naamvallen toetsen, om dezelve te vinden; hoewel wij gaarn bekeppen dat 'er niettemin veele zwaa- righeden met de voorzetsels zich opdoen.

4.

Over de Lidwoorden.

De Lidwoorden hebben hunne plaats voor de Zelfstandige Naamwoorden, wijzen door verbuiging, derzelve geslacht, getal en naamval aan, dienen om de meerdere of mindere bepaaldheid der woorden te onderscheiden, en worden dus in *Bepaalenden* en *Niet Bepaalenden* verdeelt.

De en het zijn bepalend, *een* en *eene* zijn onbepalend, welke beiden de bovengezegde aanwijzingen doen; doch daar in verschillen, dat het Bepalende Lidwoord de betekenis van het Naamwoord bepaalt: *de man, de vrouw, het kind* hebben mij dat gezegd.

Daar het Onbepaalde Lidwoord de betekenis van hetzelfde algemeen laat: *een mensch, eene vrouw, een kind*, hebben het gezien.

Het gebeurt somwijlen, dat de Naamwoorden, in eene rede of in eenen volzin, zonder Lidwoorden er voor, worden uitgedrukt, dan is de betekenis van het Naamwoord algemeener, en wij kunnen met mogelijkheid aan geene onderscheiding van soort denken, b. v. daar is *inkt* in de koker, daar is *rust* onder de men- schen, daar is *vuur* in de kamer.

Bij eigene naamen pasfen gewoonlyk geene Lid-
woorden, men zegt immers niet:

Wij moeten erkennen dat *de God*; maar dat *God* almag-
tig is,

Hij heeft het aan *de Dirk*; maar aan *Dirk* gegeven,
De Adam was de eerste mensch; maar *Adam* was de eerste
mensch.

De Lidwoorden ondergaan, door de buiging in de
onderscheidene Naamvallen, de volgende verande-
ringen.

Het bepaalende Lidwoord.

Manlijk Geslacht. Vrouwlijk Geslacht.

Enkelv. Enkelv.

1. De	1. De
2. van den, of des	2. van de, of der
3. aan den, of des	3. aan de, of der
4. den	4. de
5. —	5. —
6. van den	6. van de

Onzijdig. Geslacht.

Enkelv.

1. het	—
2. van het, of des	—
3. aan het, of des	—
4. het	—
5. —	—
6. van het	—

Manlijk, Vrouwlijk, Onzijdig.

Meerv.

1. de	voor het manlijk en onzijdig;
2. van de,	doch <i>der</i> voor het vrouwlijke,
3. aan de, of van den	het is dus alleen in dezen Naam-
4. de	val, dat het vrouwlijk meervoud
5. —	met het meervoud der twee ove-
6. van de	rige geslachten verschilt.

Het Onbepaalde Lidwoord

Manlijk Geslacht.

Vrouwlijk Geslacht.

Enkelv.

Enkelv.

- 1. een
- 2. van eenen, of eenes
- 3. aan eenen, of eenen
- 4. eenen
- 5. —
- 6. van eenen

- 1. eene
- 2. van eene, of eener
- 3. aan eene, of eener
- 4. eene
- 5. —
- 6. van eene

Onzijdig Geslacht.

Enkelv.

- 1. een
- 2. van een, of eens
- 3. aan een, of eens
- 4. een
- 5. —
- 6. van een

Manlijk, Vrouwlijk en Onzijdig.

Meerv.

- 1. —
- 2. van
- 3. aan
- 4. —
- 5. —
- 6. van, door

Wanneer voor personen of zaken geene Lidwoorden komen, kent men de Naamvallen uit den zin, of somtijds ook aan de Voorzetsels *van* en *aan*, h. v.

- 1. *Dirk* past braaf op.
- 2. Dat is het boek van *Dirk*.
- 3. Geef dezen prijs aan *Dirk*.
- 4. De Meester onderwijst *Dirk*.
- 5. *Dirk*! Maak dat men U altijd kan prijzen.
- 6. Hij heeft het door *Dirk* geleerd.

Over de Zelfstandige Naamwoorden.

Een *Zelfstandig Naamwoord* is een woord, het welk eenen persoon of eene zaak, bij dien naam bekend, aanduidt en te kennen geeft. Alle woorden, die als *zelfstandig* worden, en kunnen worden aangemerkt, brengt men tot deze soort van taaldeelen. —

Men merkt twee algemeene (*) soorteh van Zelfstandige Naamwoorden op, als *eigene* en *gemeene*. De *eigenen* zijn aan eenen bijzonderen persoon of aan eene bijzondere zaak eigen, als: *Erasmus, Buffon, Newton, Rotterdam, Bordeaux, Amstel, Etna, &c.*

De *gemeenen* zijn aan eene gantsche soort gemeen, als: *mensch, boom, land, stad, berg, rivier.*

De eerste soort kan men alleen bezigen tot de voorwerpen, waar aan zij eigen zijn; maar de tweede soort bezigt men in 't algemeen.

Immers, niemand dan *Erasmus* wordt door *Erasmus* verstaan.

Als iemand zegt: ik heb den *Etna* gezien; ik ben te *Rotterdam* geweest, ik ben over den *Amstel* gevaaren, zullen wij 'er geene andere voorwerpen dan juist de *Etna, Rotterdam* en den *Amstel* door verstaan.

Maar zeide iemand: Hier heeft een *mensch* geloopt, daar heeft een *boom* gestaan, de *rivier* stroomt er langs, enz. zo zouden wij onze gedachten niet op een bijzonder voorwerp bepalen; maar wel tot de soort, waartoe het voorwerp behoort.

Alle gemeente Zelfstandige Naamwoorden, (†) het

(*) Men konde de Z. N. W. met eene derde soort vermeerderen, die hoewel in het enkelvoudige staande, echter eene meerderheid van voorwerpen te kennen geeven, als *Zand, Koorn, het woud, een Leger* enz. welken men *verzamelende Z. N. W.* konde noemen.

(†) Door *oorspronglyke Zelfstandige Naamwoorden*, verstaan wij, dezulken, door dewelken men zoodanige dingen

zij oorspronkelijk zelfstandig, of als zelfstandig genomen, kunnen altijd de Lidwoordjes *de, het, een;* of *eene* voor zich hebben, en dat wijders met een Werkwoord eenen goeden zin uitmaakt, als: *DE Boer werkt, DE Meid schuurt, HET Kind speelt;* eigene Zelfstandige Naamwoorden dulden deze voorzetting niet. Zie Bladz. 11 en 12; ook dezen niet, die een gedeelte eener zaak betekenen, als: *ik drink wijn; want daar is wijns genoeg. Geef mij een weinig broods; want ik zie gij zijt wel van brood voorzien.*

Men eijent aan de Zelfstandige Naamwoorden geslachten toe; zij worden aangemerkt als manlijk, vrouwlijk en onzijdig, en naar die geslachten gebruikt men de woordjes: *de, het, des, der, een, eene, eenen, eener, zijn, hun, haar,* enz. dus is het noodig, de geslachten der Zelfstandige Naamwoorden wel te kennen, anders zoude men ligt iets stootlijks op het papier kunnen stellen, dat tevens zeer belachelijk was. — Deze eigenschap der taal, die wy dan door ons gehoor meer en dan minder ontwaaren, mogen wij niet verwaarloozen.

De Zelfstandige Naamwoorden maaken in het algemeen hun meervoudig, door achter het enkelvoudige woord *en* te zetten, bij voorbeeld:

Enkely.	Meerv.	Enkely.	Meerv.
---------	--------	---------	--------

boom,	boomen,	kaars,	kaarsen,
paard,	paarden,	leerling,	leerlingen.

of voorwerpen uitdrukt die eene wezenlijke Zelfstandigheid aanduiden: als *Mensch, Huis, Boom,* enz. en door die als *Zelfstandig* beschouwd worden, en dus *Denkbeeldige* Zelfstandige Naamwoorden zijn, de zoodanigen, die dingen betekenen die alleen door het verstand gevormd worden; als *Waarheid, Achtung, Menschenliefe, Geluid,* enz. als ook *Loevoeglijke Naamwoorden,* als *Zelfstandig* gebezigd als: *het Goede, het Nuttige, het Edle, het Valsche,* en *Werkwoorden* als *Zelfstandig* voorkömende, als: *het Eeten, het Slaapen, het Waarneemen, het Verzuimen van zynen plicht,* enz.

Over het artikel van *Getallen* zie men over den uitgang nader. — Alleen merke men hier nog aan, dat meest alle Zelfstandige Naamwoorden, die met een' klinker eindigen, hun meervoud met *n* maaken, als:

Enkelv.

einde,
begeerte,

Meerv.

eindep,
begeerten enz.

Somtijds wordt de persoon of de zaak, door het Zelfstandige Naamwoord aangeduid, alleen genomen. Dat Naamwoord heet dan enkelvoudig. Somtijds worden 'er meer van die soort bedoeld, en dan heet zulk een Naamwoord in zijn getal meervoudig. De verandering, die een woord in de spelling van het enkelvoudige in het meervoudige ondergaat, is reeds geleerd. Pag. 7. Zo kunnen dan de meeste woorden, in welk geslacht zij weezen mogen, enkel- en meervoudig zijn.

Eenige voorbeelden van *verbuiging*, in alle de geslachten der Zelfstandige Naamwoorden, zullen het best ter opheldering strekken van de beschrijvingen, in deze en de vorige §. vervat.

§. 6.

Voorbeelden van de Verbuiging der Zelfstandige Naamwoorden.

Verbuiging van het Zelfstandige Naamwoord **BROEDER**, tot een voorbeeld voor de *manlijke* woorden.

Enkelvoudig.

1. de broeder,
2. van den broeder, of des broeders,
3. aan den broeder, of den broeder,
4. den broeder,
5. ó broeder,
6. van den broeder.

Verbuiging van het Zelfstandige Naamwoord **ZUSTER**, tot een voorbeeld voor de *vrouwlijke* woorden.

Enkelv.

1. de zuster,
2. van de zuster, of der zuster,
3. aan de zuster, of der-zuster,
4. de zuster,
5. ô zuster,
6. van de zuster.

Verbuiging van het Zelfstandige Naamwoord **DEKSEL**, tot een voorbeeld voor de onzijdige woorden.

Enkelv.

1. het deksel,
2. van het deksel, of des deksels,
3. aan het deksel, of het deksel.
4. het deksel,
5. ô deksel,
6. van het deksel.

Het meervoudige is in de verbuiging van alle de geslachten hetzelfde, uitgezonderd in den derden Naamval, daar het vrouwlijke geslacht dan *aan de*, of *der* heeft, en het manlijke en onzijdige *aan de*, of *den*.

Verbuiging van het Zelfstandige Naamwoord **MAN**, met het Lidwoord *een*, tot een voorbeeld voor de *manlijke* woorden.

Enkelvoudig:

1. een man,
2. van eenen man, of eenes mans,
3. aan eenen man, of eenen man,
4. eenen man,
5. ô man,
6. van eenen man.

Verbuiging van het Zelfstandige Naamwoord **VROUW**, met het Lidwoord *eene*, tot een voorbeeld voor de vrouwlijke woorden.

Enkelv.

1. eene vrouw,
2. van eene vrouw, of eener vrouw,
3. aan eene vrouw, of eener vrouw,
4. eene vrouw,
5. ô vrouw,
6. van eene vrouw.

1. Vader, M.	15. Huis, O.	29. Waaijer, V
2. Berg, M.	16. Dief, M.	30. Paster, V.
3. Spiegel, M.	17. Kleed, O.	31. Eisch, M.
4. Moeder, V.	18. Neus, M.	32. Mes, O.
5. Dochter, V.	19. Bruidgom, M.	33. Snuiter, M.
6. Kunst, V.	20. Koets, V.	34. Tang, V.
7. Vaderland, O.	21. Uur, O.	35. Getuige, M.
8. Woord, O.	22. Wijsheid, V.	36. Genade, V.
9. Boek, O.	23. Hamer, M.	37. Wolf, M.
10. Nacht, M.	24. Kous, V.	38. Zetel, M.
11. Tafel, V.	25. Werf, V.	39. Zwijn, O.
12. Paard, O.	26. Hemel, M.	40. Onderwijs, O.
13. Appel, M.	27. Graft, V.	41. Naald, V.
14. Deugd, V.	28. Oog, O.	42. Schouder, M.

§. 7.

Van de Bijvoeglijke Naamwoorden in 't algemeen, en derzelver verbuiging.

Bijvoeglijke Naamwoorden, zijn de zoodanigen, die de hoedanigheid van eenen *persoon*, of van eene *zaak* te kennen geeven; b. v.: een kind kan veele goede hoedanigheden bezitten; want een *kind is*, of ten minsten het *kan zijn*, *groot*, *goed*, *gehoorzaam*, *vlijtig*, *naarstig*; of ook wel *klein*, *kwaad*, *ongehoorzaam*, *lui*, enz. — Nu, door het bijvoegen van deze of dergelijke woorden, beduidt men de hoedanigheid van dat kind, en daarom noemt men deze woorden, *Bijvoeglijke Naamwoorden*. Dus is het met een *kind*, en zoo ook met alle dingen gelegen: alles heeft zijne bijzondere hoedanigheden en konde anders zijn dan het is; b. v.: een *eerlijke man*; eene *braave* vrouw; een *moedig* paard; *grootte* goedheid; *zuivere* liefde; *vrolijk* gejuich; *gehoorzaame* kinderen, enz.

De *Bijvoeglijke Naamwoorden* zijn aan de Zelfstandige Naamwoorden onderworpen in *geslacht*, in *getal* en in *naamval*, en dit maakt hunne verbuiging.

Echter zijn er gevallen, waarin het *Bijvoeglijke Naamwoord* onverbogen blijft, als:

1. Wanneer hetzelfde achter het Zelfstandige Naamwoord is geplaatst: *de Aarde is rond*, *die Man is verstandig*.

2. Wanneer een Bijvoeglijk Naamwoord eene nadere bepaaling van een volgend Bijvoeglijk Naamwoord geeft, als: *een helder schoone kamer*; *eene aangenaam riekende bloem*: *helder en aangenaam* slaan nu hier niet op het Zelfstandige Naamwoord; maar geeven eene nadere hoedanigheid aan de daaropstaande Bijvoeglijke Naamwoorden, *schoone en riekende*; maar wanneer twee Bijvoeglijke Naamwoorden, beide eene hoedanigheid aan het Zelfstandige Naamwoord geeven, als: *eene getrouwe oude Moeder*, dan worden zij beiden verbogen.

3. Wanneer een Bijvoeglijk Naamwoord met een Zelfstandig woord als één woord wordt aangemerkt: *het burgerlijk recht*, *het eeuwig geluk*.

4. Wanneer zij als zelfstandig worden aangemerkt, als: *het kwaade*, *het zoete*. — Zij neemen dan ook andere Bijvoeglijke Naamwoorden voor zich: *een waar geloovige*, *een treffend kwaad*, *een onoverwinnig wispeltuurige*.

5. Wanneer de verbuiging onwelluidendheid zoude veroorzaken, of de uitgang onaangenaam zoude vloeijen, gelijk bij stoflijke Bijvoeglijke Naamwoorden, *zilveren bekers*, niet *zilverene bekers*: — zoo ook in plaatslike Bijvoeglijke Naamwoorden: *Amsteldammer Kooplieden*, niet *Amsteldammere Kooplieden*.

6. Wanneer de hoedanigheid van het Bijvoeglijke Naamwoord op de werking, en niet op den persoon ziet, als: *een groot Koning*, *een sterk looper*. — Door *groot* en *sterk* verstaat men nu niet, dat de Koning groot is, dat de Looper een sterk man is; maar eenen grootmoedigen Koning, groot in zijn bestuur, en, eenen Man die vaardig loopt.

De Bijvoeglijke Naamwoorden veranderen ook door vergrooting of verkleining, het geen men trappen van vergelijking noemt. Eerst zullen wij eenige voorbeelden van derzelver verbuiging opgeeven, en daarna van de trappen van vergelijking spreken.

Verbuiging van een Bijvoeglijk Naamwoord, als het Zelfstandige Naamwoord *MANLIJK*.

Enkelvoudig.

1. een eerlijk	en	de eerlijke man,
2. { van eenen eerlijken	en	{ van den eerlijken man;
{ of, eenes eerlijken		{ of, des eerlijken mans;
3. aan eenen eerlijken	en	aan den eerlijken man,
4. { of, eenen eerlijken		{ of, den eerlijken man;
5. eenen eerlijken	en	den eerlijken man,
6. van eenen eerlijken	en	van den eerlijken man.

Verbuiging van een Bijvoeglijk Naamwoord, als het Zelfstandige Naamwoord VROUW is:

Enkelvoudig.

1. eenē eerlijke	en	de eerlijke vrouw,
2. { van eene eerlijke	en	{ van de eerlijke vrouw;
{ of, eener eerlijke		{ of, der eerlijke vrouwe;
3. aan eene eerlijke	en	aan de eerlijke vrouw;
4. { of, eener eerlijke		{ of, der eerlijke vrouwe;
5. eene eerlijke	en	de eerlijke vrouw,
6. van eene eerlijke	en	van de eerlijke vrouw.

Verbuiging van een Bijvoeglijk Naamwoord, als het Zelfstandige Naamwoord ONZIG is:

1. een braaf	en	het braave kind;
2. van een braaf	en	van het braave kind;
3. aan een braaf	en	aan het braave kind;
4. een braaf	en	het braave kind;
5. * een braaf	en	o braave kind;
6. van een braaf	en	van het braave kind.

Verbuiging van een Bijvoeglijk Naamwoord, als het Zelfstandige Naamwoord MEERVOUDIG is; in alle geslachten:

1. eerlijke	en	de eerlijke
2. van eerlijke	en	{ van de eerlijke
3. aan eerlijke	en	{ of der eerlijke
4. eerlijke	en	{ aan de eerlijke
5. * eerlijke	en	{ of der eerlijke
6. van eerlijke	en	{ de eerlijke
- männer,
vrouwen
of
kinderen.

Uit deze Voorbeelden ziet men, dat het *vrouwelijke enkelvoudige* en het *meervoudige* in alle geslachten (wat de Bijvoeglijke Naamwoorden aangaat) even eens is, en dat men dus alleenlijk nauwkeurig moet opleeten, of het *Zelfstandige Naamwoord manlijk enkelvoudig* is. Wat het *onzijdige enkelvoudige* betreft, als men daarin den gewoonen spreektrant volgt, zal men het minste dwaalen; doch als men in eeren verhevenen stijl spreekt of schrijft, maakt het een weinig onderscheid.

§. 8.

Over de Trappen van Vergelyking.

De *Bijvoeglijke Naamwoorden* veranderen door vergrooting of verkleining, (zie de voorige §. 7.) het geën men *Trappen van Vergelyking* noemt. *Gehoorzaam* is een Bijvoeglijk Naamwoord — nu verandert dit woord, (*gehoorzaam*), naar de betekenis die men aan een volgend *Zelfstandig Naamwoord* geeven kan; alle hoedanigheden van zekere dingen kunnen vergrooten of verkleinen niet alleen; maar twee of meer gelyksoortige voorwerpen die hoewel zy eenerteit hoedanigheid hebben, kunnen in de graad van hunne eigenschap zeer verschillen, dit zal men in de volgende voorbeelden zien.

1. Mierje is een *gehoorzaam* kind.
2. Krisje is een *gehoorzaamer* kind.
3. Leantje is het *gehoorzaamste* kind van de school.
4. Annaarje is het *allergehoorzaamste* kind dat er wezen kan.

Hieruit ziet men, dat er vier trappen van vergelyking zijn, welken men dan noemt:

1. *De stellende Trap*, dat is die, welke alleenlijk uitdrukt hoedanig een persoon of eene zaak is.
2. *De vergelykende Trap*, dat is die, welke eene zaak met eene andere zaak vergelykt; en door deze vergelyking dezelve grooter of kleiner, meerder of minder, maakt.

3. *De overtreffende Trap*, dat is die, welke de beide voorgaanden in hunne bezittende hoedanigheid overtreft.

4. *De allerovertreffende Trap*, (*) is die, welke alle vergehijking doet ophouden, en dus de allerhoogste hoedanigheid, welke een persoon of eene zaak bezitten kan, te kennen geeft.

Uit de gegeevene voorbeelden ziet men, hoe de vorming dezer trappen geschiedt; bij den stellenden trap deuitgangen ER, ST, OF, STE voegende, voor de twee eerstvolgenden, en door bij de vierde trap ALLER VOOF te voegen, als:

Groot, grooter, grootste, allergrootste, voor 't manlijke geslacht.

Groote, grootere, grootste, allergrootste voor 't vrouwlike geslacht, en

Groot, grooter, grootst, allergrootst voor 't onzijdige geslacht.

[*Wanneer dezelveu achter de Zelfstandige Naamwoorden komen, dan laat men geene verbuiging volgen; dit gaat in alle trappen door; b. v.: die man is groot, die vrouw is grooter, deze tafel is het grootst, dat boek is het schoonst, die inkt is het zwartst, God is het allerhoogst, allerwijst, en allermagtigst.*]

Deze aanwijzing gaat in de meeste *Bijvoeglijke Naamwoorden* door; doch niet in allen; want 1. sommigen neemen sene letter aan, 2. wederom anderen veranderend er eene, en 3. eenigen wijken geheel van dezen regel af.

Zij die eene Letter aanneemen, zijn b. v.

Sam, snel, suz, men zegt: *sammen, sneller*, enz.

Zij die eene Letter veranderen, zijn, b. v.

Zwaar, meer; min, enz. makende, in den tweeden trap, *zwaarder, meerder; minder*.

En zij die dezen regel niet volgen, zijn,

(*) Deze trap kan men als een onderdeel van den 3den aanmerken; wij hebben denzelven echter hier bijzonderlijk gesteld, om den Leerling er des te opmerkzamer op te maaken.

Goed, kwaad, en ook bijkans alle de Deelwoorden, als Bijvoeglijke Naamwoorden gebezigd; komende van *goed, kwaad, beter, best, allerbest: erger, ergst, allerergst*, en men voegt voor zulke Deelwoorden als Bijvoegl. Naamw. gebruikt, gemeenlijk de woorden: *meer, meest, allermeest*, als:

- De geliefkoosde meester.
- De meer geliefkoosde meester.
- De meest geliefkoosde meester.
- De allermeest geliefkoosde meester.

Het volgende Lijstje van *Bijvoeglijke Naamwoorden* kan dienen, zoo-wel om dezelve bij de Zelfstandige Naamwoorden te voegen, als om de trappen van vergelijking te vinden:

1 oud,	11 laf,	21 malsch,
2 jong,	12 dik,	22 versch,
3 sterk,	13 zwak,	23 aangenaam,
4 fraai,	14 slap,	24 braaf,
5 schoon,	15 vet,	25 wijs,
6 zwart,	16 stil,	26 grijs,
7 geleerd,	17 smal,	27 goed,
8 vroom,	18 zwaar,	28 kwaad,
9 dom,	19 dapper,	29 gelukkig,
10 glad,	20 los,	30 regt,

Eene aanmerking moeten wij hiernog maken, naamlijk, dat wanneer de *Bijvoeglijke Naamwoorden* komen te staan, zoo als wij in dit Hoofdstuk, §. 7., in geval van onverbuiging, onder N°. 2, opgeaven, dezelve als dan beide geen deel in de vergrooting of verkleining der Trappen van vergelijking neemen; maar deze vergrooting of verkleining blijft alleen voor het eerste *bijvoegsel*, als:

1. Trap. De vrolijke oude vader.
2. — De vroliker oude vader.
3. — De vrolijkste oude vader.
4. — De aller vrolijkste oude vader.
1. Trap. De aangenaam riekende bloem.
2. — De aangenaamer riekende bloem.
3. — De aangenaamst riekende bloem.
4. — De alleraangenaamst riekende bloem.

§. 9.

*Over de Voornaamwoorden en derzelver ver-
deling.*

Een *Voornaamwoord* is een woord, dat voor, of in de plaats van een *Zelfstandig Naamwoord* gesteld wordt, of ook in eenen voltrekten zin alleen gesteld zijnde, eenen persoon, of eene zaak, die is, iets doet, of lydt, aanwijst. Zij worden *Voornaamwoorden* genoemd, om dat zij voor een *Zelfstandig Naamwoord*, of ook alleen, in de plaats van een *Zelfstandig Naamwoord*, gebruikt worden.

Hier van zijn zeven soorten 1. *Persoonlijke*, 2. *Wederkerige*, 3. *Bezittelijke*, 4. *Vragende*, 5. *Aanwijzende*, 6. *Betrekkelijke*, en 7. *Onbepaalde Voornaamwoorden*.

PERSOONLIJKE Voornaamwoorden, zijn woorden, die in de plaats van de personen gesteld worden, om daardoor de lastige herhaaling van den naam te vermijden: die woorden zijn: *Ik*, *Gij*, *Hij* of *Zij*, *Wij*, *Gij*, en *Zij*. Als ook de woorden *Mij*, *U*, *Hem*, *Ons*, *U*, *Hun*, *Hen* en *Haar*: welken dienen of om zich zelve te noemen, of om den aangesprokene persoon te betrekken, of van afwezende Personen of zaaken iets te zeggen.

WEDERKERIGE Voornaamwoorden, zijn woorden, die aanduiden dat de werking, door een werkwoord uitgedrukt, op den persoon of op de zaak ziet, en op denzelven terugkeert; zij worden achter de *Persoonlijke Voornaamwoorden* gevoegd, en zijn, *zelf*, *zelve*, *zelven* en *zich*, als: *ik zelf*, *gij zelf*, *zij zelve*, *zich zelve*, *wij* of *ons zelve*.

BEZITLIJKE Voornaamwoorden beduiden, dat iets eigen is aan éenen persoon, of aan éene zaak, of aan meer personen of zaaken, en wijzen ons dus de personen of de zaaken aan, welken iets bezitten: b. v. *mijn vader*, *uwte Moeder*, *onze Ouders*, *uw Zoon*, *uwte Kinderen*, *zijn schrift*, *haare tekening*, *zyne penne*, *hante boeken*, *haare borduurwerken*.

Men onderscheidt de *Bezittelijke Voornaamwoorden* in twee soorten, te weten: in *voltrekte bezittelijke* en in *betrekkelijke bezittelijke Voornaamwoorden*: de *volstrek-*

zen zijn de reeds aangewezenen, en komen onmiddellijk vóór het Zelfstandige Naamwoord, maar de *betrekkelijke bezitlijke Voornaamwoorden*, staan niet vóór een Zelfstandig Naamwoord; dezen hebben betrekking op een voorafgaand Zelfstandig Naamwoord, als: *uw vader is ouder dan DE MIJNE; zijn huis is hooger dan HET MIJNE, HET HUNNE, HET ONZE.* De Bezitlijke Voornaamwoorden hebben daarteboven betrekking op den bezitter en op het gene dat bezeten wordt.

VRAAGENDE *Voornaamwoorden* geeven eene Vraag te kennen, en dienen om na personen of zaken te vraagen: b. v. WIE komt daar in? WAT man woont daar? WELK kind is het braafste? HOEDANIG man, of HOEDANIGE vrouw heeft u dat gezegd? De vraagen- de Voornaamwoorden zijn dan *wie, wat, welke, hoedanige*, enz. Hier bij is aantemerken dat, *WAR*, bij alle gesachten en getallen gebruikt wordt en onverbogen blijft: b. v. *wat man? wat vrouw? wat kind?*

AANWIJZENDE *Voornaamwoorden* worden gebruikt, om zekere personen of zaken aan te wijzen, en op de vraagende Voornaamwoorden te antwoorden; dus zijn die woorden: *deze, die en dit, zulke, zodanige, dezelve, hetzelfde, hetzelfde, gene*, dit *gene* moet onderscheiden worden van *geen*; *Gene*, als aanwijzend of betrekkelijk Voornaamwoord wordt in dien zin gebezigd, als: *de genen die het gelooven, zijn waarlijk niet wijs*; maar *Geen* duid eene volstrekte ontkenning aan, als: *ik heb geene menschen gezien, ik had geen geld bij mij.*

BETREKLIJKE *Voornaamwoorden* worden zoo genoemd, om dat zij betrekking hebben op den persoon of op de zaak, waarvan gesproken is, en daarop terug zien, of den Leezer of Hoorer op de reeds aangehaalde voorwerpen doen denken, en eene nadere omschrijving van dezelve geeven als: *die, wie, dat, welke of dewelke, dezelve, de genen, waarvan, waar door, waarop*, enz.

Eenige voorbeelden zullen dit genoegzaam ophelderen:
Het is die man, DIE ons gehuisvest heeft. Das

*kind, dat zijne les goed opstogt heeft. Het is die jongen, die, in boek-opraafte. Het zijn die Deugd-
dus; dewelken den mensch versieren. Het is dat
huis, waaraan wij spraken. Het zijn die middelen
waaron wij hoopten, en waarmede wij onze wensch
verkrigen, enz.*

ONBEPALDE Voornaamwoorden zijn zoedamgen,
welken onbepaalde voorwerpen uitdrukken, en van
de zelve verkingen aanduiden, die verricht zijn of
worden; zonder te noemen, door wien de uitvoe-
ring geschiedt, zij zijn: *eenigen, verscheidenen ande-
rens, allen, een ander, sommigen, ieder, elk, enz.* als z

Eenigen gelooven het, *anderen* niet.
Verscheidenen hebben het gezien; maar *sommi-
gen* durven het getuigen.

Zij gelooven *allen* het geen *een ander* zegt.
Niemand wil dat doen, Hij heeft *iemand* gepron-
ken; ik zal hem *straffen*; wie *hij* ook zij; *een*

Over de verbuiging der Voornaamwoorden.

De Voornaamwoorden moet men als verander-
like woorden aanmerken; want zij veranderen, even
als het Lidwoord EEN; om reden, dat zij aan het Zelf-
standige Naamwoord onderworpen zijn, en zulks in
geslacht, in getal en in naamval; dat is te zeggen,
dat de Voornaamwoorden, en bijna alle woorden,
welken men bij de Zelfstandige Naamwoorden kan
plaatsen, altijd in hetzelfde geslacht, in hetzelfde ge-
tal, en in denzelfden naamval moeten zijn, als het
Zelfstandige Naamwoord.

Eenige uitgewerkte voorbeelden van verbuiging
der Voornaamwoorden, zullen derzelve verande-
ring klaar genoeg doen blijken.

Verbuiging van de Voornaamwoorden MIJN en UW.
Manlijk Enkelvoudig.

1 mijn,	1 uw,
2 van mijnen, of, mijnes,	2 van uwen, of, uwes,
3 aan mijnen, of, mijnen,	3 aan uwen, of, uwen,
4 mijner,	4 uwen,
5 mijn,	5 *
6 van mijnen,	6 van uwen.

Vrouwlijk. Enkelvoudig.

1 mijne,	1 uwe,
2 van mijne, of, mijner,	2 van uwe, of, uwer,
3 aan mijne, of, mijner,	3 aan uwe, of, uwer,
4 mijne,	4 uwe,
5 mijne,	5 *
6 van mijne,	6 van uwe.

Ongzijdig Enkelvoudig.

1 mijn,	1 uw,
2 van mijn, of, mijns,	2 van uw, of, uwts,
3 aan mijn, of, mijn,	3 aan uw, of, uw,
4 mijn,	4 uw,
5 *	5 *
6 van mijn,	6 van uw.

Meervoudig, voor alle Geslachten.

1 mijne,	1 uwe,
2 van mijne, of, mijner,	2 van uwe, of, uwer,
3 aan mijne, of, mijner,	3 aan uwe, of, uwer,
4 mijne,	4 uwe,
5 mijne,	5 *
6 van mijne,	6 van uwe.

Enkelv.

Verbuiging van de Voornaamwoorden ons en hun.

Manlijk.	Vrouwlijk.	Onzijdig.
1 onze,	1 onze,	1 ons,
2 van onzen, of, onzes,	2 van onse, of, onzer,	2 van ons, of, onzes,
3 aan onzen, of, onzen,	3 aan onze, of, onzer,	3 aan ons, of, onzes,
4 onzen,	4 onze,	4 ons,
5 onze,	5 onze,	5 *
6 aan onzen,	6 van onze,	6 van ons.

Meervoudig voor alle de Geslachten.

1 onze,
2 van onze, of, onzer,
3 aan onze, of, onzer,
4 onze,
5 onze,
6 van onze.

		Enkely.		Onzijdig.	
Manlijk.		Vrouwlijk.			
1	hun,	1	hunne,	1	hun,
2	van hunnen, of,	2	van hunne, of,	2	van hun, of, hun,
	hunner,		hunner,		
3	aan hunnen, of,	3	aan hunne, of,	3	aan hun, of, hun
	hunner,		hunner,		
4	hunner,	4	hunne,	4	hun,
5	*	5	*	5	*
6	van hunnen,	6	van hunne,	6	van hun.

Het Meervoudige is als **MIJNE** en **UWE**.

*Verbuiging van de Voornaamwoorden WIE en
WELKE.*

		Enkely.		Meerv.	
Manl.		Vrouwl.		M. V. O.	
1	wie,	1	wie,	1	wie,
2	van wien, of,	2	van wie, of,	2	van wie, of,
	wiens,		wier,		wier,
3	aan wien,	3	aan wie,	3	aan wie,
4	wier,	4	wie,	4	wie,
5	*	5	*	5	*
6	van wien,	6	van wie,	6	van wie.

		Enkely.		Meerv.	
Manl.		Vrouwl.		M. V. O.	
1	welke,	1	welke,	1	welke,
2	van welken,	2	van welke,	2	van welke,
	of, welke,		of, welke,		of, welke,
3	aan welken,	3	aan welke,	3	aan welke,
	of, welken,		of, welke,		of, welke,
4	welken,	4	welke,	4	welke,
5	*	5	*	5	*
6	van welken,	6	van welke,	6	van welke,

*Aanmerkingen op de Verbuiging der Voor-
naamwoorden.*

Het **MEERVOUDIGE** is, wat de Voornaamwoorden, aangaat, in alle de geslachten volmaakt even eens als het *Vrouwlijke Enkelvoudige*.

En de Zelfstandige Naamwoorden veranderen even als bij de verbuiging met het *Lidwoord* DE geleerd is.

Uit de zoo even opgegevene voorbeelden zal men gemakkelijk begrijpen, hoe de *Voornaamwoorden* ZIJN EN HAAR, DEZE EN DIE, GENE EN DEZELVE verbogen worden, en het voorgaande Lijstje van Zelfstandige Naamwoorden is hier ook van groot nut, ter oefening, in de verbuiging der Voornaamwoorden.

Daar WIE in het onzijdige Geslacht WAT maakt, moet hier herinnerd worden, dat DIE, in het zelfde geslacht DAT heeft; als: *die* man zegt het; *die* vrouw gelooft het; in *dat* huis wonen zij.

Dezelve en *dezelfde*, hebben in het onzijdige geslacht, *hetzelve* en *hetzelfde*.

Voor het overige heeft men optemerkten; dat men in de verbuiging der Voornaamwoorden vooral moet letten op het *manlijke enkelvoudige*, om dat daarin de meeste verandering plaats heeft; en wat het *onzijdige enkelvoudige* betreft, dit moet door herhaalde oefening geleerd worden; ons gehoor zal ons daar te boven de wanstalligheden duidlijk genoeg onder het oog brengen, en geeft ons dus aanleiding genoeg, om in alle gevallen de verbuiging goed te regelen.

Een paar juist getroffen voorbeelden zullen niet ondienstig zijn, om de evengelijke verbuiging van het *betrekkelijke* en *vraagende Voornaamwoord* WIE; en het *betrekkelijke* en *aanwijzende Voornaamwoord* DIE, te doen zien:

1 wie roept mij?	1 die man, die, of, welke daar gaat,
2 wiens boek is dat? of, van wien is dat boek?	2 het boek diens mans, of, van dien man,
3 wien, of, tot wien spreekt gij?	3 dien, of, tot dien oudel vriend,
4 wien zoekt gij?	4 dien armen jongen,
5 door wien zult gij dat laaten kopen?	5 door dien jongen makelaar:

Uit deze voorbeelden ziet men, dat *wie* een vraāgend Voornaamwoord is, het welke dus het beste met een aanwijzend Voornaamwoord beantwoord wordt.

§. 12.

Over de Werkwoorden in het Algemeen.

Werkwoorden zijn oordeelende en Betuigende woorden, waardoor wij voorkomende bedrijven en voorvallen uitdrukken, en te kennen geeven met aanwijzing van personen en tijden: dus duiden de Werkwoorden de werkingen van personen of van zaken aan. Alle werkingen dan, het zij dezelven met het ligchaam of met den geest geschieden, worden door werkwoorden uitgedrukt: zij geeven dus den zin aan eene rede, daar wij in alle onze gesprekken, zekere verrichingen die uitgevoerd worden, uitgevoerd zijn, of zullen uitgevoerd worden, verhaalen, LEEZEN, SCHRIJVEN, ZEKEN, VINDEN, KOMEN, GAAN zijn dus Werkwoorden, daar zij zekere bedrijven aanduiden, dewelken niet ter uitvoer zonden kunnen gebragt worden, bijaldien men geene werking (*beweeving*, trouwens er is geene werking zonder *beweeving*, en geene *beweeving* of er is ook *werking*) daartoe in het werk stelde.

Deze Werkwoorden zijn vijf soorten (*) verdeeld, als:

1. **BEDRIJVENDEN**, die te kennen geeven, dat iets werkt op iets anders, en vertoont dus eene daad van eenen persoon of van eene zaak omtrent zeker voorwerp. Het gewoone kenteken is het hulpwerkwoord *hebben*. b. v. *beminnen*, *haaten*, *straffen*, enz.

2. **LIDBENDEN**, die aanduiden, dat iets lijdt, of als een voorwerp de werking van eenen anderen ont-

(*) Men kon de *Hulpwerkwoorden* als eene zesde soort aanmerken, dan daar dezelve weinig in getal zijn, hebben wij dit niet gedaan; te meer daar wij over dezelve afzonderlijk handelen zullen.

vangt: het gewoone kenteken is het hulpwerkwoord *worden*, wordende, daar door het lijdend aangetoond.

3. **ONZIJDIGEN**, die aanwijzen, dat iets is, bestaat, zich beweegt, werkt of lijdt, zoo dat dit alles in het onderwerp, of in den persoon, bepaald blijve, zonder op iets anders overtegaan, en dus alleen den staat van het voorwerp uitdrukken, weshalve een onzijdig Werkwoord in geen lijdend kan veranderd worden, door het Hulpwerkwoord *worden*, zoo als de Bedrijvenden: zij zijn: *gaan*, *slaapen*, *zuchten*, enz.

4. **WEDERKEERENDEN**, zijn dezulken, die op denzelfden persoon, die werkt, wederkeeren, en dus eene daad betekenen, welke uit dat zelfde onderwerp voortvloeit, en daar weder op terug werkt, b. v. *zich wrijven*, *zich bedriegen*, *zich wuschen*, *zich bezeeren*, enz.

5. **ONPERSOONLIJKE**, waar van de werking niet door eenen bepaalden genoemden persoon verricht wordt; maar 't welk de daad of het lijdend op eene onbepaalde wijze voorstelt, en dus wel eene werking te kennen geeft; doch het onbepaalde woordje *het* toe kunnen noemer hebben; door welk woordje de personen of de zaken vooronderfeld, en alleen in den deelen persoon vervoegd worden) b. v. *het geschiedt*, *het beweegt*, *het vliegt* (*het gelooft*). Zulke onpersoonlijke Werkwoorden kunnen eene wederkeerige betekenis hebben, als *het verbarst*, *smart*, *berouwt mij*, &c. *hem* door het woordje *het*; verstaat men nu iets dat Verdriet, smart, berouwt, zonder hetzelve uit te drukken, ge Zou wordt, in plaats van het, ook wel zekere zaak genoemd, als

Die harde wind geheuyt hem.

Die onbezonnene daad berouwt mij, enz.

Dus was het de harde wind, de onbezonnene daad, die geheuyde, die berouwde, het welk anders met *het* zou gezegd zijn, had men reeds daar van gesproken.

De Werkwoorden, die de hoedanigheid van het weer uitdrukken, hebben voor haamen Noemer zijnd het woordje *het*.

Het regent, het dondert, het vries.

Het zat regenen, donderen; vrezen.

Het heeft geregend, gedonderd; gevrozen.

enz.

Over de Hulpwerkwoorden.

Als geheel bijzonder moeten de werkwoorden *zullen*, *hebben*, *worden* en *zijn* aangemerkt worden; dewijl zij de vervoeging der overige werkwoorden helpen vormen. Men moet dus letten: 1. *Hoe* de werkwoorden in hunne onderscheidene wijzen, tijden en personen veranderd worden; en ten 2. *Wanneer* men die Hulpwerkwoorden moet gebruiken.

Zullen wordt gebruikt in alle Werkwoorden, bij den toekomenden tijd: en bij den Voorw. Tijd: *ik zou komen, gij zoudt, hij zoude, wij zouden, gijl. zoudt, zij zouden, laeren, ik zal, gij zult, hij zal, leeren, wij zullen hooren.*

Hebben wordt gebruikt bij de voorleedene tijden: 1. in alle bedrijvende Werkwoorden; *ik heb bemind, hij had bemind,* 2. in onzijdige Werkwoorden, die in hunne betekenis nabij de bedrijvende komen: *ik heb gedwaald, hij had gestaan.*

Worden, en *zijn* behooren bij de lijdende Werkwoorden.

Zijn is ook bij eenige onzijdige Werkwoorden, welke in hunne betekenis nabij de lijdenden komen, en die men niet onaartig, onzijdige lijdende Werkwoorden zou kunnen noemen, als: *zijgegaan zijn, ik ben ingegaan, gij zijt gezeten gebleven, wij zijn ingegaan,* enz.

Behalve deze hulpwerkwoorden kan men de volgenden als: *laten, moeten, durven, mogen, kunnen, willen, schijnen*, ook als hulpwerkwoorden aanmerken, doordien zij alleen gebezigd wordende, niet genoeg afdoen, daar er altijd een ander werkwoord moet toegevoegt werden, om eenen zin te maaken, als: *laten gaan, moeten komen, laten spreken, hij kan vertrekken, hij wil het doen, hij mogen het doen, hij schijnt kwaad te zijn.*

De werkwoorden nu, zijn aan zeer veel veranderingen onderworpen; en deze veranderingen noemt men *vervoeging*, of *tijdvoeging*.

By de *vervoeging* der Werkwoorden, moet men drie zaaken in acht neemen, 1. *Wijzen*, 2. *Tijden*, en 3. *Personen*.

Kenmerk van de Werkwoorden

Over de WIJZEN.

De Nederduitfche Taal heeft vier *wijzen*, op welken eene zaak voorgesteld, of van dezelve geïproor- ken kan worden; te weteu:

1. De ONBEPAALENDE Wijs,
2. De AANTOONENDE Wijs,
3. De GEBIEDENDE Wijs en
4. De BIJVOEGENDE Wijs.

De *Onbepaalde Wijs* is die, welke de handeling van het Werkwoord in eenen algemeenen zin, zonder bepaling van perfoon; maar *alleenlijk met* aanwijzing van *tijd* en fomtijds ook van getal voorftelt, als: *leeren, fpreeken, fpeelen; geleerd, gefproken, gefpeeld hebben; zullen leeren, fpreeken, fpeelen.*

De *Aantoonende Wijs*, toont de daad, door eenen perfoon of eene zaak bewerkt, en door het Werkwoord uitgedrukt, rechtftreeks aan, zonder af te hangen van eenige voorafgaande vooronderftelling, als: *ik leer, ik speel, ik doe, ik heb gedaan, ik zal doen, de kinderen hebben leere om te leeren, en zijn gehoorzaam.*

De *Gebiedende Wijs* wordt gebruikt, wanneer men iemand iets gebiedt, of verzoekt, of ook tot iets opwekt en vermaant, b. v. *Kinderen! leert uwe Lesfen; zy, gehoorzaam aan uwen Meester.*

De *Bijvoegende Wijs*, is die, waardoor iets twijfelachtigs, of onzekers gezegd en gekend kan worden, en de uitdrukkingen daarin voorkomende, alleen

op zich zelve genomen, geenen verstaanbaaren zin uitmaken, b. v. *ik wenschte, dat gij uwe lesfen leerdet. Ik verbied het u op dat gij het laaten*

§. 15.

Over de TIJDEN en PERSOONEN.

Door middel der TIJDEN, in de Werkwoorden, drukt men den tijd uit, wanneer eene zaak gebeurt, gebeurd is, of zal gebeuren; derhalve zijn er, eigenlijk gesproken, maar drie tijden, als: de *Tegenwoordige*, de *Voorleedene* en de *Toekomende Tijd*.

Om met meer bepaaling en nauwkeurigheid zich te kunnen uitdrukken, heeft men in de vervoeging der Werkwoorden, de volgende Tijden aangenomen, als:

1. *De Tegenwoordige Tijd*. Waarin iets geschiedt, als: *ik doe, ik zeg.*
2. *De onvolmaakt Voorleedene Tijd*. Waarin iets, offchoon reeds gebeurd, als geschiedende verhaald wordt. *Ik beminde.*
3. *De volmaakt Voorleedene Tijd*. Waar in iets als volbragt wordt voorgesteld: *ik heb gedaan.*
4. *De meer dan volmaakt Voorleedene Tijd*. Waar in iets als volbragt voorkomt, eer eene nadere gebeurtnis voorviel: *ik had bemind.*
5. *De Toekomende Tijd*. Waarin iets zal geschieden, en iets aanstaande is: *ik zal leer.*
6. *De Voorwaardelijke Tijd*, gebruikt en om aan te wijzen, dat men iets zoude doen, of gedaan hebben, ware er geene verhindering gekomen; of dat het onder zekere voorwaarde zou geschieden: *Ik zou komen hadde ik tijd.**

De *Persoonen*, die werken, lijden, of bestaan, worden in de tijden, door vervoeging der Werkwoorden, aangewezen: zij zijn:

1. De *spreekende Persoon*, welke spreekt, als: *ik doe, leer.* Meer spreekende: *wij leeren, doen.*

(*) Deze tijden worden bij de aantoonende en bijvoegende wijzen allen gebruikt; doch in de onbepaalde wijze heeft men slechts den 1, 3 en 5, en in de gebiedende wijze den 1 en 5, te gelijk.

2. De Perfoon tot wien men spreekt: *gij doet*,
Meerv. *gijlieden leert*, doet.

3. De Perfoon van wien men spreekt: *hij of zij*,
leert, Meerv. *zy leeren*.

Wanneer men in het onbepaalde spreekt, en geenen
bijzonderen perfoon bedoelt, gebruikt men voor de
perfoonen, de woordjes *men* en *het*: *men leert*, *men*
zegt, *het kind leert*, *het gewest is*. — De woordjes
daar en er gebruikt men dikwijls bij een lijdend Werk-
woord: *daar wierdt gezegd*, *er wordt algemeen ge-*
loofd, dat enz.

§ 16.

Nadere Aanmerkingen over de Vervoeging der Werkwoorden.

Naa nu gezien te hebben, dat er bij de Vervoeging
Wijzen, *Tijden* en *Perfoonen*, en dus bij ge-
volg ook *Getallen*, als Enkelvoudig en Meelvoudig
zijn aan te merken; zullen wij, (naa alvorens de vo-
gende aanmerkingen geplaatst te hebben) vier uitge-
werkte en van elkanderen verschillende voorbeelden, ope-
geeven; waartuit dan duidlijk de vervoeging der Werk-
woorden, met alles wat daaromtrent, zoo in spelling
als anders, is aantemerk, te leeren zal zijn.

De aanmerking, dat wij vier Hulpwerkwoorden
hebben, waar door de onderscheidene Werkwoorden des
taal vervoegd worden, is reeds onder § 13 geplaatst.

De Werkwoorden worden vervoegd naar *Wijzen*,
Tijden en *Perfoonen*, deze vervoeging doet dezelve
naar de *Tijden* veranderingen ondergaan in 't uitdruk-
ken der *Worteltijden*.

1. Men heeft GELIJKVLOEIJENDE WERKWOORDEN, zij zijn
b. v. *hoopen*, *beminnen*, enz. die in den Tegenwoordigen
Tijd enz. den zelfden *Klinker behouden*, en in het Deel-
woord geen EN achter aan hebben, maar slechts het on-
scheidbaar voorvoegsel *ge*: *gehoopt*; doch *beminnen* heeft
geen *ge* voor; maar behoudt *be*, en eindigt met *d*.

Men heeft ONGELIJKVLOEIJENDE WERKWOORDEN, als:
1. *Schrijven*, *belijden*, waarvan de Tegenwoordige Tijd,

met de *Onbepaalde Wijze en Toekomende Tijden* gelijke klinkers zijn; doch in 't *ouvolmaakt voorleeden* en in de *Deelwoorden* een of twee *ee* hebben, als: *ik schrijf, schreef, geschreeven, ik zal schrijven, enz.*

2. *Leezen* — *ik las, geleezen*, zoo ook *eeten* — *ik at, geëeten*, hier is een voorzetting van *g*, om dat *geëeten*, schoon sommigen het gebruiken, niet wel klinkt; dezen veranderen van klinker, in den *volmaakt Voorleedenen Tijd* alleen.

3. Die in de *Onbepaalde wys, Onvolm. Voorleedenen Tijd* en in de *Deelwoorden* ongelijk van klinker zijn, als: *bidden, ik bid; ik bad, gebeden, zo ook liggen, zitten*; enz.

4. Die in den *Onvolm. Voorleedenen Tijd* en in de *Deelwoorden* gelijken klinker hebben; doch wier *Deelwoorden* niet in *en* eindigen, als *denken, ik denk, hij dacht, gedacht*; zoo ook *brenge, zoeken, koop* enz.

5. Die wel in alle de tijden gelijken klinker behouden, als de *Gelijkvloeienden*, maar wier *Deelwoorden* in *en* eindigen, als: *bannen, gebannen: bakken, gebakken: vouwen, gevouwen: laaden, ge-laaden: maalen, gemaalen*, enz.

Vele aanmerkingen konden hier gemaakt worden, dan dezen zullen nader duidliker gemaakt en begrepen worden; zoo dat wij dan nu in de volgende § tot de *vervoeging overgaan*.

Vervosging of Tijdsvoeging van de Werkwoorden

VERTELLEN en STRAFFEN.

ONBEPAALED WJS.

Tegenwoordige Tijd.

vertellen.

straffen.

Voorleedens Tijd.

verteld hebben.

gestraft hebben.

Toekomens Tijd.

zullen vertellen.

zullen straffen.

2. AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

ik vertel,
gij vertelt,
bij vertelt,
wij vertellen,
gijl. vertelt,
zij vertellen.

ik straf,
gij straft,
hij straft,
wij straffen,
gijl. straf,
zij straffen.

Onvolmaakt Voorleedene Tijd.

ik vertelde,
gij verteldet,
hij vertelde,
wij vertelden,
gijl. vertelder,
zij vertelden.

ik strafte,
gij strafte,
hij strafte,
wij straften,
gijl. strafte,
zij straften.

Volmaakt Voorleedene Tijd.

ik heb
gij hebt
hij heeft
wij hebben
gijl. hebt
zij hebben

verteld.

ik heb
gij hebt
hij heeft
wij hebben
gijl. hebt
zij hebben

gestraft.

Mer den volmaakt Voorleedene Tijd.

ik had
gij hadt
hij hadt
wij hadden
gijl. hadt
zij hadden

verteld.

ik had
gij hadt
hij hadt
wij hadden
gijl. hadt
zij hadden

gestraft.

Toekomende Tijd.

ik zal
gij zult
hij zal
wij zullen
gijl. zult
zij zullen

vertellen.

ik zal
gij zult
hij zal
wij zullen
gijl. zult
zij zullen

straffen.

Voorwaardelijke Tijd.

ik zoude	}	vertellen.
gij zoudet		
hij zoude		
wij zouden		
gijl. zoudet		
zij zouden		

ik zoude	}	straffen.
gij zoudet		
hij zoude		
wij zoude		
gijl. zoudet		
zij zouden		

3. GEBIEDENDE WIJS.

vertel,
hij vertelle,
vertelt gijl,
dat zij vertellen.

straf,
hij straffe,
straft gijl,
dat zij straffen.

4. BIJVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

dat ik vertelle,
dat gij vertellet,
dat hij vertelle,
dat wij vertellen,
dat gijl. vertellet,
dat zij vertellen.

dat ik straffe,
dat gij straffet,
dat hij straffe,
dat wij straffen,
dat gijl. straffet,
dat zij straffen.

Onvolmaakte Voorledene Tijd.

dat ik vertelde,
dat gij verteldet,
dat hij vertelde,
dat wij vertelden,
dat gijl. verteldet,
dat zij vertelden.

dat ik strafte,
dat gij strafte,
dat hij strafte,
dat wij straften,
dat gijl. strafte,
dat zij straften.

Volmaakte Voorledene Tijd.

dat ik hebbe	}	verteld.
dat gij hebbet		
dat hij hebbe		
dat wij hebben		
dat gijl. hebbet		
dat zij hebben		

dat ik hebbe	}	gestraff.
dat gij hebbet		
dat hij hebbe		
dat wij hebben		
dat gijl. hebbet		
dat zij hebben		

Meer dan Volmaakt Voorleedene Tijd.

dat ik hadde
dat gij haddet
dat hij hadde
dat wij hadden
dat gijl. haddet
dat zij hadden

verteld

dat ik hadde
dat gij haddet
dat hij hadde
dat wij hadden
dat gijl. haddet
dat zij hadden

gestraft

Toekomende Tijd.

dat ik zal vertellen, dat ik zal straffen,
dat gij zult vertellen, enz. dat gij zult straffen, enz.

Voorwaardelijke Tijd.

dat ik zoude vertellen, dat ik zoude straffen,
dat gij zoudet vertellen, enz. dat gij zoudet straffen, enz.

D. E. E. L. W. O. R. D. E. N.

Tegenwoordige Tijd.

vertellende.

straffende.

Voorleedene Tijd.

verteld hebbende.

gestraft hebbende.

Toekomende Tijd.

zullende vertellen.

zullende straffen.

§. 18.

Vervoeging of Tijdsvoeging van de Werkwoorden

BIDDEN en HAATEN.

I. ONBEPAALED E WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

bidden.

haaten.

Voorleedene Tijd.

gebeden hebben.

gehaat hebben.

Toekomende Tijd.

zullen bidden.

zullen haaten.

2. AANTOONENDE WIJZ.

Tegenwoordige Tijd.

ik bid,	ik haat,
gij bidt,	gij haat,
hij bidt,	hij haat,
wij bidden,	wij haaten,
gijl. bidt,	gijl. haat,
zij bidden.	zij haaten.

Onvolmaakt Voorledens Tijd.

ik bad,	ik haatte,
gij badt,	gij haatter,
hij badt,	hij haatte,
wij baden,	wij haatten,
gijl. badt,	gijl. haatter,
zij baden.	zij haatten.

Volmaakt Voorledens Tijd.

ik heb	} geboden.	ik heb	} gehaat.
gij hebt		gij hebt	
hij heeft		hij heeft	
wij hebben		wij hebben	
gijl. hebt		gijl. hebt	
zij hebben		zij hebben	

Meer dan Volmaakt Voorledens Tijd.

ik had	} geboden.	ik hadt	} gehaat.
gij hadt		gij hadt	
hij had		hij had	
wij hadden		wij hadden	
gijl. hadt		gijl. hadt	
zij hadden		zij hadden	

Toekomende Tijd.

ik zal	} bidde.	ik zal	} haaten.
gij zult		gij zult	
hij zal		hij zal	
wij zullen		wij zullen	
gijl. zult		gijl. zult	
zij zullen		zij zullen	

Voorwaardelijke Tijd.

ik zoude	} bidden.	ik zoude	} haten.
gij zoudet		gij zoudet	
hij zoude		hij zoude	
wij zouden		wij zouden	
gijl. zoudet		gijl. zoudet	
zij zouden		zij zouden	

3. GEBIEDENDE WIJS.

bid.	haat,
hij bidde,	hij haate,
bidt gijl,	haat gijl,
dat zij bidden.	dat zij haaten.

4. BIJVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

dat ik bidde,	dat ik haate,
dat gij biddet,	dat gij haattet,
dat hij bidde,	dat hij haate,
dat wij bidden,	dat wij haaten,
dat gijl. biddet,	dat gijl. haattet,
dat zij bidden.	dat zij haaten.

Onvolmaakt Voorleedene Tijd.

dat ik bade,	dat ik haate,
dat gij badet,	dat gy haattet,
dat hij bade,	dat hij haatte,
dat wij baden,	dat wij haatten,
dat gijl. badet,	dat gijl. haatter,
dat zij baden.	dat zij haatten.

Volmaakt Voorleedene Tijd.

dat ik hebbe	} gebeten.	dat ik hebbe	} gehaat.
dat gij hebt		dat gij hebt	
dat hij hebbe		dat hij hebbe	
dat wij hebben		dat wij hebben	
dat gijl. hebt		dat gijl. hebt	
dat zij hebben		dat zij hebben	

Meer dan volmaakte voorleedene Tijd.

dat ik hadde
dat gij haddet
dat hij hadde
dat wij hadden
dat gijl. haddet
dat zij hadden

gebeden.

dat ik hadde
dat gij hadde
dat hij hadde
dat wij hadden
dat gijl. haddet
dat zij hadden

gehaat.

Toekomende Tijd.

dat ik zal bidden,
dat gij zult bidden. enz.

dat ik zal haaten,
dat gij zult haaten. enz.

Voorwaardelyke Tijd.

dat ik zoude bidden,
dat gij zoudet bidden, enz.

dat ik zoude haaten,
dat gij zoudet haaten, enz.

D E B L W O O R D E N.

Tegenwoordige Tijd.

biddende.

haatende.

Voorleedene Tijd.

gebeden hebbende.

gehaat hebbende.

Toekomende Tijd.

zullende bidden.

zullende haaten.

§. 19.

Verwagting der LIJDENDE Werkwoorden.

I. ONEEPAALDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

bemind worden.

gediend worden.

Voorleedene Tijd.

bemind geworden zijn.

gediend geworden zijn.

Toekomende Tijd.

bemind zullen worden.

gediend zullen worden.

2. AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

ik word
gij wordt
hij word
wij worden
gijl. wordt
zij worden

bemind.

ik word
gij wordt
hij word
wij worden
gijl. wordt
zij worden

gediend.

Onvolmaakt Voorledene Tijd.

ik werd
gij werdt
hij werd
wij werden
gijl. werdt
zij werden

begind.

ik werd
gij werdt
hij werd
wij werden
gijl. werdt
zij werden

gediend.

Volmaakt Voorledene Tijd

ik ben
gij zijt
hij is
wij zijn
gijl. zijt
zij zijn

bemind
geworden.

ik ben
gij zijt
hij is
wij zijn
gijl. zijt
zij zijn

gediend
geworden.

Meer dan Volmaakt Voorledene Tijd.

ik was
gij waart
hij was
wij waren
gijl. waart
zij waren

bemind
geworden,

ik was
gij waart
hij was
wij waren
gijl. waart
zij waren

gediend
geworden,

Bestimmende Tijd.

ik zal
gij zult
hij zal
wij zullen
gijl. zult
zij zullen

bemind
worden.

ik zal
gij zult
hij zal
wij zullen
gijl. zult
zij zullen

gediend
worden.

Voorwaardelijke Tijd.

ik zoude	} binnend worden	ik zoude	} gediend worden
gij zoudet		gij zoudet	
hij zoude		hij zoude	
wij zouden		wij zouden	
gijl. zoudet		gijl. zoudet	
zij zouden	zij zouden		

3. GEBIEDENDE WIJS.

word bemind, gediend.
 hij worde bemind, gediend.
 worst, bemind, gediend.
 dat zij bemind, gediend worden.

4. BIJVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

dat ik bemind, gediend worde,
 dat gij bemind, gediend wordet,
 dat hij bemind, gediend worde,
 dat wij bemind, gediend worden,
 dat gijl. bemind, gediend wordet,
 dat zij bemind, gediend worden.

Onvolmaakte Voorledene Tijd.

dat ik bemind, gediend wierde,
 dat gij bemind, gediend wierdet,
 dat hij bemind, gediend wierde,
 dat wij bemind, gediend wierden,
 dat gijl. bemind, gediend wierdet,
 dat zij bemind, gediend wierden.

Volmaakte Voorledene Tijd.

dat ik bemind, gediend geworden zij,
 dat gij bemind, gediend geworden zijt,
 dat hij bemind, gediend geworden zij,
 dat wij bemind, gediend geworden zijn,
 dat gijl. bemind, gediend geworden zijt,
 dat zij bemind, gediend geworden zijn.

Meer dan Volmaakt Voorleedene Tijd.

dat ik bemind, gediend geworden ware,
 dat gij bemind, gediend geworden waert,
 dat hij bemind, gediend geworden ware,
 dat wij bemind, gediend geworden waren,
 dat gijl. bemind, gediend geworden waert,
 dat zij bemind, gediend geworden waren.

Toekomende Tijd.

dat ik bemind, gediend zal worden,
 dat gij bemind, gediend zult worden, enz.

Voorwaardelijke Tijd.

dat ik bemind, gediend zoude worden,
 dat gij bemind, gediend zoudet worden, enz.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordige Tijd.

bemind, gediend wordende,

Voorleedene Tijd.

bemind, gediend geworden,

Toekomende Tijd.

bemind, gediend zullende worden,

§. 20.

Over de Onzijdige en Wederkeerige Werkwoorden.

De onzijdige Werkwoorden, worden even eens vervoegd als de *Bedrijvende*, b. v. ik *gaa*, ik *slaap*, gij *zuchtet*, wij *hebben geslaopen*, gij *hadt gedroomd*, zij *zullen zuchten*; behalve eenige Werkwoorden, welken in den *Volmaakt Voorleedenen Tijd* met het *Hulpwerkwoord* zijn vervoegd worden: b. v. ik *ben ontwaakt*, gij *zijt gekomen*, hij *is gestorven*, enz. en in den *Meer dan Volmaakt Voorleedenen Tijd*: ik *was gekomen*, gij *waart gegaan*, hij *was ingetreden*, enz. Het gebruik leert zulks van zelve.

Vervoeving van de wederkerige Werkwoorden

ZICH BEZEEREN 43. ZICH AANKLEEDEN

I. ONBEPAALENDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

zich bezeeren, aankleeden,

Voorleedene Tijd.

zich bezeert, aangekleed hebben.

Toekomende Tijd.

zich zullen bezeeren, aankleeden.

2. AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

ik bezeer mij,	ik kleed mij aan,
gij bezeert u,	gij kleedt u aan,
hij bezeert zich,	hij kleedt zich aan,
wij bezeeren ons,	wij kleeden ons aan,
gijl. bezeert u,	gijl. kleedt u aan,
zij bezeeren zich.	zij kleeden zich aan.

Onvolmaakt Voorleedene Tijd.

ik bezeerde mij, enz. ik kleedde mij aan, enz.

Volmaakt Voorleedene Tijd.

ik heb mij bezeerd, enz. ik heb mij aangekleed, enz.

Meer dan Volmaakt Voorleedene Tijd.

ik had mij bezeerd, enz. ik had mij aangekleed, enz.

Toekomende Tijd.

ik zal mij bezeeren, enz. ik zal mij aankleeden, enz.

Voorwaardelijke Tijd.

ik zoude mij bezeeren, enz. ik zoude mij aankleeden, enz.

3. GEBIEDENDE WIJS.

bezeer, kleed u aan,
hij bezeere, kleede zich aan,
bezeert, kleedt u aan,
dat zij zich bezeeren, aankleeden,

4. BIJVORGENDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

dat ik mij bezeere,
dat gij u bezeeret,
dat hij zich bezeere,
dat wij ons bezeeren,
dat gij u bezeeret,
dat zij zich bezeeren.

dat ik mij aankleede,
dat gij u aankleedet,
dat hij zich aankleede,
dat wij ons aankleeden,
dat gij u aankleedet,
dat zij zich aankleeden.

Onvolmaakt Voorleedene Tijd.

dat ik mij bezeerde, enz.

dat ik mij aankleedde.

Volmaakt Voorleedene Tijd.

dat ik mij hebbe be-
zeerd, enz.

dat ik mij hebbe ange-
kleed, enz.

Meer dan Volmaakt Voorleedene Tijd.

dat ik mij hadde be-
zeerd, enz.

dat ik mij hadde ange-
kleed, enz.

Toekomstige Tijd.

dat ik mij zal bezee-
ren, enz.

dat ik mij zal aanklee-
den, enz.

Voorwaardelijke Tijd.

dat ik mij zoude bezee-
ren, enz.

dat ik mij zoude aanklee-
den, enz.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordige Tijd.

zich bezeerende.

zich aankleedende.

Voorleedene Tijd.

zich bezeerd hebbende.

zich aangekleed hebbende.

Toekomstige Tijd.

zich zullende bezeeren.

zich zullende aankleeden.

Over de Onpersoonlijke Werkwoorden.

Vervoeging van de Onpersoonlijke Werkwoorden

VRIEZEN en WAAIJEN.

Aantoonende Wijze.

Bijvoegende Wijze.

1. Tijds: Het vriest, waait.	1. Tijds: Dat het vriest, waaije.
2. Het vroom, woer.	2. Dat het vroom, woeije.
3. Het heeft gevrozen, ge-
waaid.	3. Dat het hebbe gevro-
zen, gewaaid.
4. Het hadt gevrozen, ge-
waaid.	4. Dat het hadde gevro-
zen, gewaaid.
5. Het zal vriezen, waaijen.	5. Dat het zal vriezen,
waaijen.
6. Het zoude vriezen,
waaijen.	6. Dat het zoude vriezen,
waaijen.

Deelwoorden.

Tegens.

Voort.

vriezende.	gevrozen.
waaijende.	gewaaid.

Van den zelfden art zijn ook de Werkwoorden *spijten*, *berouwen*, *geschieden*, en dergelijken, waar-
 va1 wij bij §. 12 aanmerkten dat zij eene wederke-
 erige betrekking hadden. Dezen worden slechts in den
 derden persoon van het enkelvoud gebruikt, b. v. *het
 spijtmij*, *het berouwdem*, *het is geschied*, *het had
 haar verveeld*, *het zal geschieden*, *het zal gebou-
 ren*, *ach! dat het u nooit berouwde*, enz.

Aanmerkingen op de Werkwoorden in 't Algemeen.

Veele *Werkwoorden* zijn zamengesteld, of 1. uit
 een Zelfstandig Naamwoord en Werkwoord, of 2. uit
 een Bijwoord en een Werkwoord, of, 3. uit een Voor-
 zetsel en een Werkwoord.

Van de eerste soort zijn *dankzeggen*, *raadgee-
 ven*, enz.

Van de tweede soort zijn, *zamenstellen*, *uiterko-
 men*, *keengaan*, *rondloopen*, *voldoen*, enz.

Van de derde soort zijn, *aanzeggen*, *toegeeven*,

omdoen, omhaalen, ook bedekken, geleiden, enz.

Sommigen dezer samengestelde Werkwoorden zijn weder *Scheid- of Onscheidbaar*. Men noemt de zoodanigen *scheidbaar*, tusſchen welken men het woordje *te* kan plaatſen, en *onscheidbaar*, wanneer men zulks niet kan doen; b. v. *scheidbaar* zijn, *dankzeggen, toegeeven, rondloopen, omdoen*, om dat men in eenen goeden zin zeggen kan: *dank-te-zeggen, toe-te-geeven, rond-te-loopen, om-te-doen*.

Onscheidbaar zijn: *bedekken, geleiden, onthouden*, om dat men niet kan zeggen, *be-te-dekken, ge-te-leiden, ont-te-houden*.

In de vervoeging der *scheidbaar samengestelde Werkwoorden*, komt het *Naamwoord, Bijwoord, of Voorzetsel*, waarmede het Werkwoord is samengeſteld, achter het Werkwoord te ſtaan, b. v. *ik zeg dank, gij geeft toe*, komende in de tijdvoeging met de voorgaande genoegzaam overeen. (*)

De *Onscheidbaaren* maaken echter altijd met het Werkwoord *één* woord uit, b. v. *ik bedek, gij geleidt*.

Het gebeurt ſomtjids, dat een *samengeſteld* Werkwoord zoo wel *scheidbaar* als *onscheidbaar* is; doch als dan zijn het wooraen van verſchillende betekenis. b. v.

Scheidbaar.

Voldoen, iets dat niet vol is, aanvullen, *ik doe vol, ik deed vol*.

Onscheidbaar.

Voldoen, iemand betaalen, *ik ben voldaan, ik voldoe*. Dit Werkwoord gebruikt men ook, als men over iemand te vreden is, *ik ben over hem zeer voldaan*.

(*) In de Bijvoegende wijs van zulke Werkwoorden; komt het voorvoegſel niet gelijk als in de Aantoonende wijs achter het Werkwoord; maar zoo niet altijd, echter meestal voor het zelve; als: 1. Dat ik dankzegge. 2. Dat gij beter hield houdt. 3. Dat hij toegeeeve, enz.

Onderhouden, iets beletten boven te komen. *ik houd onder*, *houd het onder*, enz. *Onderhouden*, voor den on- derstand van iets zorgen. *Hij onderhoudt zijnen vader*, enz.

Wanneer de nadruk der uitspraak op het voorvoegfel valt, dan wordt het voorvoegfel, in de vervoeging, *afgescheiden* van het Werkwoord; bij voorbeeld: *aanstellen*, ik stel hem *aan*, *volmaaken*, ik maak het *vat vol*,

Maar wanneer de nadruk der uitspraak op het Werkwoord valt, dan is, en blijft het voorvoegfel in de vervoeging altijd *onafscheidbaar* van het Werkwoord, b. v. *beminnen*, *ik bemin*, *geleiden*, wij hebben hem na zijn huis *geleid*.

Voorzeggen, hij heeft het reeds *voorzegt*. *Overleggen*, ik *overleg* het zoo.

In zoodanige gevallen konde men duidelijkheids halve, de scheidbaare voorvoegfels met () takenen, als: *voldoen*, in tegenoverstelling van *voldaan*, *overleggen* voor *overleggen*, *onderhouden* om te onderkennen van *onderhouden*, enz.

De werkwoorden komen ook in over sameng stelde tijden voor, als *Volmaakt Voorleedene en Meer dan Volmaakt Voorleedene tijd*, *ik heb gewonnen gehad*, meer dan *Voorleedene*. *Ik had gewonnen gehad*. *Volmaakt Voorleedene en toekomstige Tyd*, *Ik zal verteld, gediend, gebeden, geltraft, gehaat, mij bezeerd, mij aangekleed hebben*. Voorwaardelijke, *ik zou verteld, enz. hebben*; Zoo ook in den *Toekomstenden Volmaakt Voorleedenen Tijd*; *ik zal verteld, enz. gehad hebben*. Als mede in den *Voorwaardelijken Volmaakt Voorleedenen Tijd*; *ik zoude gebeden gehad hebben*.

§. 23.

Over de Deelwoorden.

Woorden die eene hoedanigheid van Werking, van lijden of van bestaan, toegepast op; of eigen aan eene Zelfstandige Zaak uitdrukken, met aanwijzing van ee-

nen tegenwoordigen of van eenen voorleedenen tijd, zijn *Deelwoorden*.

Men bezigt het Deelwoord, naar dat de bevinding eensvoorwerps is. Men gebruikt het tegenwoordige Deelwoord om de werkende of lijdende hoedanigheid van iets (het zij persoon of zaak) aantetoonen; want het verschilt om uitgedrukken, dat iets de hoedanigheid van iets bezit, dan of het de werking van die hoedanigheid op den tegenwoordigen tijd uitoefent, het eerste betekent dat de Persoon de gaaf 'er van bezit, als: *een brommende klok*, dus eene klok die *brommen* kan, het tweede dat die hoedanigheid thands bestaat en zichtbaar is, als: *de leeuw is woedende*, *de man is altijd werkende*, welke woorden de staat van het voorwerp nu aanduiden, daar anderen de werkelijke werking te kennen geven, als:

Wij komen 'er in, *betuigende* onze vriendschap.

Ik zeg het u niet, *vooronderstellende* dat gij het weet.

Hij zag haar door haar kind *geliefkoosd* wordende.

Welk tegenwoordig Deelwoord, in den opgemelde zin genomen onverbogen blijft; doch als Bijvoeglijk Naamwoord gebruikt, zich laat verbuigen, als: Hij is een *welsprekend* man. Geef het den *luisterenden* jongen, echter van het Bijvoeglijke Naamwoord verschilt, daar het zelve alleen de beschouwende hoedanigheid als eene vaste eigenschap; maar het Deelwoord de daadlijke hoedanigheid zonder duurzame eigenschap; maar alleen als op den tegenwoordigen tijd zoo zijnde, van het Zelfstandige Naamwoord, daarsfeld. — Het Deelwoord waarvan wij thands spreken, word ook als Bijwoord gebezigd, als:

Het kind viel *speelende*.

De vrouw kwam *spottende* in.

Het Voorleedene Deelwoord duidt de ondervondene de gewezen, of de reeds volbrachte werking of lijding eens voorwerps aan, als: De toren van Harderwijk *gevallen zijnde*, konde men slechts zeggen; hij heeft 'er *gestaan*.

Wij hebben *gedaan*, het gene wij *beleefd* hadden.

Het Voorleedene Deelwoord word even als het tegenwoordige als Bijvoeglijk Naamwoord en als Bijwoord gebruikt, als: Hij is een *geirouwd* man. Zij is eene *getrouwde* vrouw. De man ging *gewapend* na het gevecht. De vrouw kwam *getroost* terug.

De *Deelwoorden*, worden van de Werkwoorden afgeleid, hebben deel aan de eigenschap van het werkwoord en ontleenen daarvan hunne betekenis. In de *vervoeging*, hebben wij hunnen oorsprong daar gezien: — Zij hebben deel aan het Zelfstandige Naamwoord, doordien zij als Bijvoeglijk Naamwoord gebruikt wordende, met het zelve in *geslacht* in *getal*, en in *naamval* moeten overeenkomen, en door deze verbuiging kan men altijd weten, of men het voorleedene en lijdende *Deelwoord* met eene D of T moet sluiten, vermits men in het vrouwlike en ook in het meervoud achter de D of T eene E moet voegen, zoo regelt dat van zelve de spelling; immers zal men niet zeggen, *beminte*, *gestrafde*, *vermoete*, enz.

§. 24

Van de onveranderlike TAALDEELEN;
en van het BIJWOORD *afzamaerlijk*.

Nu zijn er nog vier soorten van woorden of *Taaldeelen*, als het BIJWOORD, VOORZETSEL, VOEGWOORD en het TUSCHENWERPSEL.

Deze woorden of *Taaldeelen* zijn *Onveranderlijk* dat is, zij kunnen niet verbogen worden, gelijk de zes reeds beschrevene *Taaldeelen*. Echter schijnen hiervan uitgezonderd eenige *Bijwoorden*, en wel *die*, welke veel op de Bijvoeglijke Naamwoorden gelijken; om dat de zoodanigen door de trappen van vergelijking veranderen, immers kunnen Persoonen of Zaaken in hoedanigheid elkanderen overtreffen, dan kunnen ook hunne werkingen uit een loopen, hun lijdten kan onderscheidlijk zijn, en hun staat verschillen, bij voorbeeld:

Ik schrijf goed,
Gij schrijft beter,

Zij schrijft het best.
Hij schijft het allerbest.

*Ik leef gelukkig, Zij leeft het gelukkigst,
Gij leeft gelukkiger, Hij leeft het aalergelukkigst.*

Om nu de *Bijwoorden* te onderscheiden, heeft men maar op te letten, dat, gelijk de *Bijvoeglijke Naamwoorden* dienen om de hoedanigheid der *Zelfstandige Naamwoorden* aan te duiden, en uit dien hoofde altijd met elkanderen gepaard gaan, even zoo de *Bijwoorden* ook dienen, om aan te duiden, *hoedanig, wanneer, en waar* iets verricht of bedreven wordt, en dus, om die zelfde reden, ook altijd van een werkwoord vergezeld zijn.

Dus zijn *BIJWOORDEN*, zulke woorden, die de verscheidene hoedanigheden en wijzen der daaden of lijdningen van de *Werkwoorden* uitdrukken.

Er zijn er die de werking beschrijven (om er iets van te zeggen) ten aanzien van derzelve

1. *WIJS*: als *kwaalijk, wijslijk, stoutlijk* spreken.
2. *HOEVEELHEID*: b. v. *dikwijls* zeggen, *eenmaal* spreken, enz.
3. *TIJD*: *wanneer, terwijl, altijd, eertijds, dogelijks, immer, ooit, van morgen, gister*, enz.
4. *MAAT*: *veel, weinig, overvloediglijk*, enz.
5. *BEVESTIGING*: *mogelijk, misschien, waarschijnlijk, ja*, enz.
6. *PLAATS*: *hier, daar, ginds*, enz.

§. 25.

Van de VOORZETSELS, VOEGWOORDEN en TUSSCHENWERPSELS.

De *VOORZETSELS* heeft men dezen *Naam* gegeven, doordien zij gewoonlijk voor de *Zelfstandige Naamwoorden* en ook voor de *Voornaamwoorden* komen, zij dienen om de onderlinge betrekkingen der omstandigheden van personen en zaken aan te duiden. Zo kan een boek *op, onder, voor, achter, boven, digstbij, ver-* van de tafel zijn, welke woordjes dus ons doen begrijpen hoe de richting van het boek en de tafel onderling zijn. Ook moeten zij bijzekere *bevoordingen* geogd worden, om dezelve te volmaaken, bij v. *Hij heeft veel te lijden, Hij heeft veel van doen.* En bij *Werkwoorden* als: *overgeeven, intreden, ophoopen*, enz. Men heeft *Voorzetsels*:

1. *Van plaats*, De man is in de kerk, het boek ligt op de tafel.
2. *Van orde*, hy komt, voor, achter, naa my.
3. *Van verbinding*, gaa met my, doe het naar mynen zin.
4. *Van Af- of Uitzondering*, komt gy zonder uwen zoon? Neem alles van de tafel behalve het boek.
5. *Van Tegenoverstelling*, hy woont tegen my over, hy vertrok ondanks mynen wil.
6. *Van Betrekking*, zyt vreedzaam jegens uwe broederen. Doe het om Gods wil.

De *Voorzetsels* hebben altijd een *Naam- of Werkwoord* acater zich, het welk in den tweeden, derden, vierden, of zesden Naamval staat; daarom onderscheid men de *Voorzetsels* naar den Naamval bij welken zij komen. (*)

VOEGWOORDEN gebruikt men, om eene *rede*, (welke bestaat in denkbeelden over zulke zaaken, waarover wij ons oordeel vellen.) samen te voegen, te verdeelen, of tegen elkanderen over te stellen, waarom zij dan te recht *Voegwoorden* heeten. Zij dienen dus voornaamlijk om de betrekking van de eene rede op de andere, gelijk ook die, welke derzelver leden op elkanderen hebben, aanteluiden. — Zij zijn de draaden, welken de eene rede aan de andere knoopen, b. v. *nog*, *want*, *alhoewel*, *ook*, *opdat*, *bijaldien*, *mitsdien*, *eerdar*, *omte*, *certe*, *veelcer*, *indien*, enz.

Er zijn veele soorten van *Voegwoorden*, welken be-
naamingen draagen, naar de *gevallen* in de rede opge-
sloen; doch men kan dezelve verdeelen in *Voegwoorden*.

Die 1. De *onbepaalde wijs*,

2. De *aantoonende wijs*, en

3. De *bysvoegende wijs*, beheerschen.

De *Voegwoorden* hebben in de rede niet altijd dezelfde plaats, veele behooren voor, anderen achter de woorden daar zij op doelen. Dit moet gelijk in veele andere opzichten het *gebruik* leeren.

TUSCHENWERPSELS zijn woorden, die wanneer zij te recht gebruikt, eene aangename of eene onaan-

(†) Hier is den *Onderwijzer* verplicht, zijn *u* *Learling*, dit nader te verklaren.

genaame aandoening der ziel uitdrukken, en voortgebracht worden, zonder eene voorafgaande beredenoering of overdenking; maar bij de eerste gewaardwording van iets dat ons *verrukt, verschrikt*, enz. Zij draagen den naam van *Tuschenwerpsels* niet zo zeer, om dat zij altijd tuschen eene rede hunne plaats hebben, daar zij zich ook voor of achter dezelfde bevinden; maar waarschijnlijk om dat zij voortgebracht worden, daar, waar *aandoening* ons gesprek afbreekt, of waar wij iets ontroerends ondervinden, zij zijn, *ach! joi! ho! hei! ha! ho! stil! sus! wee! op! op!*

§ 26.

Daar in de eerste §. van het Eerste Hoofdstuk, onder anderen gezegd is, dat om de Nederduitsche taal goed te spellen en te schrijven, men een toereikend denkbeeld van de verbuiging en de vervoeging moest hebben; en dit nu, tot eene aanleiding voor verdere oefening, genoegzaam gegeven is, kan men, met vrucht overgaan, om de woorden juist te leeren spellen; ten dien einde volgt hier eerst eene aanwijzing van iedere letter in het gebruik der buigbare of veranderlijke, en zulks zoo door haare overeenkomst *met* en betrekking *tot* elkanderen, als door de beheersching die zij *over* elkanderen hebben. Dan voor eerst willen wij beproeven, of den *Leerling* nu van het geleerde en het onderwezene een juist begrip bekomen heeft, en dit door *eene rede* op te geeven, waar uit hij dan alle de woorden van onderen moet uithaalen: en die onder dat *Taaldeel* senikken waartoe zij behooren, met aanwijzing onder welken *Naamval* zij staan; vooronderstellende, dat de *Naamvallen*, (*) door het mondeling onderwijs reeds breedvoeriger, dan het bestek van dit boekje heeft toegelaaten zullen onderwezen zijn.

(*) De *Onderwijzer* zij hier aan zijne keus gelaten, in welken *Naamval*, hij de voorkomende woorden plaatsen wil. Ik heb hier, de oude manier gevolgd, om dat het het meest toe het algemeenste gevoelen geweest is. Is een *Naamval* zekere betrekking waar in het *Zelfstandige Naam*

Zie hier dan eene *ontleding*.

De plicht des Kinds is, den Vader hoog te achten, de Moeder te gehoorzaamen, en zich overal beminlijk te maaken.

- De Bepaalend Lidwoord voor den 1 Naamval.*
pligt Zelfstandig Naamwoord, 1 Naamval, manlijk
geslacht, enkely.
des Verbogen Lidwoord voor den 2 Naamval.
kinds Verbogen Zelfstandig Naamwoord, onzijdig
geslacht, 2 Naamval, enkely.
is, Hulpwerkwoord, Aantoonende wijs, tegen-
woordige tijd, 3 Persoon in het enkely.
den Lidwoord 4. Naamval voor het manlijke ge-
slacht.
Vader Zelfstandig Naamwoord, 4 Naamval, manlijk
geslacht, enkely.
hoog Bijwooralijk Voorvoegsel, voor 't werkwoord
achten.
te Voorzetsel, dienende om den zin te volmaaken
en welk men wel niet anders dan Voorzetsel
noemen kan; hoewel het 'er geene eigenjchap-
pen van heeft.
achten, Bedrijvend Werkwoord, onbepaalde wijs.
de Lidwoord, voor den 4 Naamval.
Moeder Zelfstandig Naamwoord, vrouwlijk geslacht,
4 Naamval, enkely.
te Voorzetsel.
gehoorzaamen, Bedrijvend Werkwoord, onbepaalde wijs.
en Samenbindend Voegewoord.
zich Wederkeurig Voornaamwoord, 4 Naamval.
overal Bijwoord van plaats.
beminlijk Toevoeglijk Naamwoord.
te Voorzetsel.
maaken. Bedrijvend Werkwoord, onbepaalde wijs.

woord in eene rede voorkomt dan kunnen die betrekkingen, of die gevallen, zo verbaazend uitëenloopen, dat men van het noemen der Naamvallen volstrekt het Zelfstandige Naamwoord in geenen Naamval, die met den naam van Werker, Zigenaar, Ontvanger, Lijder, Toehoorder, Derver, of hie ook genoemd, overëenkomt, of instemt, met grond kan plaatsën, en is een Naamval, de onderscheidene uitgang eens Zelfstandigert

Meer Voorbeelden tot oefening.

1.) *Wij moeten op alle Gods werken behoorlijk acht geeven, dan zullen wij ontdekken, dat Hij magtig, wijs en goed is, en veele andere voortreffelijke eigenschappen bezit.*

2.) *Volgt oude, braave en verstandige Liederen: zij hebben meer ondervinding dan gij, zij zijn daarom zere waardig, en gij kunt van hun veele goede dingen leeren.*

3.) *Zijt nooit onbeleefd; wordt hoe ouder, hoe beleefder; beleefdheid en geleerdheid kunnen samen gaan; zoekt bezitters van beide te worden, en gij zult een groot vergenoegen verkrijgen.*

DERDE HOOFDSTUK.

Over de plaatsing en het gebruik der Letteren.

§. I.

Over de Letter A.

Om nu over het gebruik van iedere letter in het bijzonder te handelen, is het eigenaartig dat de A de eerste zij, met welke men beginne: doch vooraf zij men indachtig, dat in de volgende §, over het gebruik der letteren, alleen over de spelling van zoodanige woorden wordt gehandeld, waar van de uitspraak bijna gelijk is; maar die in de *spelling* en *betekenis* verschillen.

Met ééne A spelt men in het Meervoud alle woorden, die in het Enkelvoud met ééne A gespeld worden, bij voorbeeld:

<i>paden</i>	afgeleid van het enkelvoudig	<i>pad.</i>
<i>bliden</i>	_____	<i>blad.</i>
<i>vaten</i>	_____	<i>vat.</i>

Naamwoords dan kan men onmogelijk zes Naamvallen behouden, daar 'er dan ten hoogsten maar drie zouden zijn, en dat nog niet bij alle Zelfstandige Naamwoorden.

Als mede *vader, kabel, fabel*, enz. om de kortheid te betrachten.

Met twee AA speld men alle woorden, die in het enkelvoud met twee AA gespeld worden, b. v.

maaken,
zaaken,
daaden,
braaden,
praaten,
laaven,

afgeleid van de
enkelv. woorden

ik maak,
de zaak,
de daad,
ik braad.
ik praat,
ik laaf.

Sommige woorden spelt men niet alleen naar afleiding uit het enkelvoud, maar men let op de verschillende betekenis; b. v. men spelt met eene a.

dagen,
dalen,
raden,
wagen,
laaken,
graven,
amen,

als het in het
enkelvoud bete-
kent, of afge-
leid word van

een dag,
het dal,
een rad, of wiel,
een rijtuig,
eene wollen stof,
een graf,
het slotwoord van een
Gebet.

Met twee *aa* daarentegen spelt men:

daagen,
daalen,
raaden,
waagen,
laaaken,
graaven,

als het in het
enkelvoud bete-
kent, of afgeleid
word van

ik daag,
ik daal,
ik raad,
ik waag,
ik laak hem,
een Graaf, een vorst van
zekere rang, of ik graaf
eenen kuil,
een wijnmaat,

Eenigen van dusdanige woorden kunnen met eenen dubbelen klinker in het Meervoud overgebracht, tweerlei beteekenis hebben; b. v. *waagen* is een werkwoord, en *waagen* zijn die plaatsen daar gewogen wordt.

Graaven zijn zekeren rang hebbende Heeren, en *graaven* is een Werkwoord dat *spitten, eenen kuil maaken, betekent*.

Zaagen, kan betekenen, *hout zaagen*, of ook

wel Werktuigen om te *zaagen*, en dus het Meer-
voud van *eene zaag*.

Dan de samenhang der rede zal deze woorden wel
zoo doen verstaan, als zij moeten verstaan worden.
Daarteboven heeft dit met eenen enkelen klinker ook
plaats, en men heeft dus om veele redenen, reden
genoeg, om twee klinkers te behouden in het meer-
voud. (*)

De enkele A is *kort* of *lang* in de uitspraak.

<i>kort</i> in		<i>lang</i> in	
asch,	plank,	dadel,	zwavel,
brand,	tal,	genade,	tafel,
gans,	vast,	vaten,	haver,
mand,	wang,	wafel,	laken,
schat,	zalm, enz.	zalig,	vader.

In de woorden *a-bel*, *a-dem*, *a-frika*, *a vond*,
enz. maakt zij van zich zelve eene Lettergreep.

§. 2.

Over de Letters E en I.

De Letter E. heeft drieërlei geluid of uitspraak,
als 1. *helder*, 2. *dof*, of *zacht*, en 3. *lang*, of *zwaar*

E is *helder* in *vel*, *melk*, *zelf*, *zet*, *net*, enz.

E is *dof* of *zacht* in *zadel*, *sabel*, *aarde*, *bedrijf*.

E is *lang* of *zwaar* in *Eva*, *Lea*. *Eland*, enz. —

In de volgende woorden hoort men het onderschei-
dene geluid der E zeer duidelijk: *Verzegelt het geld*.
Waarheen zendt men het gezegend brood?

In het gebruik van *éene* E of *twee* EE, moet men
even op de afleiding en de verschillende betékenis
letten, als bij de Letter A geleerd is, b. v. men
schrijft:

smeeden,	} als deze woor- den in het enkel- voud betékenen, of afgeleid wor- den van	} ik smeed, ik smeek, ik geef, ik speet, een schip, de stad
smeeken,		
geeven,		
speelen,		
schepen,		
steden,		

(*) *Veele redenen pleiten voor de lange spelling: duidlijkheid
van den zin, nadruk der uitspraak, het onderkennen van bete.*

Maar de volgende woorden verschillen in betekenis, en in uitspraak, te weten:

bedelen,
bedeelen,
békeren,
bekereren,
béteren,
beteeren,
beving,
beeving,
beken,
beeken,
bevédien,
beveelen,
weze,
weezen,

betekent, of
word afge-
leid van

aalmoes vragen,
giften geven,
uit békers drinken,
een béter léven leiden,
béter worden,
met teer bestrijken,
bevangen.
schudding,
bekennen;
waterbeeken.
meervoud van bevel,
gebieden,
aangezicht,
weezen, of zijn, *Hult-
werkwoord*, of
weeskinderen.

Ten aanzien van de Letter I heeft men drie bijzonderheden op te merken, als:

1. Dat zij kort van geluid is, in de woorden: *zich, nicht, zift, zilver, timmer, bitter*, en in alle woorden of lettergreepen, waar zij de laatste letter niet is: maar lang als zij de laatste letter in eepe lettergreep is, b. v. in *Ma-ri-a, I-ta-li-ën, Da-ni-ël, Di-á na*, enz.

2. Dat zij in woorden van lange uitspraak en als zij de klank van zich zelve behouden moet, niet door z'ch zelve, maar door de Letter E verlengt wordt: b. v. *mier, tien, zien, lieden, bedriegen*, enz.

kenis, dit alles acht men noodzaaklijk, zoo voor den Nederlander zelve, als voor *Vreemdelingen* die onze taal zullen leeren; hoe veele schoone regels verliezen wij niet, bijaldien de korte spelling algemeen word ingevoerd, ten minste de afleiding van het meervoud uit het enkelvoud vervalt. Hoe veele in betekenis verschillende woorden, zullen dezelve spelling hebben, enz daartoeven waarom dwaalt men met honderd gisfingen rond om een tijdperk te vinden, en daarnaar de spelling te vinden; de tegenwoordige gesteldheid der taal, dunkt mij, geeft stof tot regeling genoeg

Zoo schrijft en spreekt men klankverschillend dit:

liet,	lif,	IJ moet scherper dan IE worden uitgesproken; wijl IE een tweeklank, en IJ eene dub- bele I. of samengestelde letter is.
wie,	wij,	
zien,	zijn,	
niet,	nijd,	
wien,	wijn.	

3. Dat zij, wanneer zij voor klinkers komt, als in *jaaren*, (*) *jegens*, *jicht*, *jokken*, *juist*, enz. met eene haal na beneden moet gehaald worden, om met de woorden *ieder*, *iemand*, enz. niet in verwarring te komen.

§. 3.

Over de Letters O en U.

De Letter O heeft drieërlei klank: als *helder*, *dof* en *lang*, of wel *hoog*, of *zwaar*.

O is heider, in *stof*, *kok*, *hol*, *golf*, *velk*, *schap*, *kop*, *vos*, *zot*, enz.

O is lang, hoog, of zwaar, als zij even als A en I eene lettergreep sluit; men zie dit in de woorden, *o-ven*, *bo-ven*, *Go-den*, *mo-gen*, *mo-len*, *zo-mer*, *vo-gel*, enz.

Vervolgens spelt men, door afleiding uit het enkelvoud, de volgende woorden, aldus:

boomen,	} afgeleid van het enkelvoud.	boom,
hooën,		hoor,
knoopen,		kroop,
loopen,		loop,
rooken,		rook,
Goden,		God,
oorlogen,		oo. log.

(*) Zij die deze stelling verwerpen, geeven voor dat, wanneer de J geen Medeklinker is, de woorden als *jicht*, *Jesus*, enz. zonder moeten klinken als *lecht*, *Iezus*, enz. Dan de schielijke uitspraak van *jaaren*, zelfs als *iaaren* gespeld, zal immers het bedoelde woord doen voortkomen; en I voor E pleogen wij nimmer aan het begin eens woords te hebben, alzo men schreef *ijder*, *ijmand*, enz. maar wel *midden in* een woord, als: *tien*, *wien*, *lieve*, enz.

De volgende woorden verschillen in spelling en in betekenis:

Slooten, komt af van *sloot* of *grast*,

sloeten, meervoud van *sloot*.

looten, betekent het *lot* werpen.

lozen, meervoud van een *lot*, een *scheut* eenes booms.

kopper, een die *koopt*.

koper, is een bekend Metaal.

zoo, betekent *dus* of *aldus*.

zo. ——— *indien*, of *als*

zod, is eene *zode gras*.

Er zijn ook nog woorden, die even eens gespeld; doch verschillend uitgesproken worden, als:

dol, krankzinnig. *dól*, een roeipen.

bol, zacht of hoog. *ból*, een kleet.

bot, onscherp, of ook een *bót* vieren, ruimte geeven.
visch.

in deze woorden is het nuttig, dan men de scherpe *o* dus tekent: (*ó*), om het wangeliuid in het leezen weg te heemen.

De letter *U* is kort van uitspraak in de woorden, *put*, *dubbel*, *vullen*; lang van uitspraak, als zij op zich zelve alleen staat, als: *uw*, *uw*, *urias*, enz. en door afleiding uit het enkelvoud spelt men *muuren*, *vuuren*, van *muur* en *vuur*. Ook moet men opletten om de letter *u* niet met het Bezittelijke Voornaamwoord *uw* te verwarren, alzoo *u* hier slechts een Naamval is, gelijk hierna nader zal geleerd worden.

§ 4

Over de dubbele *H* en over *El*.

Het was eene onreigende gewoone, om de *uitheem-
sche* *Y* als eene letter onzer taal te bezigen, daar de-
zelve niet dan in vreemde woorden, mag gebruikt
worden, als in: *Cyrus*, *Syllabe*, *Synode*, *Cyprus*,
hysop, *Egypte*, *Pyramide*, en dan klinkt zij als of
er stond: *Orus*, *Egypse*, enz.

Dan, eenigen gebruiken niettemin nog onverschillig, Y voor IJ, het welk eene grove misflag is, daar de Y nimmer den klank van IJ hebben kan, alzoo zij kort, en IJ lang van uitspraak is.

(In het voormaalg *Gelderland* en *Overijsel*, behoud men den klank van dubbele *ii* in de uitspraak, daar wij bij de Letter I opmerkten dat *i*, wanneer zij in de verdubbeling haaren klank moest behouden, dezelve door *e* geschiedde, als in *niet*, enz. De *Gelderschen* en *overijselschen*, en ook sommigen van het voormaalg *Stift van Utrecht*, hebben in zulke woorden, die wij met *ij* spellen, geen klank van *ei*; maar zij spreken de woorden *mijn*, *zijn* uit, als *mion* en *zien*.)

Vermits IJ gemeenlijk als *ei* word uitgesproken, moet men naauwkeurig opletten, dat men dezelve niet met *EI* verwarre.

Ten einde hier voor zorg te draagen, lette men op den volgende regel, om de IJ wel te gebruiken.

Met IJ schrijft men:

I. Alle Werkwoorden, die den klank in den Voorleedenen tijd verliezen, en veranderen in *EE*, *bee*.

bedrijven,	} Waar van in den Voorle- denen Tijd > denen Tijd <	ik bedreef,
bijten,		ik beet,
blijven,		gij bleeft,
drijven,		hij dreef,
grijpen,		wij greepen,
kijken,		zij keeken,
lijden,		ik leed,
nijgen,		gij neegt,
ontbijten,		wij ontbeeten,
prijzen,		wij preezen,
rijden,		gij reedt,
schrijven,		zij schreeven,
verwijten of		wij verweetten, of
wijten,		verweeteden het hem.
zwigen,	hij zweeg.	

2. Schrijft men met **Ij** die woorden, welken (hoe-
wel in den Voorleedenen Tijd den klank behoudende)
van *Naamwoorden* zijn afgeleid:

Voorbeelden.

bedjken, benijden, gijzelen, kwijlen, lijmen, lijnen, spijzen, verrijken, verwijlen,	} afgeleid van de Naamwoorden	[dijk, rijf, gijzeling, kwijf, lijf, lijf, spijzen, <i>loof</i> rijfs, <i>loof</i> wijd,	} waarvan de voorlee- dende Tijd is	[bedijkte, benijdde, gijzelde, kwijlde, lijmde, lijnde, spijsde, verrijkte, verwijdde.

Vervolg der voorrige §. 2de som oeff.

Ter voorkoming dézero straks gezegde verwar-
ring, maake men zich ook bekend, met den volgen-
den Regel, om **El** wel te gebruiken.

Met **El** schrijft men:

1. Alle *Werkwoorden*, die den klank in den voor-
leedenen tijd behouden, b. v. als *mén van eischen*
spreekt in den voorleedenen tijd, dan zegt men *ik*
eischte, en niet *ik eesh*.

Voorbeelden tot Oefening.

arbeiten, bereiden, dreigen, eindigen, leiden, peilen, reiken, spreiden, veinzen, zeilen,	} met El om dat zij in den voor- leedenen tijd hunnen klank El behouden, en men zegt das	[ik arbeide, gij bereidde, hij dreigde, wij eindigden, zij leidden, wij peilden, zij reikten, ik spreidde, zij veinzen, zij zeilden.

2. Alle *Naamwoorden* die in *heid* en *lei* eindigen
als:

als: wijsheid, matigheid, enz — allerlei, genee-
 tes, enz.

Men zal met nut het volgende lijstje van woorden,
 die in de meeste oorden van ons Vaderland, althands
 schijnbaar gelijkkluidend in de uitspraak zijn, doch in
 de betekenis verschillen, ter oefening kunnen raad-
 pleegen. — De verschillende betekenis dezer woor-
 den wordt door de spelling onderscheiden, dezel-
 ven zijn:

Woorden met IJ.

Vijlen, betekent ijzer scherp
 of glad maaken.

Lijden, — verdraagen.

Nlijden, — vermijden.

Pijlen, — schut- of vuur-
 pijlen.

Verrijken, — zijne bezit-
 tingen met geld of goed
 vermeerderen.

Nijgen, — het groeten
 der vrouwen.

Rijzen, — in de hoogte
 gaan.

Berijden, — op een paard
 of op een ander dier te
 rijden.

Ijzen, — het gewigt, de
 maaten, enz. merken.

Wijden, — toewijden. een
 werk aan iemand wijden.

Wij, — pers voornaamw.

Wij gelooven heren.

Bij, — verblijd, blijde,
 verheugd.

Ijs, — bevrozen water.

Zijde, — het spinzel der
 Zuitwormen. *Zijde*, de
 rechter — linker zijde.

Woorden met EI.

Veilen, betekent verkoopen.

Leiden, — iemand geleiden.

Meiden, — Dienstmeiden.

Pellen, — de diepe mee-
 ten.

Verreiken, — te loog of
 te wijd reiken.

Neigen, — tot iets genee-
 gen zijn.

Reizen, — zich van de
 eene plaats na de andere
 begeeven.

Bereiden, — gereedmaa-
 ken.

Eiken, — Eikenboomen.

Weiden, — in de weide
 graazen.

Wei, — waterachtigheid
 van gestremden melk.

Blei, — een zekere visch.

Eisch, — e vordering, aan-
 spraak op iets hebben.

Zeide, van zeggen. Hij zei-
 de mij dat.

Over de Medeklinkers in't algemeen, en over de Letters B, P, D en T in het bijzonder.

Daar toe aanzien van het gebruik van sommige Medeklinkers geen twijfel in het geheel bestaat; aangezien men dezelve door de uitspraak gemakkelijk kan onderscheiden, is het niet noodig hier, over deze letters handelende, bij *allen* derzelven stil te staan; immers er bestaat geen kunst in het wel en goed gebruiken van de K, L, M, N, R of W? — Eenigen van dezelve vereischen echter, eene nadere overweeging, ten einde men derzelve gebruik en dienst duidlijk leere bevatten. Het zijn die, welke men onderscheidt in *zachte* en *scherpe* Medeklinkers, of die men ook wel verwante Letters gewoon is te noemen. — En dat zijn dan die *Medeklinkers*, welke veel met elkanderen overeenkomen in de uitspraak, en nothands zeer veel verschillen in de betekenis der woorden als B en P, — D en T; — G en CH, — V en F; — Z en S, waar van de eersten zacht en de laatsten scherp zijn. — Om nu omtrent het gebruik der zachte en scherpe Medeklinkers zeker te zijn, lette men op de volgende regelen:

1. Op de uitspraak.
2. Op de afleiding uit het meervoud.
3. Op de verschillende betekenis.

Het gebruik van deze verwante Letters aan het begin van een woord of eene lettergreep worden gemakkelijk door de uitspraak, gekend b. v. *baal* of *paal*, *daal* of *taal*, *goor* of *choor*, *veilen* of *feilen*, *zaai* of *saai*, en aan het einde van een woord of eene lettergreep wordt het gebruik door uitspraak, afleiding, of verschillende betekenis beslist, b. v. *slab* van *slappen*, — *tob* van *tobben*, — *schub* van *schubben*.

De D en T zijn ook gemakkelijk door de uitspraak te onderscheiden, als een woord of eene lettergreep

Daarmede begint, b. v. *zak* of *tak*, *dier* of *tier*, *dollen* of *tollen*, enz. Doch, om zeker te zijn, of een woord of eene lettergreep, met D dan wel met T behoort gesloten te worden heeft men noodig te letten:

1. Op de afleiding, b. v.

hand,
 goed,
 oud,
 graad,
Meeekundige afdeeling; eigenlijk een woord van Latijnsche oorsprong.
 graat,
Been van eenen Visch.
 noot,
Verlegenheid.
 noot,
Règeltaken in de Toonkunst.
 laad,
De Gebiedende wijze van het Werkwoord laten; opleggen.
 laat,
Gebiedende wijze van de Werkwoorden laten, toelaaten, laten, wederlaten.

moet men schrijven, en niet

hant,
 goet,
 out,
 graat,
 graad,
 noot,
 nood,
 laat,
 laad,

om dat het afgeleid worde van, of het Enkelvoud is van

handen.
 goede.
 oude.
 graaden.
 graaten.
 nooden.
 nooten.
 laaden.
 laaten.

2. Op de verschillende betekenis, want:

Aard, betekent de Aarde, die stof, daar men in zaait; eene der hoofdstoffen.
God, het Opperwezen.
Herd, niet zacht.
Wild, woest.
Wed. een drinkplaats voor paarden.
Speld, een bekend vrouwen gereedschap, om zich te kleeden.

Aart, betekent den inborst, de geneigdheid van iemand.
Goet, een volksnaam.
Hart, de zetel van het dierlijke leven.
Wilde, van het *Werkw.* willeb;
Wet, een betel.
Speld, bekend Koerngwas.

Zweed, een man uit het Koninkrijk van Zweeden.
Wand, de muur.

Luid, een *lyid* gefchreeuw.
Oord, gewest, in welken oord verkoopt men dit?
Raad, onderrichting.
Snoed, boosaartig.
Kaard, een wolkammers werktuig.
Pond, gewigt.

Lood, slecht metaal.
Moed, dapperheid.

Deugd, vroomheid, braafheid.

Zweet, uitwaasleming op de huid.

Want, een handschoen, of ook wel redegeevend Voegwoord.

Luit, zeker speeltuig.

Oort, een vierde deel van een gulden, enz.

Raat, honigraat.

Snook, voorl. tijd van snuiten.

Kaart, landkaart.

Pont, een brug van schuiten, om oer Riedruigen over de rivieren te komen.

Loot, takje van eenen boom.

Moet, van moeten, ik moet het doen.

Deugt, komt van deugen, dat *deugt* niet.

De Letters D en T zijn ook van eenen bijzonderen diens bij het *vervoegen* der Werkwoorden, en strekken daarin ter aanwijzing van de verschillende *tijden*. De volgende § bevat daartoe eenen aanwijzenden regel.

§. 7.

Vervolg der voorgaande §. over de Letters D en T.

De T wordt aan het einde des woords gebruikt, in de woorden van den *tweeden* en *derden* persoon des *Tegenwoordigen Tijds*, in het *Enkelvoud*, en van den *tweeden* persoon daar van in het *Meervoud*. Zij wordt ook dus gebruikt, in den *tweeden* persoon *Enkel-* en *Meervoud*, van den *Onvolmakt Voorleedenen Tijd*; en in de *Gebiedende Wijs* in het *Meervoud*.

Ter opheldering dienen de volgende Voorbeelden:

Men bepaale zich tot de Werkwoorden *vertellen* en *beminnen*, men ziet dat men:

1. In den *Tegenwoordigen Tijd*, den *tweeden* en *derden* persoon van het *Enkelvoud*, en den *tweeden* van het *Meerv.* met *t* sluit, als: *gij, hij, zij* of *men vertelt*, *bemint*, *et gijl. vertelt, bemint*.

2. In den *Onvolmaakt Voorledenen Tijd* alleen den *tweeden* persoon als Enkelvoudig *gij* en Meervoudig *gijl*. (*) *verteltet, bemintet.*

3. In de *Gebledente Wijs*, alleen in het Meervoud, (daar het in het Enkelvoud is, *vertel, bemin*) als: *vertelt, bemin*; b. v. *Jan vertel of bemin mij.* Kinderen *vertelt* het aan uwe ouders, *bemint* uwe onderwijzers, daar, om dat zij u beminnen, u gaarn onderwijzen, om u gelukkig te zien.

Het Deelwoord sluit men altijd met D, (ten zij de Werkwoorden ééne T of D in de *Onbepaalde Wijs* heboen, als: *rusten, wandelen, groeten,* enz., waarvan de deelwoorden met T sluiten) als: *ik heb, of had verteld, bemind, gevraagd,* enz. behalve de Deelwoorden der Werkwoorden, *straffen, kappen, hakken* enz. alzo in die Werkwoorden, twee gelijke Medeklinkers, aan het einde en aan het begin, der laatste lettergreepen voorkomen, en dus de D te zwak tot sluitletter voor F, K, P, S, enz. zoude zijn. Men schrijft dus dezelve, *gestraft, gekapt, gehakt, gesist, gebast,* enz. Wij hebben hiervan te vooren eenen regel opgegeeven.

Wat de spelling met DT aangaat, die vloeit uit de zelve regelen voort, en wordt alleen veroorzaakt, als 'er in de Werkwoorden ééne D in de *Onbepaalde Wijs* is, zoo dat de D in de laatste lettergreep van het Werkwoord is, als: *antwoorden, vinden, houden, dooden;* komende dan *gij, hij, zij,* of *men antwoords, vindt, houdt, doods,* enz. in den *Tegenwoordigen Tijd.*

Wanneer men twijfelt, of men noodig heeft de T te gebruiken, neeme men, ter beproeving, een Werkwoord in welks *Onbepaalde Wijs* geene D of T gevonden wordt, gelijk b. v. *loopen, beminners, vertellen,* en dergelijken, en wel met zoodanig een in welks *Onbepaalde Wijs* D of T in de laatste letter-

(*) Hoewel *Gijl*, thans niet meer in gebruik is, heb ik het echter behouden; alleen om den kinderen te duidlijker een onderscheid van het *gijl*, en *meery*, te geeven.

greep voorkomt, zoo als: *lijden, bieden, vinden*: en bevindende dat in den *Tegenwoordigen Tijd*, in den *tweeden* en *derden persoon* Enkelvoudig, en de *tweeden persoon*, Meêrvoudig de T noodig is, zal men moeten besluiten dezelve in die laatstgenoemde woorden aldaar ook niet te kunnen misfen. — Immers men zal niet kunnen zeggen:

gij of hij vertel; maar *vertelt*. *gij of hij bemint*; maar *bemint*. *gij of hij loop*; maar *loopt*. *gij of hij wandel*; maar *wandelt*.

En dus ook niet:

gij of hij lijdt; maar *lijdt*. *gij of hij biedt*; maar *biedt*. en zulks, om dat de D zo veel is als eene wortelletter; welke oorspronkelijk tot het woord behoort: maar de T in die woorden dient juist, om den *tweeden* en *derden persoon* onderscheidlijk aantewijzen.

§. 8.

Hier volgt nu nog eene aanwijzing van het bijzondere en verschillende gebruik van DD en TT. in de vervoeging der Werkwoorden.

Twee DD of TT gebruikt men in den *Onvolmaakte Voorleedenen Tijd* van die Werkwoorden, welken in de *Onbepaalde wijs* reeds eene D of T hebben, en hunnen klank in den *Voorleedenen Tijd* behouden, gelijk men ziet in de Werkwoorden *andwoorden* en *haaten*; want wanneer men zich in den *Tegenwoordigen Tijd* wil uitdrukken, gebruikt men slechts ééne *d* of *t*, b. v. *wij andwoor-den*, *wij haat-en*; enz. dus betekent ééne *d* of *t*, dat wij zulks dan, op dat zelfde tijdstip, doen.

En in den *Voorleedenen Tijd*, gebruikt men twee DD of TT, b. v. *wij antwoord-den*, *zij haat-en*, enz. dus betekenen twee *dd* of *tt*, dat zulks reeds geschied en dat die tijd voorbij is.

Wanneer 'er in de *onbepaalde wijs* reeds twee *dd* of *tt* zijn, dan schrijft men in den *tegenwoordigen tijd*: *wij rest-den*, *wij vat-ten*, *wij zet-ten*, en

In den voorleedenen tijd: wij reddeden, wij vatteden, wij zetteden; ten zij 'er eene verandering van den wortelklinker plaats heeft, zoo als men in de vervoe-
ging van *bidden* heeft gezien, daar de *voorleedene tijd*, *wij baden* is. Of dat de welluidendheid zulks verbiede, en dat de *voorleedene tijd* reeds duidelijk uit den samenhang der rede blijkt: dan schrijft men, wel eens, even als in den tegenwoordigen tijd, b. v.

Toen wij gister langs de vest wandelden, viel er een man in het water; wij VATTEN hem bij zijnen rok, REDDEN hem uit het water; en ZETTEN hem op eenen stoel bij het vuur. — In plaats van; gelijk het nogthands behoort te zijn: *wij vatteden, wij reddeden, wij zetteden.*

Zie hier nu nog een algemeen voorbeeld, om het gebruik van de D. en T wel te leeren onderscheiden.

Gij WORDT van hem BEMIND, en daarom RAADT, of ZEGT hij u, gij MOET goeden MOED houden, om uwen VIAND te overwinnen; doch zonder DEUGD, DEUGT gij daar niet toe. — Gister praatten wij te samen: toen zeide hij: zie eens hoe die ZWEED, ZWEET, ik ANDWOORDE hem: dat komt om dat hij zoo RAD geloopt heeft, om eenen RAT te vangen.

§. 9.

Over de Letters G en CH, V en F, en inzonderheid over het onderscheid tusschen G en CH.

Als men naauwkeurig op de uitspraak let, dan hoort men duidelijk, dat *voegen, zeggen, jaagen*, veel zachter dan *julchen, huichelen, lochenen*, enz. wordt uitgesproken, daarom spelt men, door afleiding, *voeg, zeg, jaag*, met G, en *juich, huichelaar, lochent*, enz. met CH. Er zijn ook woorden, die in uitspraak bijna gelijk zijn; maar in betekenis verschillen, als:

agt, een getal.

dog, een hond.

dig, ge loten, *dig*, niet ver.

egt, zeker, *genis*.

acht, van achten.

doch, een voegwoord.

dicht, een vers.

echt, het huwelijk.

gelag, drinkgeld.
geslagt, of gedood.
ligt, dat niet zwaar is.

nog, is een bijwoord van bijvoeging, vermeerdering, aarfeling, hij komt nog al niet.

toegt, een schuiffelende wind die door de reeten dringt
wigt, zwaarte, van *weegen*.

gelach, een vrolijk gejuich.
geslacht, manlijk, of vrouwlijk
licht, helder, klaar, niet duister.

noch, een bijwoord van ontkenning *noch ik*, *noch hij* hebben het gezien.

tocht, eene reis, een tocht doen.

wicht, een klein onnozel kind.

En in het algemeen gebruikt men CH in alle woorden, die scherp uitgesproken worden, b. v. *gedacht*, *kracht*, *nacht*, *wacht*, enz. vermits dat de afleiding daar niet tegen strijdt; want al zijn sommige woorden dan eens scherp van uitspraak, moet men echter de afleiding niet verwaarloozen, b. v. *magt* met g; want dat wordt afgeleid van *mogen*; *gebragt* van *brenge*, en meer anderen.

Woorden van eenen Grieksch en oorsprong, als *Christus*, *Choor*, *Chaos* en meer anderen, schrijft men beter *Kristus*, *Koor*, *Kaos*, enz.

De V en F worden het best onderscheiden door te letten, wanneer men een woord zal uitspreken of schrijven.

1. Op de uitspraak, als: *vrouw*, *vraag*, *sraai*, *fouten*, enz.

2. Op de verschillende betekenis, als *vaam* en *saam*, *vel* en *fel*, *vier* en *fier*, *voirt* en *fout* enz.

Op deze twee zaken moet men zeer naauwkeurig acht geeven, of men zoude zich ligt vergissen: want F wordt dikwijls zacht uitgesproken, als het volgende woord met eene kliekletter begint, b. v. *lof en dank*, *staf en stok des broods*, enz.

In tegendeel klinkt de V scherp, als 'er een scherpe medeklinker voóraf gaat; want men schrijft: *afvaaren*, *ontvangen*, *ontvonken*, *jufvrouw*, en men leest als of die woorden met F gespeld waren.

b. v. *afzaaren, ontfangen, ontfonken, juffrouw*, het welk niet goed gespeld is; daarom moet men wel letten, op het woord, of de lettergreep alleen, en niet op een zamengesteld woord; maar op de binding der reden.

Vervolgens stelt men tot eenen vasten regel, dat de V te zacht is, om een woord of eene lettergreep te sluiten, en daarom men altijd met F in het Enkelv. moet eindigen, waar men anders in het Meerv. da V moet gebruiken; b. v. *graf, brief, dief, schijf, enz.*

§. 10.

Over de Letters S en Z.

Om de S en Z te onderscheiden moet men dezelve regelen in acht neemen, als bij V en F geleerd zijn, dat is, dat men, om een woord te beginnen, moet letten:

1. Op de uitspraak, welke het meest zeer duidelijk beslist, of men S dan Z moet gebruiken b. v. in de woorden *zuigen* en *zuiker*, *zolder* en *sollen*, *zingen* en *sifsen*.

2. Op de verschillende betekenis; want *zaai* en *zullen* zijn van eene geheele andere betekenis dan *saai* en *sullen*; wijders, dat de Z zoo min als V, om haare zachtheid eene sluitletter zijn kan, dat derhalve de S in haare plaats moet gespeld worden, b. v. *huis, baas, glas*, enz.

Dus moet men in zoodanige woorden van den regel van afleiding afzien, en op de uitspraak letten; want hoewel men in het meervoud schrijft, b. v. *graven, dieven, huizen, haazen, glazen*, enz. met V en Z. enz. evenwel schrijft men in het enkelvoud: *graf, dief, kaas, glas*, enz. met F en S; dewijl, zoo als reeds gezegd is, de V en Z te zacht zijn, om als sluitletters van een woord of eene lettergreep gebruikt te kunnen worden. De Z moet altijd voor den Medeklinker W geplaatst worden, en nimmer eene S des schrijft men *zwaar, zweep, zwijgen*, enz. Voor an-

dere medeklinkers komt nimmer eene Z te pas, maar moet altijd de S zijn.

§. III.

Quaer de miskeemfche Letters C, Q, X en Y; en over de spelling van PH, TH, RH en TIE.

Wat deze Letters aangaat, dezen zijn geheel in onze taal onnoedig; want alle woorden kunnen in dezelve beter met zuivere Nederduitfche letters dan met dezen gefpeld worden. Immers veel beter fchrijft men met K en S dan met C.

komen,	comen,
kramp,	cramp,
koster,	coster.
beraad,	cieraad,
ringel,	cingel,
cijfferboek, enz.	cijfferboek, enz.

Beter met KW dan met QU.

kwaaelijk,	quaaelijk,
kwetzen,	quetzen,
kwellen,	quellen,
kwaker, enz.	quaker, enz.

daar de kinderen, (om nu hier maar alleen van het onderwijs der kinderen te fpreken) eerder de overbaaring der letters, *kwaa, kwet, enz.* dan die van *quaa, quet, enz.* tot Lettergreepen zullen begrijpen en uitbrengen, dit zal immers, om de zuiverheid der taal beter zijn, en zeer wel opweegen tegen aangevoerde redenen; dat de spelling van *bekwaam*, den kinderen aanleiding geeft tot het spellen van *bekwaam*, dan hen hier eens van beter onderricht hebben. de, zullen zij dezen mistap niet weder begaan.

De X in *Exter, Rinxter, zux*, enz. is volftrekt niet goed; maar moet met Ks dus gefpeld worden: *Eksler, Rinkler, zulks*; daar het, of zuivere woorden onzer taal zijnde, of als woorden onzer taal behouwd wordende; ook met letters van die taal moet gefpeld worden.

Van de Y is reeds genoeg gezegd, om dezelve niet in het Nederduitsch te bezigen.

Echter moet men de C, Q, X en Y, in woorden van andere taalen behouden, zo die in onze taal onvermijdelijk voorkomen, b. v. in de woorden: *Claudius, Scipio, Caesar, Quinquagesima, Quintus, Xerxes, Xantippe, Cyrus, Synagoge* en niteer anderen.

Ook gebruikt men de C en Q in woorden, die uit eene andere taal ontleend zijn, en achter doorveelen als Nederduitsch aangemerkt worden, b. v. *October, Comédie, content, catalogus, quitantie, quantiteit*, enz.

Eindelijk gebruikt men die nog in eigene naamen die van het Latijn afkomstig zijn, als: *Cornelis, Casparus, Catharina*, enz.

Wij gebruiken ook nog eene spelling met PH, TH, RH en TIE; doch ook niet dan in woorden van uitheemschen oorsprong, b. v. *Pharaö, Pharisëen, Thifphon, Theodor, Matthys, Korinthen, Rhijn, Rhone, Satisfactie, Nöttie, Questie*, enz. deze en diergelijke woorden leert men door het gebruik door de T in TIE als SIE, de PH als F, en de TH als T alleen uitspreken; bijgevoeg komt het er alleen maar op aan, om de vreemde woorden wel te onderscheiden van onze Nederduitschen, ten dienende moet men er toch iets van leeren, daar zij nog al eens in boeken en schriften voorkomen, en men dus dezelve niet geleerd hebbende, niet zoude begrijpen; maar vooral moet men zich wachten, om dezelve te gebruiken, zoo in het spreken als in het schrijven, bijaldien men de uitspraak niet goed weet, noch de spelling welken hen toebehoort, niet kan geeven. Onze Taal is rijk genoeg van woorden, en wij behoeven om onze denkbeelden aan anderen mede te deelen, geene woorden van andere taalen over te neemen.

VIERDE HOOFDSTUK

OVER DE SPELLING.

§. I

Algemeene Regelen der Spelling.

Een woord dat in het Enkelvoud met twee Klinkletters gespeld moet worden, behoudt dezelve in het Meervoud, b. v.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>	<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
naam,	naamen,	boom,	boomen,
been,	beenen,	muur,	murer.

Elke Klinker moet met zijn gelijken verlegd worden, en dus is de spelling van *naem*, *raem*, *muur*, *duer*, *afsteekuren*, en moet dus *naam*, *raam*, *müür*, *duur*, enz. zijn.

Twee Klinkers kan men ook naar de afleiding der Werkwoorden behouden, indien de *onbepaalde wijs* twee Klinkers heeft, b. v.

haalen,	wij haalen,	wij halen,
raaken,	wij raaken,	wij raken,
smaaken,	wij smaaken,	wij smaken,
neemen,	zij neemen,	zij nemen,
vaaren,	zij vaaren,	zij varen,
huuren, enz.	zij huuren, enz.	zij huren, enz.

Woorden die eene afleiding hebben, waar van het Enkelvoud twee Klinkers heeft, behouden die, als *kwaalijk van kwaad*, *noodig van nood*.

De Woorden *twee*, *vee*, *wee*, *zee*, enz. behouden ook twee *ee*; om dat de toevoegfels, *te*, *ve*, *we*, *ze*, kort en zacht van uitspraak zijn, en men dezelve dus zeer goed in het leezen hunnen rechten klank en naam geven en onderscheiden kan.

Van de spelling van *g* en *ch* is reeds genoeg gezegd *Hoofdst.* III. §. 9. alleen is hier nog aan te merken dat men zo er geene afleiding plaats heeft, de

ch bij harde en scherpe, en de g bij zachte letters
plaaſen moet, b. v.

jeugd niet jeuchd, — kſacht niet kraegt,
vrechd niet vreuchd, enz. zacht niet zagt, enz.

Wasſen en *wasſchen* zijn onderscheiden, het eer-
ſte betekent *groeiſen*, en het tweede woord *ſchoor-
maaken*. — *Bosch* en *hoſ* of *buſ* onderscheiden zich
ook door de ſpelling van *ch*. *Bosch* is eene beplan-
ting van boomen; *hoſ*, een *theeboſ*, *armbos*, een
boſ of bundel hout.

Van de ſpelling van *DT* is reeds geſproken bij
Hoofdt. III. §. 7. door deze regeling wordt iedef
woord naar dezelfs eigenschap en aſſeiding in den
zin of de rede duidlijk, b. v. „ *Ik HOUD het eene, eit*
„ *gij HOUDT het andere end van 't HOUT, vaſt: ter-*
„ *wijl hij er een HOUW met de bijl in HOUWT.*

§. 2.

Vervolg.

Wanneer de Zelfſtandige Naamwoorden met *heid* uit-
gaan moeten dezelve dan met eene *d*, en dan zom-
der *d* geſpeld worden, naar de aſſeiding, b. v.

welſpreekendheid	van het Deelwoord	welſpreekend,
welwillendheid	_____	welwillend,
welmeenendheid	_____	welmeenend,
toegeevendheid	_____	toegeevend,
welluidendheid	_____	welluidend,
welvloeijendheid	_____	welvloeijend,
oplopendheid	_____	oplopend,
kwaadſpreekendheid	_____	kwaadſpreekend.

Doch zonder *d*, indien het Deelwoord geene *d*
heeft, of geene *d* behoudt, wanneer het als Bijvoeg-
lijke Naamwoord gebruikt wordende de *d* verliest voor
de Zelfſtandige Naamwoorden, b. v.

ingetoo genheid	van het Deelwoord	ingetoo gen,	een ingetoo
		gen man.	
bekrompenheid	_____	eene bekrompene	beurs
		hebben.	

Dan in de vervoeging dezer Werkwoorden behoudt men echter de *ij* niet, schrijvende men gevoeglijk, *hij vloeit, het bloeit*, enz.

Bijwoorden, afgeleid van Zelfstandige Naamwoorden, en die het achtervoegfel *lijk* vereischen, zouden wij nimmer, even als had men de lange uitspraak nog van *taale, jode, lage* in plaats van *taal, jood, laag*, enz. spellen, b. v.

gemaklijk	<i>— — — — —</i>	dus beter dan gemakkelijk,
ernstlijk	<i>— — — — —</i>	ernstelijk,
huislijk	<i>— — — — —</i>	huizelijk,
manlijk	<i>— — — — —</i>	mannelijk,
vreeslijk	<i>— — — — —</i>	vreezelijk, enz.

te meer zouden wij hiervoor zijn daar zulke Bijwoorden verkorte uitdrukkingen zijn, welken in een woord betekenen hetgene men anders door een Voorzetsel en een Zelfst. Naamwoord zouden moeten uitdrukken, als: ik doe het *gemaklijk*, of ik doe het *met gemak*. Waaruit men bij het ontleden dat gemak trekt dat men de Voorzetsels met huone beheerschingen, die eens wijs van doen daarstellen als een Bijwoord aanmerkt.

Zelfs Bijvoeglijke Naamwoorden; zonder dat men rechtstreeks het Zelfstandige Naamwoord er in vindt kan; doch welker uitgang in *ing* is, als: *toevoeging; aanhouding; verschooning*, worden beter onzes inziens.

verschoonlijk	<i>— — — — —</i>	dan verschoonelijk,
aanhoudlijk	<i>— — — — —</i>	aanhoudelijk,
toevoeglijk	<i>— — — — —</i>	toevoegelijk,
verwarlijk	<i>— — — — —</i>	verwarrelijk, enz.

gespeld. Er zijn woorden waarin de *verdubbeling der Medeklinkers*, en de zachte *e* geheel onpaslijk zouden voorkomen, als: *rüdderlijk, kamerlijk, meesterlijk, glansrijk*, enz. vermits nu de bijvoeging van *ne, re, de, ge, ke*, enz. in zulke woorden niet wel klinkt, waarom zoude men dan dezelve in *gemaklijk, verschoonlijk*, enz. behouden? doch zijn er Zelfstandige

Naamwoorden, die in *e* eindigen, en die door *lijk* bijvoeglijk worden, dan moeten zij de *e* benooden, als: *eindelijk*, *zijdelijk*, *ordelijk*; enz. *mogelijk* niet *mooglijk*, om dat het Werkwoord *mogen* eenen klinker heeft.

§. 3.

Vervolg.

De woorden *hollandsch*, *fransch*, *dagelijksch*, *trotsch*, en dergelijken, moeten als Bijvoeglijke Naamwoorden gebruikt wordende, de *ch* of *che* in de spelling behouden, als:

eene *Hollandsche* vrouw. een *dagelijksch* gebruik.
de *Fransche* mode. de *trotsche* houding.

Doch als Bijwoorden gebezigd, verliezen zij de *ch* of *che*, b. v.

hij doet het *dagelijks*. hij sprak mij *trots* aan.
gij vraagt het mij te *vergeefs*, enz.

Dus moeten zoodanige woorden als Bijwoorden nimmer de *ch* of *che* achter zich hebben, het welk dus alleen het kenmerk derzelve van de *Bijvoeglijke Naamwoorden* is, en zijn moet.

Men moet onderscheid maaken, of het *Onzijdige*, Zelfstandige Naamwoord het *bepaalende* of het *onbepaalende* Lidwoord voor zich heeft; want heeft het, het bepaalende Lidwoord voor zich, dan moet noodzakelijk den uitgang van het Bijvoeglijke Naamwoord (indien dit er bij staat,) met eene *e* zijn, als:

Het *braave* kind leert zijne les.

Het *grootte* huis van die Stad.

Hebt gij van het *nieuwe* gebod gehoord.

Doch heeft het *Onzijdige* Zelfstandige Naamwoord het onbepaalende Lidwoord voor zich, dan moet den uitgang van het Bijvoeglijke Naamwoord niet op *E* zijn, als:

Een *aardsch* leven leiden.

Een *schoon* en *fraat* boek lezen.

Een *braaf* vader bestraft zijne kinderen, als zij een *slecht* gebruik van zijne vaderlijke goedheid en zorg hebben gemaakt.

. 5.

§. 4.

Aanwijzing van het rechte gebruik van sommige woorden wier betekenisfen verschillende; doch wier uitspraak bijna gelijk zijn.

Wij hebben in onze taal sommige woorden die overeenkomen in uitspraak; maar in betekenis verschillen, dezulken kunnen bijgevolg door geene spelling onderscheiden worden, b. v. een mes *wetten*, en *wetten*, die de Overheid voorschrijft: *bad* van *bidden*, en *bad*, eene plaats om zich te *baaden*, en dergelijken; dan andere woorden zijn bijna gelijk in uitspraak en in spelling doch verschillen in betekenis, en van de zoodanigen zullen wij 'er eenigen, met de aanwijzing hunner betekenis laten volgen.

DES, of *dies* en *DUS* zijn onderscheiden. *DES* komt in betekenis met het voegwoord *derhalve* overeen, als: *Hij wil het niet gaarn*, *DES* (derhalve) *geloofd hij het niet*. *DUS* betekent op deze wijs, als: *Hij spreekt dus* (op deze wijs) *zeer verstandig*; ook bezigt men het woordje *dus*, als *hierom* of *om deze rede*, *Gij hebt kwaad gedaan*, *DUS*, (hierom „om deze rede) straf ik u.

Zelf en *zefs* hebben de zelfde beduidnis niet; het wederkeerige Voornaamwoord *zelf* en het Bijwoord *zelfs* kan men derhalve niet gelijklijk bezigen, b. v. *Ik zelf heb het niet geloofd*, *dewijl ik 'er zelfs geene gronden voor vinden kon*.

§. 5.

Vervolg.

Leggen en *Liggen* onderscheiden zich in betekenisfen — *Leggen* duid een voorwerp in zijne bewerking aan, als *LEGT het op de tafel*. *Liggen*, een voorwerp in zijne rusting, als: *het LIGT op de tafel*. Zoo is het ook met *zetten* en *zitten* gelegen, b. v. *ZET het kind op de stoel*. *Het kind zit op de stoel*. De Voorleedene Tijd van *leggen* en *zetten* is: *ik leide*, of *ik legde*, *ik zette*, *gij legdet*, *gij zettet*, enz. en van *liggen* en *zitten*, *ik lag*, *ik zat*.

Vier is een telwoord; *vuur*, het *vuur*, een der hoofdstoffen.

Ooit en *nooit*, zien op den Voorleedenen Tijd als : *zo ik het OOIIT gedaan heb, dan..... Hebt gij het NOOIIT gedaan?*

Immer en *nimmer* op den Toekomenden Tijd, *indien ik het IMMER doen zal, dan..... Zult gij het NIMMER doen?*

De woorden *waard* en *waardig*, moet men onderscheidlijk gebruiken; *waard* is dierbaar, *mijn WAARDE vader*. *Waardig*, eene bepaling der waardij, *dat huis is wel veel WAARDIG*.

Zoo ook de woorden *nog* en *noch*, *nog* gebruikt men in eenen stellenden zin, b. v. *geef mij NOG wat, hij komt NOG al niet*. *Noch*, bezigt men in eenen ontkennden zin: *NOCH ik, NOCH hij zullen het doen*. Echter zij men hier bij indrechtig, dat in het Nederduitsch *nimmer* twee ontkenningen bij elkanderen kunnen komen, en dat men dus schrijven moet *NOG niet*, in plaats van *NOCH niet*.

Altijd en *altoos*, pleeg men ook afzonderlijk te bezigen. *Altijd*, ten allen tijd; *hij doet het ALTIJD*; maar *AETOS* in den zin: *waarom of hij het doet, weet ik niet; maar ik ALTOOS (flechts) om mijne broodwinning*.

Dewijl, is een Voegwoord en moet *nimmer* met *terwijl* dat een Bijwoord is, in betekenis overeenkomen, b. v. *Ik zeg het, DEWIJL het mij niet verboden is*. *Ik kwam bij hem TERWIJL hij aan tafel zat*. *Neem het, DEWIJL gij er zin in hebt*. *Schrijf dat wat, TERWIJL ik het u opgeeven zal*.

§. 6.

Voord.

Voord en *voort*, onderscheiden zich hier in: dat naamlijk *voord*, eene nadering, voordering, te kennen geeft; zoo dat de werking in het Werkwoord opgesloten, reeds eene wezenlijke aanvang genomen heeft niet alleen; maar tevens dat de werking door

Eene aanspooring, aanzetting, betuiging, enz. volgt, als:

De Timmerlieden zetten het werk braaf VOORD.

Het is mijne schuld niet: hij werke niet VOORD.

Kom! laat ons nu schielijk VOORDlopen, enz.

Maar *voort*, duidt aan dat iet door de werking zyn begin genomen heeft, of uit een ander iet zynen oorsprong neemt, b. v.

God! alléén kon de wereld uit niets VOORTbrengen.

Du praaije komt uit het geval van..... VOORT.

De begeerte doet de onvergenoegdheid VOORTspruiten, enz.

Het Werkwoord *voorderen*, betekent *voordgaan*, en *vorderen* betekent *eischen*; van daar het onderscheid tuschen *voordering*, *voordgang*, en *vordering*, *eisch*.

De woordjes *af* en *of* verschillen: *af* is een Voorzetsel voor de Werkwoorden, als *afneemen*, *afzetten*, *doe het 'er AF! neem uw afscheid!* bij verkorting van *scheiding*, van het werkwoord *afschieden*.

Of is een scheidend Voegwoord; b. v. *Hij zal komen of zijn vader.*

Nu moet gij uwen Onderwijzer meer zulken in betekenis verschillende; doch in uitspraak bijna gelijk zijnde woorden vraagen, en met aandacht nog eens het van u in dit boekje geleerde naleezen, zoo als op pag. 65 en 67. dit zal u een goed speller en schrijver maaken.

§. 7.

Over het gebruik der Hoofdletters.

Men gebruikt de *Hoofd- of Trekletters*:

1. Bij het begin van iederen volzin.
2. Bij iederen nieuwen regel in *dicht*.
3. Bij *eigene nadmen*, van Menschen, Steden, Dorpen, Zecen, Rivieren, enz.
4. Bij *Kunstwoorden*, als: *Godgeleerdheid*, *Rechtsgeleerdheid*, *Geneeskunde*, enz.
5. Bij de naamen van *Groote Waardigheden* en *Kunstenaars*.
6. Bij woorden daar de nadruk van den zin op valt.

Ten aanzien van alle andere woorden moet men zich, in het schrijven van het gebruik dezer Letteren onthouden, om dat dezelve te plaatsen vooraan, of in het midden van woorden, welken van geene bijzondere betekenis, of geenen nadruk zijn, eene wanstallige gedaante en houding aan het schrift geeft. Men beoordeele de waarde van dezen regel uit het volgende voorbeeld:

een Dom, Lui en Boos Hartig Mensch wordt Van ieder Een ver Acht; Met vee. Al Wanneer Hij Oud Wordt een Kummerlijk Leven Leid'n, met verschuurde Klee De Ren loo Pen, Of ook Wel met Den Bedel Zak Om Zwer Ven.

Zie eens, lieve Leerling! of gij dit kunt verbeteren!

§. 8.

Eenige Vraagen over de Woordgronding.

Wat is de *Woordgronding*?

Waarom heet dit nu *Woordgronding*?

Hoe veele deelen der Reden zijn 'er?

Hoe verdeeld men dezelve?

Waarin onderscheiden zij zich?

Wat noemt gij verandering in een taaldeel?

Veranderen de veranderlijke taaldeelen allen op dezelfde wijs?

Heeft ieder taaldeel dan bijzondere regels?

Wat is het kenmerk wel van een *Zelfstandig Naamwoord*?

Wat moet men in de *Zelfstandige Naamwoorden* aanmerken?

Welke woorden zijn het die zich schikken naar de *Zelfstandige Naamwoorden*?

Waar toe dienen de *Lidwoorden*?

Hoe veele soorten zijn er?

Wat is een *Getal*? een *Geslacht*? een *Naamval*?

Hoe veele *Getalen*, *Geslachten* en *Naamvalen* zijn er?

In welke regelen der Taalkunde bedient men zich van de kennis dezer eigenschappen der *Zelfstandige Naamwoorden*?

Zoudt gij wel eene algemeene beschrijving van een Werkwoord kunnen geeven?

Waartoe dienen dan de Werkwoorden?

Hoe verdeeld men dezelve?

Wat is *gelijkvloeiend*, en wat is *ongelijkvloeiend*?

Wat is een Hulpwerkwoord?

Gebruikt men dezelve onverschillig?

Hoe veele wijzen zijn er in een *Werkwoord*?

Hoe veele *tijden* zijn er in elk dezer wijzen?

Wanneer iemand u verzocht om het onderscheid der wijzen en tijden te zeggen, zoudt gij het kunnen doen?

Maar hoe veele soorten van *Werkwoorden* zijn er?

En zeg mij eens het onderscheid derzelven?

Geef eens eene beschrijving van een *Voornaamwoord*?

Is het een veranderlijk *Taaldeel*?

Wanneer komen de *Voornaamwoorden* te pas?

Hoe veele soorten van *Voornaamwoorden* zijn er?

Is het het zelfde of men *u* of *uw*, *mij* of *mijn* schrijft?

Welke *Voornaamwoorden* bezigt men gewoonlijk voor de *Werkwoorden*, en hoe noemt men die?

Wat is een *Deelwoord*? Welken oorsprong hebben zij?

Zijn de *Deelwoorden* veranderlijk?

Worden zij altijd als *Deelwoorden* gebruikt?

Tot welk taaldeel kan men hen brengen?

Noem mij eens een zuiver *Deelwoord* in eenen volzin voorkomende?

Hoe veele soorten van *Deelwoorden* zijn 'er dan wel?

Wat zijn, en hoe spelt gij de *Deelwoorden* van de *Werkwoorden*: *zwijgen*, *lagchen*, *neemen*, *hijlen*, *haaplen*, *inzwelgen*, *zoeken*, *brengen*, *aandoen*, *bieden*, *smelten*, *breeken*, *belooven*, enz.

Waartoe dienen de *Voorzetsels*? welk taaldeel is het? Welke eigenschap hebben zij?

Komen dezelve ook voor de *Werkwoorden*?

Hebben de *Voorzetsels* altijd den zelfden *Naamval*?

Welke *Voorzetsels* komen voor den eersten *Naamval*?

Geef daar eens redenen van?

Welke Naamvallen beheerschen, of neemmen na zich, de volgenden, *van, onder, behalve, met, uit, buiten, door, volgens, na, om, tegen, langs, aan, op, in, zonder, binnen, sedert, achter, over, te, ten, voor, bij, ter, tusfchen naa,* enz.

In welk geval bedient men zich van de *voegwoorden*? wat is bij §. 25. waar over de *voegwoorden* gehandeld is, van dezelveu gezegd!

Zeg nu eens uwe Medeleeringen, zoo duidelijk als u mogelijk is, het onderscheid tusfchen een *voorzetsel* en een *voegwoord*!

Welk taaldeel hebben wij vergetten anteroeren?

Wat is een *Bijwoord*? Is dit geen veranderlijk taaldeel?

Maar men zegt immers, *Hij spreekt* WISLIJKER.

Hoe veele soorten van *Bijwoorden* zijn u in dit boekje geleerd? Zijn 'er meer?

Wat is een *Tusfchenwerpsel*? In welk geval moet men, of liever bedient men zich van die taaldoelen?

Waarom onderscheidt men nu alle de woorden die in de taal voorkomen zoo uitdruklijk?

Wanneer gij nu alle deze vraagen behoorlijk aan uwen welmeenenden Onderwijzer hebt beandwoord, dan zal hij u meer dergelijken ter uwer beandwoording uitschrijven, — en gij zult bij zijne nadere verklaringen, altijd wat nieuws hooren.

§. 9.

Vol eenige Vraagen betreklijk de Letteren en de Spelling.

Wat zijn letteren? Zijn 'er altijd letteren geweest? Wie heeft de letteren uitgevonden? In welk land gebeurde dat? Verhaal mij eens de geschiedenis der letteren? Hoe veel letteren zijn 'er. Hoe verdueld men dezelveu? Wat is een *tweeklank*? Wat is een *drieklank*? Wat is een *lettergreep*? Wat is een *woord*? Zijn alle *lettergreepen* ook *woorden*? Zijn 'er dan *geene woorden* van *eene lettergreep*? Wat noemt gij *spellen*? Wat noemt gij *leezen*? Hoe moet men *spellen*? Hoe moet men *leezen*? Is het dan niet hetzelfde *welk onderwerp* men *loest*? Hoe moet men *schrijven*?

Moet men de woorden dan schrijven, gelijk men de-
zelve uitspreekt? Wat noemt men welluidendheid?
En wat regelmaatigheid? Zijn 'er in onze taal vaste
regels? Maar wat is een regel? Zijn die regels altijd
welluidend?

Wat moet men weten, eer men een goed Spel-
kundigen kan zijn?

Wanneer heeft men in een woord de letters *d* bij
elkanderen?

Is dit noodzaaklijk? En geef daar redenen van.

Om welke redenen behoudt men twee klinkletters
in een woord in het meervoud, als het enkelvoud
twee klinkers heeft, zoo als in *maan*, *loon*, *muur*,
Heer, enz.

Om welke reden spelt men beter *vloeyen* dan *vloesen*?

Waarom spelt men *welspreekendheid*, en niet *wel-
sprekenheid*, en waarom *ingetoogenheid* en niet *in-
getoogenheid*?

Geef eens meer voorbeelden wanneer men de *d*
behouden, en niet *behouden* moet in zulke woorden?

Waarom moet men *rijden* en niet *reiden* spellen?
Geef eens meer voorbeelden, die om de van u genoem-
de reden de *ij* vereischen.

Waarom *spijzen*, *kwijlen*, en niet *speizen*, *kwelien*?

Waarom *bereiden*, *dreigen*, en niet *berijden*, *drijgen*?

Kan men dan *verrijken* en *verreken* niet o' ver-
schillig gebruiken? *Lijden* en *leiden* ook niet? Zijn
er meer zulke woorden?

Is 't het zelfde of men *ch* of *g* in een woord gebruikt?

Verschillen *ligt* en *licht*, *digt* en *dicht* ook in be-
tekenis? Wat moet nu *ligt*, wat *licht*, wat *digt* en
wat *dicht* zijn?

Wat is het onderscheid tussehen de woordjes *des*
en *dus*?

Is het goed gezegd, *het boek legt op den stoel*?

Waarom verschillen *nog* en *noch*? Wanneer zegt
men een *groot Koning*, en wanneer een *grote Ko-
ning*? Wanneer bezigt men *na*, *naa* en *naar*?

Wartoe worden de Hoofdletters gebruikt?

A'eer gij nu tot het vijfde Hoofdstuk overgaat, moet gij de kenmerken die er, om de geslachten te weten, zijn, behoorelijk kennen, en u gemeen maaken met de Naamlijst over de zelyven van J. PIETERSON. Zie Hoofdst. v. §. 2.

V I J F D E H O O F D S T U K :

§. I.

Over de WOORDVOEGING in het algemeen. /
Door *Woordvoeging* verstaat men :

1. De *overeenkomst* der woorden, met betrekking tot elkanderen.
2. De *beheersching* die zij over elkanderen hebben
3. De *schikking* der woorden, ieder op zijne rechte plaats.

De *overeenkomst*, der woorden bestaat hierin: dat alle woorden, welken bij het *Zelfstandige Naamwoord* geplaatst worden; of daar betrekking op hebben, ook met het *Zelfstandige* moeten overeenkomen in *geslacht*, in *getal* en in *naamval*; dat is te zeggen, als het *Zelfstandige Naamwoord* *manlijk* is, dan moet het *Lidwoord*, het *Bijvoeglijke Naamwoord*, of het *Voornaamwoord* ook *manlijk* zijn; — en is het *Zelfstandige Naamwoord* *vrouwlijk*, dan moeten de andere woorden ook *vrouwlijk* zijn. b. v. *een goed man, eene goede vrouw, mijn meester bemint mijnen vlijtigen broeder, zoo wel als mijne vlijtige zuster.* — Zoo is het ook met het *Enkelvoudige* en het *Meervoudige* gelegen; even zoo als het *Zelfstandige Naamwoord* is, moeten de andere woorden ook zijn; en in de buigingen hebben wij reeds gezien, hoe het *Zelfstandige Naamwoord* met de andere woorden overeenkomt in *Naamval* b. v. in den *eersten Naamval* schrijft men: *een goed Meester*, en in den *vierden Naamval*, *eenen goedsn meester* b. v.

EEN GOED meester is een zeer nuttig mensch in de Maatschappij. Hij heeft EENEN GOEDEN Meester veracht, en daarom is het, dat zijne kinderen botmullen zijn en blijven zullen.

De *Werkwoorden* komen met de *Zelfstandige*

Naamwoorden overeen in getal, dat is: als het *Zelfstandige Naamwoord Enkelvoudig* is moet het *Werkwoord* ook *Enkelvoudig* zijn, en is het *Zelfstandige Naamwoord Meervoudig*, dan moet het *Werkwoord* ook *Meervoudig* zijn, b. v. in het Enkelv. *Ik loop, de Meester schrijft, het kind speelt*; en in het Meervoud, *wij loopen, de Meesters schrijven, de kinderen spelen*. Men zegt ook *JAN loopt*, en *PIETER loopt*; maar beter *JAN en PIETER loopen*, *De KAARS en de LAMP branden*; als ook *HIJ en IK willen het doen*.

De *Deelwoorden* wanneer zij als *Bijvoeglijke Naamwoorden* gebruikt worden, volgen de zelfde regelen als de *Bijvoeglijke Naamwoorden*, b. v.

Dat was eene GEWENSCHTE zaak. Zij is eene GOEDDOENDE vrouwe. Kinderen! schuw KWAADSPREKENDE menschen, al het gaed dat zij van u, in uwe tegenwoordigheid zeggen, zijn VERBLOEMDE en slechts VERZONNENNE voorgeevingen.

§. 2.

Over de beheersching der Woorden, of wel over het onderscheidene gebruik van den eersten en van den vierden Naamval in het algemeen; en van de Lidwoorden de, den en der in het bijzonder.

Tot een goed begrip van de beheersching der woorden is het noodig, eerst en terstond over het gebruik van het lidwoordje *de* te spreken.

Men gebruikt het zelve:

1. Als de *Zelfstandige Naamwoorden vrouwlijk* zijn, en dan gebruikt men het zoo wel in het Enkelvoud als in het Meervoud.

2. Als de *Zelfstandige Naamwoorden meervoudig* zijn, zoo wel in het *manlijk* als *vrouwlijk* geslacht.

3. In den eersten Naamval van het *manlijk* geslacht. Het woordje *de* behoudt men in alle de Naamvalen wanneer het *Naamwoord vrouwlijk* is, met bijvoeging van de Voorzetsels *van, aan, enz.* 't en zij men die niet gebruikt; want als dan bedient men zich

In den tweeden en derden *Naamval*, zoo wel in het Meervoud als in het Enkelvoud met het verbogene Lidwoordje *der*, als: *Het is de pligt DER vrouw, het zijn de zaaiken DER vrouwen, zij zijn wij DER waarheid schuldig, de welk, zijn wij DER koetsen verplicht.*

Het gebruik van het woordje *den* volgt als van zelve uit de bovenstaande regels, dat is: men gebruikt het woordje *den* niet anders, dan in den tweeden, derden, vierden en zesden *Naamval* van het Manlijke enkelvoud, maar daartoe is noodig, dat men de *Naamvalen*, en voornaamlijk den eersten en den vierden, wel weet te onderscheiden, en dat is niet odgemaklijk; want als een persoon of eene zaak iets doet of werkt, men dan den eersten *Naamval* heeft, en men dan het woordje *de* gebruiken moet; *DE wind waait, DE meester komt daar aan.* Als een persoon of eene zaak kijdt, of bewerkt wordt, gebruikt men den vierden *Naamval* als het woord manlijke is, en dus het woordje *den*. *Zij schilt DEN appel, en silt DEN honger.* De vraagen *wie, wat wien*, zullen naar het reeds geleerde geene geringe duidelijkheid tot het onderkennen van den eersten en vierden *Naamval* geeven; b. v. *DE goede vader bemint DEN braaven zoon; WIE bemint? de goede vader; WIEN bemint hij? DEN braaven zoon. DE braave zoon eert, WIEN? DEN goeden vader. DE meester prijst, WIEN? DEN blijtigen leerling.*

§. 3.

Over het gebruik van DE, DEN, DER, EEN, EENE; eene voortzetting van de voorgaande §.

Men gebruikt het woordje *den*, gelijk wij in de voorrige §. aanmerken, ook in den tweeden, derden en zesden *Naamval*, gelijk blijkt in de verbuiging van het manlijke enkelvoud: maar dan staan de woordjes *van of aan* daar voor, of ten minsten, men kan hen daar voor plaatsen, of onderstelt dezelve daarbij; b. v. *Ik zal het DEN meester zeggen; ik heb het DEN jongen afgenomen.* In plaats van, of gelijk men men ook kan zeggen, en wel eigenlijk behoort te

zeggende: *ik zal het AAN DEN meester zeggen, ik heb het VAN DEN jongen afgenomen.* Hier uit volgt wederom, dat, als het *Zelfstandige Naamwoord manlijk enkelvoudig* is, men altijd het woordje *den* gebruikt, behalve in den eersten Naamval.

Hier boven is geleerd, dat in den vierden Naamval, altijd het woordje *den* gebruikt wordt: men moet echter op dezen regel eene kleine uitzondering in acht neemen; deze is, dat, als er een woord bijstaat, het welk reeds eene lijdning aanduidt, men het woordje *de* en niet *den* gebruikt, b. v. *DE man is bemind, DE jongen wordt geslaagen.* Deze woorden *man* en *jongen* schijnen wel in den vierden Naamval te staan; doch wanneer men naziet, hetgene op het einde van de voorgaande les gezegd is, zal men vinden, dat *man* en *jongen* inderdaad in den eersten Naamval zijn, b. v. men vraage: *wie is bemind? wie wordt geslaagen?* Zoo zal men vinden, dat het is *de man* en *de jongen*; welke woorden derhalve, in den eersten, en geenzins in den vierden Naamval zijn.

Om die zelfde reden moet men schrijven en zeggen: *DE Heer N. N. is schuldig, of DE Heer N. N. wordt verzocht,* enz. en niet, *den Heer*, gelijk men echter nog veel ziet schrijven.

Men gebruikt in het *Vrouwlijke geslacht* en in het *Manlijke meervoud* altijd het woordje *de*, en in het *Manlijke enkelvoud* altijd het woordje *den*, behalve in den eersten Naamval.

Des, gebruikt men dikwijls in den tweeden Naamval in het *enkelvoudige Manlijke* en *Onzijdige geslacht*, als: *Het geluk DES zoons, de herzaamheid DES kinds,* enz.

De *Zelfstandige Naamwoorden* worden dan eene en in den uitgang toegedaan, of zij hebben dan hunnen uitgang met *es* om de welluidendheid, *des geestes, des huizes, des herfftes,* enz.

Men gebruikt in den *eersten Naamval* van het *Manlijke enkelvoud* het woord *een*, b. v. *EEN boek,*

EEN *man*, enz. b. v. EEN *goed meester word be-
mind*, EEN *kwaade jongen word gestraft*, enz. ge-
lijk ook in het *Onzijdige geslacht* in alle *Naamval-
len*; indien men in eenen verhevenen stijl schrijft, b. v.
EEN *kind*, *van EEN kind*, *aan EEN kind*, enz. EEN
huis, *van EEN huis*, *aan EEN huis*, enz.

Men gebruikt het woordje *eene* in het *vrouwlijke
geslacht*, in alle *Naamvallen*, zonder uitzondering,
met bijvoeging van de voorzetsels *van* en *aan*: doch
wanneer men die voorzetsels niet bezit, zegt men
in den tweeden en derden *Naamval* in het enkelvou-
dige *eener*.

Men gebruikt altijd het woordje *eenen* in het *man-
lijke geslacht* in alle *Naamvallen*, behalve in den eer-
sten, b. v. EEN *goed knecht eert EENEN goeden baas*:
ook niet wanneer het in meer genoemde uitzondering
valt, dat is: wanneer het *Lidwoord* verbogen word,
tot *eenes*.

§. 4.

Over de *Wooräjes* EENES, EENER, VAN EENEN, VAN
EENE, GENE, en GEEN.

Het onderscheidene gebruik van de woorden *eenes*,
eener, *eens*, *van eenen*, *van eene*, en *van een*, bestaat
hierin, dat de woorden *eenes*, *eener* en *eens*, alleen
in den tweeden *Naamval* gebruikte worden; daar de
woorden *van eenen* *van eene* en *van een* in den
tweeden en in den zesden *Naamval* beiden gebruikt
worden. — Om deze twee *Naamvallen* van elkanderen
te onderscheiden heeft men slechts op het volgende te
letten. — In den tweeden *Naamval* is het *Zelfstandige
Naamwoord* altijd door een ander *Zelfstandig Naam-
woord* verzeld: of anders, in den tweeden *Naamval*
is de eene *Zelfstandige zaak* bezitter van de andere
Zelfstandige zaak, welke door die *Zelfstandige Woor-
den*, die elkanderen verzellen, uitgedrukt worden; het
geen in den zesden zoo niet is, ook is den zesden
Naamval altijd door een *Werkwoord* verzeld.

) *Zie hier nag een voorbeeld van het woordje EEN.*

1. *Naamv. een* groote os verschrikt ons.

2. — de reuk *eenes* spierings (of *van eenen* spiering)
is niet aangenaam.

3. Naamv. aan eenen (of, eenen) Leermeester genoegén geeven.
4. ——— Hij nam eenen tros druiven, en at denzelven smaaklijk op.
5. ——— ——— ——— ——— ———
6. ——— van zulk eenen schat is het goed te leeven.

Onder deze regels kunnen nu alle *Voornaamwoorden* betrokken worden; vermits zij allen als het woord *een* verbogen worden; gelijk bij de verbuigingen dier woorden geleerd is, *bladz. 26.*

Gene (*) ziet op eenen verderen aangewezenen afstand dan *deze*, en dient tot onderscheiding van personen of zaaken, die iets bedreeven hebben, bedrijven, of bedrijven zullen, b. v. DEZEN en GENEN hebben het gedaan, DEZEN en GENEN doen het, DEZEN en GENEN zullen de zaak onderneemen. — *Gene* met *deze* wordt ook wel in den zin van sommigen verstaan, b. v. DEZEN en GENEN (sommigen) gelooven het, anderen spreken het sterk tegen.

Het aanwijzende Voornaamwoord *gene* wordt als alle de overige Voornaamwoorden verbogen. *Gene* moet men onderscheiden van *geen*, het welk een ontkennend woord is, en personen en zaaken ontkent, als: *ik heb GEEN geld, GEEN van beiden zullen er komen, hij heeft GEENE gedachten.* Het zelfde wordt verbogen als het Lidwoord *een*.

De woorden *geenes, geener, geens*, beheerschen den tweeden Naamval, en komen dus in de reden voor, wanneer het Zelfstandige Naamwoord, in dat geval staat, het welk het kenteken des tweeden Naamvals is.

De woorden *het gene, dat gene* zijn Aanwijzende

(*) *Ik heb gene met eene e gespeld, om dat het mij voorkwam dat het als dan geen onaartig onderscheid maakte met geen; vooral wanneer het naar de Naamvallen verbogen voorkomt, b. v. Geef het den GENEN die er naar verlangen. Ik heb van GEENEN meester geleerd, ik weet het uit (van) mij zelven. Men vindt hierover eene zeer schoone Verhandeling in de Proeve van Oudheid, Taal en Dichtkunde, van het Genootschap onder d: Zinspreuk D. A. O. M.*

Voornaamwoorden, en duiden iets onbepaalds aan, als: *dat GENE, het GENE aat ik begeer, zoude u van goenen dienst zijn.* Of zij betekenen en sluiten iets in dat van te vooren reeds gezegd of gedaan is, b. v. *Kon hij iets meer uitgevoerd hebben, dan DAT GENE, HET GENE hij gedaan heeft. Kon ik iets beter zeggen, dan DAT GENE, HET GENE ik gezegd heb? —*

§. 5.

Over het onderscheidene gebruik van de woorden

MIJ, MIJN, MIJNE en MIJNEN.

Voorbeelden van verbuiging, zullen het onderscheid tusschen *mij* en *mijn* duidelijk te kennen geeven:

1. ik,	1. mijn, mijne, mijn.
2. van mij,	2. van mijnen of mijnes, van mijne, of mijner, van mijn, of mijns.
3. aan mij,	3. aan mijnen, aan mijne, aan mijn.
4. mij,	4. mijnen, mijne, mijn.
5. *	5. mijn, mijne, mijn.
6. van mij,	6. van mijnen, van mijne, van mijn.

Het **persoonlijke** voornaamwoord, of eigenlijk de naamval *mij* drukt altijd den persoon uit, en verandert niet.

Mijn, is een **bezittlijk** Voornaamwoord en verandert in de verbuiging, zoo als men boven ziet.

1. Ik ben er gevoelig over.
2. Hij heeft het van mij ontvangen.
3. Wie toond dat aan mij.
4. Hij geeft mij mijn boek.
5. Hij heeft het van mij afgezien.
1. Mijn huis staat daar.
2. Het geld van mijnen oom.
3. Hang het aan mijnen lesenaar.
4. Verecht gij den mijnen?
5. Ik heb het door mijne arbeidzaamheid.

} *mij*, komt hier dus als een persoon voor.

} *mijn, mijne en mijneh*, duiden bezittingen aan.

Dus moet men nimmer zeggen; *vraagt gij het aan MIJN*; maar *MIJ*? *Hebt gij het aan MIJN*, maar *MIJ* gegeeven? Men heeft dus alleen op te letten of men *persoonlijk* dan of men *bezittlijk* spreekt.

Men gebruikt het woord *mijn*, in het **manlijke** en **vrouwelijke** Geslacht in den **eersten** Naamval, en somtijds in den **vierden** Naamval van het enkelvoudige even als het woord *een*.

Het woord *mine* wordt gebruikt.

1. In het *vrouwlijke geslacht*, zoo wel *enkel-* als *meervoudig*, b. v. *MIJNE moeder*, *MIJNE zusters*.

2. In het *manlijke meervoudig*, b. v. *MIJNE vaders*, *MIJNE broeders*.

Het woord *mijnen* gebruikt men in het *Manlijke enkelvoudige* in den *vierden Naamval* en ook in de andere Naamvallen, somtijds met bijvoeging van de woorden *van* en *aan*; somtijds ook met wechlaating van die woorden, b. v. *mijn vader gaf*, *MIJNEN broeder een mooi boek*; *mijn broeder bedankte MIJNEN vader niet*, *daarom nam MIJN vader het MIJNEN broeder weér af*, en *gat het AAN MIJNEN neef*.

§. 6.

Over het gebruik van de woorden U, UW,

UW en UWEN.

De letter U, en het *bezitlijke voornaamwoord UW*, moet men niet onverschillig bezigen; daar men nu reeds eene genoegzaame kennis heeft van de Naamvallen, zal ik toonen, hoe de U hare noodzaaklijkheid in de taal verkrijgt, door de verbuiging van het *persoonlijke voornaamwoord GIJ*, u eens te toonen.

1. *gij*,

2. *van u*,

3. *aan u*,

4. *ik*,

5. *gij*,

6. *van u*.

1. Ik heb gehoord dat *gij* verhuizen zult.

2. Is dat het nieuwe huis van *u*?

3. Het zal aan *u*, of, *u* gezonden worden.

4. Wie is het, die het *u* verwijt?

5. *Gij!* o bode des heils!

6. Ik heb gehoord dat het van *u* genomen was.

De U ziet *gij* dus dat in den *tweeden, dorden, vierden en zesden Naamval* van het *persoonlijke voornaamw. GIJ*, voorkomt, en dat het woord *uw* een *bezitlijk voornaamwoord* is; om in het gebruik van *u* en *uw* niet te dwaalen, heeft men op te letten, of men tegen eenen *persoon*, dan van zijne *bezitting* spreekt: spreekt men tegen eenen persoon, dan gebruikt men eene enkele *u*. Zoo als het gegeevene voorbeeld doet zien; maar spreekt men van iet, het welk aan den persoon, tegen wien men spreekt toebehoort, dan gebruikt men *uw*, b. v. *uw vader*, *uw boek*, *uw hoofd*, *uw huis*, *uw hoed*, enz.

Wat aangaat het onderscheid tusſchen *uw*, *uwe*, *uwen*, *uwer*, en *uwes*. — Het *vrouwlijke* heeft in alle vijf naamvallen *uwe*, en het *onzijdige uw*; *uw* is ook de eerste naamval van het *manlijke geslacht*; behalve dat men in den tweeden en derden naamval in het *vrouwlijke* ook *uwer*, en in het *onzijdige uws* mag plaatsen; *uwen*, gebruikt men in den *derden* en *vierden* Naamval, van het *manlijke enkelvoudig*. Het *meervoudige* is aan het *vrouwlijke* gelijk.

Vermits de overige Voornaamwoorden allen dezelfde regelen volgen; zoo is het niet noodig daar over nu meer in het bijzonder te spreken.

§. 7.

Over het onderscheid tusſchen de woorden *HEM* en *ZICH*, *HUN* en *HEN*.

Om het onderscheid van de woorden *hem* en *zich* gemakkelijk te bevatten, is het best, dat men eenige voorbeelden daarvan voor zich neeme; men lette op de volgenden.

Hij geeft HEM, *hij pijnigt HEM*, betekent, dat men dat eenen anderen doet; en *hij geeft ZICH*, *hij pijnigt ZICH*, betekent, dat men zich zelve geeft of pijnigt, en niet eenen anderen. — Zoo ook kan

Jan bedriegt HEM, *Mietje kleed HAAR*, even zoo goed gezegd zijn, als: *Jan kleed ZICH*, *Mietje kleed ZICH*, waaneer zulks met de waare betekenis overeenkomt; want, *Jan bedriegt HEM*, *Mietje kleed HAAR*, betekent dat zij het eenen anderen doen; *Jan bedriegt ZICH*, *Mietje kleed ZICH*, betekent dat Jan zich zelve bedriegt, dat Miëtje zich zelve kleedt.

Zie hier duidelijkheidshalve de verbuiging van de persoonlijke Voornaamwoorden *hij* en *zij*, waar uit blijken zal hoe veel *hem* of *haar* van *zich* verschilt.

Manlijk.

Vrouwlijk.

1. Hij,
2. van hem, of zijnes, zijner,
3. aan hem, of hem,
4. hem,
5. *
6. van hem.

1. Zij,
2. van haar, of haares, haarer,
3. aan haar, of haar,
4. haar,
5. *
6. van haar.

Hem en haar komen dus in den *derden* en *vierden Naamval* voor, en duiden aan, dat de werking op eenen anderen doelt, *hem* als het eenen *man*, *haar*, als het eene *vrouw* is. — *Zich*, betekent, dat de werking op de werker, werkster, of werkers overgaat, en word in alle geslachten gebruikt, zoo wel in het *meervoud* als *enkelvoud*.

De woorden *hun* en *hen* gebruikt men als de werking op meer *manlijke* personen, of *zaaken* nederkomt, en dus in het *manlijke meervoud*, b. v. *Het paard was van HUN*, *Ik geef HUN*, *hij vraagde HUN*, *ik zocht HEN*, *wij leenen VAN HUN*, *zij bedriegen HEN*.

Men ziet uit deze voorbeelden dat *hen*, in dezer voege, alleen in den *vierden naamval* wordt gebruikt; echter gebruiken sommigen *hen* in den *derden naamval*, ook wel als: *ik geef HAN*, *ik schrijf HEN eenen brief*.

Anderen schrijven altijd, in allen de hier voor genoemde naamvallen, *hen*, en zulks, om *hun*, gelijk het hier is, *persoonlijk*, niet te verwarren met *hun*, *bezitlijk*.

Ondertuschen moet men altijd wel letten op het onderscheid tuschen het *persoonlijke* en *bezitlijke* *hun*, even gelijk als tuschen het *persoonlijke* en *bezitlijke* *haar*, vooral in woorden van het *onzijdige geslacht*, dewijl daar bij het *bezitlijke* *hun* en *haar* niet verboden wordt, b. v. *HUN bosch verstrekt HUN tot vermaak*, *HAAR bosch verstrekt HAAR niet alleen tot vermaak*, *maar verschafft HAAR hout genoeg*. Zoo ook met het woordje *ons*, b. v. *ONS huis maakt ONS gezond*, en verdere Voornaamwoorden.

§. 8.

Over de Woorden ALS en DAN.

Wanneer men twee zaaken met elkanderen vergelijkt, gebruikt men daartoe de woorden *als* of *dan*.

Men gebruikt het woord *als*: wanneer twee zaaken, met elkanderen vergeleeken, en gelijk gesteld worden, b. v. *zoo groot ALS gij, zoo wit ALS sneeuw, moedig ALS een leeuw, hard ALS steen*; of ook wanneer ten aanzien van twee of meerdere zaaken, door ontkenning wordt aangetoond, dat zij elkanderen niet gelijk zijn, b. v. *Hij is zoo groot niet ALS gij. Het linnen is zoo wit niet ALS sneeuw*, enz. En, het woord *dan*, wordt gebruikt, wanneer men twee zaaken niet elkanderen vergelijkt, door tegenstelling, of bij vergrooting, b. v. *Niemand is grooter DAN hij, die zich zelve overwint; wat is witter DAN sneeuw? wie is moediger DAN een leeuw? staal is harder DAN steen.*

Deze tegenstelling maakt men ook door het Bijwoordje *meer* of *meerder*, en dus zegt men zeer goed: *wij allen weten zoo veel niet ALS de Meester; want de Meester weet meer DAN wij allen.*

§. 9.

Tot Besluit.

Het derde deel der *Woordvoeging*, of de schikking der woorden, ieder op zijne waare plaats nu moetende verhandeld worden; weerhoud ons de moeilijkheid daarvan, daar er te veel doordenken (iets bij de minste kinderen te vinden) toe vereischt wordt: te meer daar wij hoopen dat eene bekwaamere pen hier in zal voorzien. Het volgende kan hier geplaatst worden.

Laaten wij, ziet men dikwijls bezigen; laat het door u, *Laat ons*, zijn, als het geene vraag is.

De *betreklijke bezitlijke voornaamwoorden*, als *de mijne, de uwe, de onze, de hunne, de hare, het mijne, het onze, het uwe, het hunne, het hare* enz. moeten dat geslacht volgen, zoo als het Zelfstandige Naamwoord is, waarop zij betrekking hebben b. v. men vraagt: *wie behoort dat huis toe?* zoo moet men antwoorden: *het is HET MIJNE*, en niet *het is DE MIJNE*, immers hier ziet *het mijne* op *huis* dat onzijdig is. — Zoo ook

Uw floel is hooger dan DE MIJNE, uw ontwerp is nauwkeuriger dan HET MIJNE, die asch is witter dan DE MIJNE, het land van Itale is vruchtbaarer dan HET ONZI; Zijn linnen is witter, fijner en beter dan HET HUNN dan HET HAARE; dan HET UWE; maar zoo goed niet als HET MIJNE.

Wanneer men van eene Zelfstandige zaak schrijft of spreekt, moet men als men dezelve door een persoonlijk voornaamwoord uitdrukt, altijd een persoonlijk voornaamwoord gebruiken, dat met het geslacht van het Zelfstandige overeenkomt.

Wanneer meer dan een persoon of eene zaak, in de rede voorkomt, zoodanig dat zij de noemers der Werkwoorden zijn, dan moet het werkwoord in het meervoudige staan, zie *Bladz 86.*

Werkwoorden en Zelfstandige Naamwoorden, welken (wanneer het Zelfstandige Naamwoord in het meervoudige staande en met *en* uitgaat) even gelijk in de spelling zijn, zoo als: *bekeren* meervoudig van *beker*, en *bekeren* uit *bekers* drinken. *tafelen*, meerv. van *tafel*, en *tafelen*, *spijzen*; *winkelen* meerv. van *winkel*, en *winkelen*, *winkel* doen; *regelen* meerv. van *regel*, en *regelen*, werkwoord, en meer dergelijken, konde men zeergoed onderscheiden, door zulke Zelfstandige Naamwoorden met eene *s* te doen uitgaan, b. v. *tafels*, *winkels*, *regels*, enz. daar het onaartig klinkt te zeggen: die *regelen*, zouden men echter beter kunnen *regelen*; men zoude welluidender kunnen zeggen, die *regels* enz.

Men moet vooral opletten, of men in de *aantoonende*, dan of men in de *bijvoegende wijs* spreekt of schrijft, de *bijvoegende wijs* heeft eenen sleependen uitgang op *e* of op *et* zoo als reeds geleurd is, bij de vervoeging der Werkwoorden, waar uit dan blijkt dat men in de *bijvoegende wijs* bezigt, bij wijze van bijvoeging, welke men op een vooraf gedaan gezegde doet volgen, b. v. *Men word niet verstandig, ten zij men niet keere. Gij kunt het*

niet onthouden, bijaldien gij het niet hoort. Ik zou u. de prijs hebben gegeven, zoo gij. leerzamer waret geweest. De woordjes is en zij, heeft en hebbe, leert men door dezen regel goed en op hunne plaats gebruiken — is en heeft hebben hunne plaats in de aantoonende, zij en hebbe in de bijvoegende wijs, b. v. Ik ga nu maar heen; opdat ik er vroeg zij. Hij spaart nu wat; opdat hij naderhand nog wat hebbe.

OVER DE LEESTEKENEN.

Een vlijtig LEERLING, welken door zijnen ONDERWIJZER reeds eenigen tijd volgens dit boekje was onderweezen, hield eens met Hem, over de Lees- of Zintekenen, deze navolgende gesprekken.

ONDERWIJZER. Zijt gij nu in staat om onze Taal regelmatig, en naar de u aangewezen gronden te spreken en te schrijven?

LEERLING. Dit zou ik nog niet op mij durven nemen, echter had ik nooit gedacht, dat er zoo veele zaken in eene taal waren opgesloten.

O. Nu; ik zal u daarom nog lang bezig houden, en eenige opstellen voorschrijven, die ik met fouten zal inslaschen; opdat gij dan dezelve, op de gronden die gij nu geleerd hebt, kunt verbeteren; en dit zal u langs zoo vaster in de taalkunde maaken.

L. Dit zal mij zeer veel vermaak doen.

O. Denk echter niet dat dit boekje in staat is, om u geheel bekwaam in de kennis der taal te maaken; ik zal u zwaarwigtiger boeken geeven, en daar ik in u opmerk, dat gij lust hebt om u in de kennis onzer moedertaal te oefenen, twijfel ik niet, of gij zult met het noodige onderricht, schoone voororderingen maaken.

L. Met gretigheid zal ik dezelve ontvangen; en het oogmerk hetwelk gij er mede hebt, trachten naate komen; maar, Waarde Onderwijzer! over één ding hebt gij mij nog niet onderhouden, en dat echter een nuttise zaak is.

O. Wel nu, wat zal dat zijn?

L. Ik bedoel het gebruik der LEES- of ZINTIKENS.

O. Uwe leergierigheid prijs ik; wij zullen er zoo veel van zeggen; als met het evenredige bestek van het boekje het welk ik u gegeven heb, overeenkomt. Wij kunnen niet beter doen dan de *Leestekens* uitgegeven door de *Loflijke Maatschappij*: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEM, in handen te brengen; zie daar is er een, sla nu bladz. 16 op, daar vindt gij al de *Leestekens* bijeen — Kunt gij dezelve allen noemen? laat eens hooren!

L. Dit zal nog wel gaan; maar om dezelve behoorlijk in de rede te plaatsen; dit is de grootste zwaarigheid!

O. Dit zal uwe oplettendheid vereischen; maar noem mij al de tekens die gij daar vindt.

L. Gaarne, ik zal ze dan maar naar vervolg noemen, zoo ze daar staan:

1. ; *comma*; scheidteken; of *insnede*.
2. . *punt*; of *sluitteken*;
3. ; *commapunt*; of *half-tidteken*;
4. : *dubbele punt*; *lidteken*; of *halve volzins-teken*;
5. — *is een teken van uitlating*;
6. ! *verwonderingsteken*;
7. ? *vraagteken*;
8. . . . *teletfelteken*;
9. [] *tuschenredeteken*;
10. & *dit teken betekent en, en &c. zegt enz.*
11. ' *en scherpe en zwaare toon*;
12. " *aanhaalingsteken*; ook wel *dubbele streep*; of *dubbele comma* genoemd;
13. ^ *omg. bogen toon*; of *teken van samentrekking*;
14. — *lange streep*; *aandachts*; of *bekar-tinsteken*;
15. - *koppelteken*;
16. ~ *der-lieken*; of *afwendingssteken*;
17. § *verwijderingsteken* (*paragraaf*);
18. ¶ *afkappingsteken*.

O. Wanneer bedient men zich van het (;) of scheid-teken?

L. Het scheidteken zoude ik kunnen beantwoorden: om

eene kleine scheiding te maaken, in heele of gedeelten van volzinnen, en tusfchen op elkanderen volgende *Naamwoorden, Werkwoorden, Bijvoeglijke Naamwoorden*, enz. b. v. *Op deze tafel staat: een inkkoker, eene fles, een kandeloor, en een zandkoker. Spellén, leezen, fchrijven, bidden, hooren, zwijgen, beleefd en gehoorzaam zijn, moeten daadén der kintren weezen, dan worden zij van braave, verftandige, en eerlijke lieden bemind.* Ook ftelt men dit teken veelal voor een betrekkelijk voornaamwoord. En het (.) punt gebruikt men als eene rede of een zin vol is, om dezelve daar mede te fluiten.

O. Het (;) *comma punt* of *Halflidteken* gebruikt men (zoo als gij uit de eerfte les op *Bladz. 11* ziet) achter verfcheidene zaaken welken *én gevolg, dezelve uitwerking* hebben; voor een gezegde, het welk een ander gezegde hevestigd, en achter de voegwoorden *want, maar, dewijl*, enz. *Openbaare Redenaars moeten voorzichtig in hunne gezegden zijn; om dat zij dezelve soms moeten bevestigen. Hij zal het niet doen; want hij heeft er geen lust toe.* Wijders bij zulke redenen die eeren otergang, en eene optelling van zaaken hebben; als: *Ik heb u deeze les gegeven; daar ik hem deze gaf, het eerfte deel van de uwe fpreekt van Kajan; het tweede van Orenburg; het derde van Tobolskij; en het vierde van Irkutskij.*

L. Ik heb hier de *Leslejes*; maar wanneer bedient men zich van het (:) *dubbele punt*, of van het *lidteken*?

O. Dit teken moet geplaatst worden achter een gedeelte of lid van eenen volzin. Een lid van eenen volzin is een gezegde, dat op zich zelve wel verftaanbaar is; maar door er iets bij te voegen, nog duidlijker of volkomener wordt, b. v. *Alles wat God doet is goed: God kan geen kwaad doen.* Dit teken gebruikt men ook, als men eenig afzonderlijk gezegde in zijne rede aanhaalt, b. v. *Onze Meester gaf ons onlangs deeze les: men moet trachten om elken dag wijzer en beter te worden. — Ik zeide: die les is kort, verftaanbaar en nuttig.* Als ook, wanneer men oplossing van eene ftelling doet, of dezelve nader uitlegt, of voor een gezegde, welke de befchrijving van iets bevat. b. v. *Zijt met uwe befchikking vergenoegd; dien niets voldoet krijgt ook niets.* — Maar wanneer gebruikt men het (— —) teken van uitlaating?

L. Dit teken zet men, daar men iets om korthed, of anderzins heeft uitgelaaten; dan het gebruik van het *Endteken* begriip ik nog zoo klaar niet.

O. Wy zullen er nader over spreken; zeg mij nu maar wanneer gebruikt men het (1) Verwonderingsteken?

L. Dit teken gebruikt men achter woorden of volzinnen die veel klem en nadruk hebben; of waarmede men zijne verwondering, zijn medelijden, afkeer, zijne liefde, of andere sterke aandoeningen uitdrukt, of waarmede men iemand aanspreekt, b. v. *Edward riep in zijne angstvalligheid: nader, o dood! gezegende beda des heils! Dierbaar leven! ah wie aangenaam het is heeft voor mij niets verrukkings in!*

O. Weet gij nu wanneer men zich van het (?) Vraagteken bedient?

L. Ja wel, wanneer de vraag door u aan mij, over dit teken gedaan, werd opgeschreven, dan zoude daar ook een vraagteken behouden: dus plaatst men dit teken achter elke vraag, b. v. *Wat is de pligt van een kind? Hoe veel Rivieren zijn er in ons Vaderland? Hoe vele zeeën zijn er in Europa?* Maar nu volgt het beletsteken (.....) daar van zoude ik geene reden kunnen geven.

O. Ik zal het u dan zeggen. Dit teken ziet men gebruiken in een verhaal waarin zeer aandoenlijke gezegden of gevallen voorkomen, zoo dat het den spreker onmogelijk valt om zijne natuurlijke stembulging, of spraak te behouden; maar slechts afgebrokene woorden of volzinnen kan uitspreken, b. v. *Het eens dat eene moeder haar kind in het water zag vallen, en reeds weezikken, zulk eene Vrouw zoude niet bedaard kunnen zijn, maar overstelpst van droefheid uitschreeuwen: mijn... kind... verdrinkt... o God! Bij zulke en dergelijke gevallen bezigt men nu dit teken: ook word dit teken gebruikt, wanneer men een gezegde schijft, waarin men plotsling schijnt belet te worden. Maar weet gij nu, wanneer men het (()) Tusschenredetecken gebruikt?*

L. Wanneer in tusschen een reede wordt ingevoegd, dat er ook konde uitgelaaten worden, zonder den zin te krenken; maar alleen dient tot nadere verklaring en om den zin duidlijker te maaken, b. v. *De gegaden is verplicht het van het zijne mededeelen, (daar hij er toe in staat is) en moet waat hij kan, den ongelukkigen helpen.*

O. Goed, maar wanneer gebruikt men de tekens (') *sofserpen toon*, en (') *zwarten toon*?

L. Deze tekens zie ik gebruiken, wanneer de klank meer nadruk vereischt; en wordt dus geplaatst boven een lettergreep waarop de klemtoon valt; b. v. *Vergenoegd-*

heid, wat zij voor wár geluk geacht worden, moet de deugd alleen ten grondslag hebben.

O. Dus wordt gemeenlijk dit teken (') boven de é en ó gebezigt, en (') boven de d.

L. Nu volgt het (,)

O. Ja, het *Aanhaalingsteken*, en dit word gebruikt wanneer men de woorden van eenen anderen aanhaalt, of wanneer een ander persoon spreekende wordt ingevoerd; b. v. *Gister ontving ik een brief van een goed vriend, waarin hij mij meldde: dat er door den laatsten harden wind, op zijne plaats, (welke Zierikzee is) veele ongelukken zijn gebeurd, en de inwooners veele schaden hebben geleden.* — Tot zó ver, zullen wij het nu laten, morgen dit gesprek hervatten, waarom wij hopen, dan te zullen kunnen overgaan tot het

Vervolg en Slot.

O. Nu zal ik u zeggen, wanneer het (^) teken van omgebogen toon of het *Samentrekkingsteken* gebruikt word.

Gij zult immers wel eens *daen, geboen, vres, hel, pain, vbor, dauden, geboden, vrede, bede, painen*, enz. gebruiken, enoom nu te toonen dat de dait deze opgenoemde woorden is nitgelaten stete toen dit teken boven zulk een woord.

Dit teken word bijna nimmer in onrijm maar veel in rijm en diehtmaat gebruikt, om dat een Dichter aan het getal der lettergrepen gebonden is; b. v.

Uit duizend doorgelobde blaeten,
Daar voor ons opgeklaard gezicht

(^) Een des van onwaardeerbare waarde,
Voor onzen wandel op deez' aarde;

hoorew *Gedés* in 't boek der *Schepping* ligt?

L. Dit begrijp ik nu klaar, maar in welk geval word nu het (—) *Aandachtsteken*, of de *lange streep* gebruikt?

O. Ik zal u hierop antwoorden, uit het gene wij leezen in het *Bevallijke Onderwijs*, van den werkzaam

H. W. V. bladz. 90.

Dit teken plaatst men, om meer oplettendheid, of aandacht, in den lezer te verwekken, te weeten: als men wat zaakrijk schrijft, zonder de stukken breed uittehaalen, en de volzinnen echter wat veel nadenken vereischen, dan plaatst men zulk gene *streep* (—) om de

vlugge oogen wat op te houden, en de gedachten er een weinig langer bij te bepaalen.

Ook wanneer men in eene rede eene schielijke wending maakt, of verscheidene korte volzinnen, van onderscheidenen aart op elkanderen volgen laat, maakt men, door dit teken, eene meerdere scheiding of sluiting van elken volzin, dan alleen door eene stip, of een sluitteken; b.v. uit de *Leeslesjes*, bladz. 13. „Konde ik een zee van traanen schrijven — mijn hart zou verkwikking vinden — maar ook deze troost der Treurigen is mij tot hiertoe ontzegd — geene traan — geene drift — alles is koud — koud als de dood.” enz.

L. Waar men het, of wanneer men het (·) of (◊) Koppelteken moet gebruiken, dat heb ik onthouden, toen ik laatst het woord *aanwijzing* op den regel van mijn schrift niet plaatsten kon, zeydet gij mij dat in zulke gevallen de woorden bij de lettergreepen moesten gescheiden worden, en het teken welke gij bij de scheiding plaatstet, noemdet gij *Koppelteeken*, ook merktet gij toen hier bij op, (het welk onze geheele klasse onthouden moest) dat dit teken ook gebruikt word, wanneer van een woord, eene lettergreep wordt uitgelaaten, die in een volgend woord op 't einde weer voorkomt. b. v. uw aan mij gegeven boekje heeft tot opschrift: *Algemeen Gronden der Nederderduitsche Taal- en Spelkunde*. In dit voorbeeld blijken de twee redenen. Sommigen stellen het ook bij alle samengestelde woorden — als; *Iaktkoker*, *Wagen-draager*, *Schoorsteen-veeger*, enz.; doch dit was voorheen meer dan thands gebruikelijk.

O. Dit hadt gij goed onthouden; maar waartoe dient nu het (·) *Deelteken*?

L. Het word naar uw onderwijs gebruikt om eene scheiding van lettergreepen in zulk een woord te maken, waarin twee Zelfklinkers bij elkanderen staan, en om dus te beletten dat dezen niet in eens worden uitgesproken, zo als in de woorden *leliën*, *zeeën*, *geërgerd*, welk eerste woord *drie*, het tweede *twee*, en het derde *drie* lettergreepen heeft.

O. Nu hebben wij het (§) *Afdeelingsteken*, zeker zult gij wel weten waartoe dit dient.

L. Ja wel! dit teken gebruikt men om de deelen eener rede van elkanderen aftecheiden, en vereischt dus eenen nieuwen zin. Zoo als ook de Hoofdstukken van dit boek-

je door § verdeeld zijn. Nu blijft mij nog over eene korte verklaring van het (') *Afkappingsteken* te geeven: dit teken dient, als men een of meer letters voor of achter van een woord afsaakt: dus schrijft men ' in plaats van het, ' voor *dat*, in ' *avonds*, ' voor *ik*, in ' *ik wil niet*; en' voor *venen*, i' voor *ve*, di' y' voor *dit is het*, daar ' *ik zal* voor *daar ik zal*. Deze afkappingen van letters zijn in de Dichtkunde zeer dienstig en nuttig, daar de Dichter zich aan maat en val moet binden, en zonder deze vrijheid, moette zoude hebben, zijne versen gelijkvoetig te maken.

O. Hier moet ik u zeggen, nimmer dit teken voor eene d te plaatsen, wanneer het volgende woord met een Medeklinker begint, b. v. d' *laatste*, d' *vader*, daar dit geheel buiten den regel is; men moet schrijven de *laatste*, de *vader*. Maar woorden die met eunen Zakklinker beginnen is dit niet ongeoorloofd; doch men schrijft beter de *avond*, de *eerste*, dan d' *avond*, d' *eerste*, enz. — Maar kunt gij mij nog een vaders van deze Tekens zeggen?

L. Dan dezelve in het lezen van veel nut, en voor Schrijver en Lezer onontbeerlijk zijn.

O. Hoe onderscheidt gij na de tekens in 't algemeen?

L. *Waarst*, in tekens, welken dienen om scheiding in de Lettergreepen te maken.

Twee Dorden, in zulken die scheiding in de volzinnen aanduiden, en *rusting* vereischen. en

Ten Dorden, in zulke tekens, die eene bijzonderheid van den zin aan het oog vertoonen, en dus dienen tot gemaklijker begrip van den lezer.

O. Zoor wal, rangschik na dezelve, dat is: zeg mij, welke tekens telt gij onder de *eerste*, welken onder de *tweede*, en welken onder de *derde* soort?

L. Tot de eerste soort breng ik het

(- -) *Deeltekens*, en het (- of =) *Koppeltekens*.

Tot de tweede soort de volgende:

(,) *Scheidtekens*, (;) *Halfstidtekens*, en het

(.) *Stichtekens*, (:) *Lidtekens*.

Tot de derde soort het

(—) *Uitlaatingstekens*, (,) *Aanhaalingstekens*,
 (|) *Verwonderingstekens*, (,) *Samentrekkingstekens*,
 (Y) *Vraagttekens*, (—) *Aandachtstekens*,
 (...) *Beletseltekens*, () *Koppeltekens*, en het
 (O) *Tuschenredetekens*, (§) *Afdeelingstekens*.

De (' en ') *ſcherpen* en *zwaaren toon* zijn eigenlijk *lettertekens* of *klemtoontekens*, om dat zij den klem aan de woorden geeven — de overigen als & en &c. zoude men zeer goed *Bekortingstekens* kunnen noemen, daar zij dienen om en en enz. te verbeelden, van dien aart zijn ook:

nl. betekent *naamlijk*.

<i>t. w.</i>	_____	<i>te weeten.</i>
<i>d. i.</i>	_____	<i>dat is.</i>
<i>b. v.</i>	_____	<i>bij voorbeeld.</i>
<i>§</i>	_____	<i>ver. als: §volgends, vervolgends.</i>
<i>Pf.</i>	_____	<i>Pſalm.</i>
<i>J. C.</i>	_____	<i>Jefus Chriſtus.</i>
<i>Mr.</i>	_____	<i>Meester.</i>
<i>b. z.</i>	_____	<i>bladzijde.</i>
<i>andw.</i>	_____	<i>andwoord.</i>
<i>vs.</i>	_____	<i>vers 1, 2, 3, enz.</i>

O. Zeer wel, nu moet ik u nog zeggen, dat de tekens voornaamlijk dienen, om veel veraangenaaming in de ſtem van den Leezer te brengen, daar hij zonder dezelve, *leentoontig* en *onverſtaanbaar verward* zou leezen. — De Leezer moet dus naar dat de tekens zijn, *rusting*, *ſtembuiging*, *verheffing*, *vertraaging* en *voordvaaring* in zijne ſtem in acht neemen. — Zoo moet bij het *Scheidteken* eene kleine rusting zijn, bij het *Sluitteken* eene volkomene rust, bij het *Lidteken* moet eene zeer lange rust plaats hebben, als ook bij de *lange ſtreep*, of't *Aandachtsteken*, en bij het *Beleſſelteken*: bij het *Haſtflidteken* moet men minder rusten dan bij de laatstgenoemden. — Bij het *Vraagteken* moet eene aanmerklijke rust zijn, ook moet men de ſtem daar zoo leiden, als of men wezenlijk iemand wat vroeg; bij het *Uitroep-Verwonderingsteken* moet men niet alleen wat rusten; maar ook zijne ſtem zoodanig verheffen, of nadruk bijzetten, als bij eenen *uitroep* natuurlijk plaats heeft, en het geen tuſſchen het *Redeteken* ſtaat, moet altijd wat ſchielijker en zachter geleezen worden dan het andere. — Voor het overige moet gij u niet alleen op *Taalkundige*, maar ook op *Redenkundige* regelen toeleggen, en dan zult gij alle de tekens, bij alle voorkomende zaaken zeer wel kunnen plaatſen; die ſcheidingen in de volzinnen maaken, daar zij de meeste oplettendheid vereiſchen. — Wijders *braave Leerling!* beoefen u meer en meer. Veroordeel (*voorordelen is immers altijd het werk van onkundige en laaghartige*

Menschen) niemand die met u in spelling &c. verscheelt, daar gij soms niet weet welke reden hij voor zijne stelling hebbe, daarteboven zijn het geene baarlijkste tegenstrijdigheden in de taal; maar alleen *verkiezingen*, of waaivā de vastgestelde gronden ontbreeken, dan immers kan iemand zijne vrijheid hebben; doch wacht u vooral, voor eigendanktijkheden waar voor de minste redenen niet te vinden zijn, en waar door uw schrift belachelijk worden zou. Gewen u aan eenen stijl, die bevallig is; maar niet opgepronkt met uitgezochte woorden. Lees ten dien einde veel goede en welgeschreevene boeken, let met aandacht op hetgeen gij leest, verstaat gij niet, herleest, vraag meerkundigen, dit zal u gelegenheid verschaffen, om gevoelens met gevoelens te overweegen om dus voor u zelven eenen vasten regel te kiezen.

L. Ik zal altijd zeer aan u verplicht zijn, uwen raad pöogen op te volgen, opdat het geen ik in 't vervolg zal willen en moeten schrijven, *duidelijk*, *verstaanbaar*, en *oordeelkundig* zal kunnen voortbrengen.

O. Doe dit, laat het bij geen bloot gezegde blijven, tot nu toe hebt gij mij altijd wel voldaan, welhaast zult gij to de verhevenere Wetenschappen overgaan, en ik vertrouw van u, dat gij volharden zult, om uwen jever in het leeren te blijven behouden, dan zullen u hoe langzamer meer gewigtiger zaaken onderweezen worden, en gij zult alleen al de vrucht van uwe *leeszamheid*, *welwillendheid* en *vlijt* plukken, en u onafhankelijk van anderen maaken; want niets is ongelukkiger, dan een ahangeling van anderen te zijn, te meer, wanneer de bestellende magt over u, in handen vertrouwd is van menschen, die oordeelen en beslissen eer zij onderzoken.

E I N D E.

